

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет (Україна)
Белгородский государственный университет (Россия)
Новосибирский государственный педагогический университет
(Россия)
Instytut Historii, Uniwersytet Jagiellonski
Krakow (Polska)

ПОЛІТОЛОГІЧНІ, СОЦІОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ
ПЕРЕХІДНОГО СУСПІЛЬСТВА: ЯК ЗРОБИТИ РЕФОРМИ
УСПІШНИМИ

*Збірник матеріалів Третьої міжнародної наукової конференції
22-24 червня 2006 року*

ТОМ 2

Україна
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІБЛІОТЕКА

Суми - 2006 Читальний зал № 4

Сумський державний
університет
БІБЛІОТЕКА

43-1294

Секція 5. Економічні реформи в контексті інноваційного потенціалу суспільства.

Ю.Є. Павленко, В.Л. Акуленко
(Шосткинський інститут Сум ДУ)

Інноваційно-спрямована ідеологія економічного зростання як елемент національної безпеки

Головна умова соціально-економічного розвитку країни – належний стан національної безпеки, що має за мету захист особистісних, суспільних та державних інтересів шляхом забезпечення постійного зростання життєвого рівня населення, а також створення умов для розвитку особистості.

В складі найнебезпечніших загроз національним інтересам і навіть самому існуванню держави першочергове значення за своїми наслідками мають загрози економічній безпеці України, а саме: посилення структурних економічних диспропорцій, скорочення виробництва, значне відставання обсягів виробництва науково-технічної продукції, скорочення науково-технічного потенціалу країни.

Останнім часом ні в кого не виникає сумнівів відносно гострої необхідності проведення **реформ** – радикальних перетворень (трансформацій) в Україні. Під ними, зокрема, розуміють адаптацію складових елементів системи до особливостей перехідного періоду, приведення їх у відповідність до принципів ринкової економіки. Саме тому вивчення та аналіз як економічних здобутків країни, так і сутності конкретних перетворень є дуже актуальним напрямком досліджень. Особливого сенсу набуває інноваційний аспект оновлення країни.

Мета дослідження – докорінно розібратися в причинах незадовільних зрушень на шляху економічних перетворень, а також встановити пріоритетні напрямки прискорення розвитку.
Метод дослідження – системний підхід.

Економіка України: лише уповільнення динаміки ?...

Що насправді відбувалося і відбувається з економікою України в період з 2000 р. по 2006р., економічний спад чи гальмування зростання? Чи є реальні перспективи економічного відродження у майбутньому? Що нас чекає завтра – добробут чи зубожіння? На жаль, офіційні коментарі останнього часу виявились беззмістовними і непрозорими, а змальовані перспективи – лише декларативними. Навіть поверхневий аналіз показує, що розвиток економіки в період 2000-2005рр. мав ряд особливих ознак. Відомо, що 2005 рік став роком загострень після попередніх років стабілізації набутих досягнень та певного динамічного зростання. Так, протягом 2005 р. українська економіка зазнала ряд послідовних *економічних шоків*: приватизаційних, інвестиційних, на ринках енергоносіїв та ін. Характерно, що шоківі навантаження спостерігались при значному (до 50%) зростанні соціальних виплат з держбюджету. Докладне уявлення про дійсний стан економіки цього періоду дає *системне подання показників 2004-2005 рр.* [1].

Як і очікувалось, і 2006 рік у цьому відношенні не став набагато кращим. На жаль, після передвиборчого, начебто "рекордного" за зростанням 2004 року уповільнений розвиток економіки не набув суто відновлювального характеру, а скоріше наблизився до інвестиційно-залежного. При цьому, прискіпливий комплексний аналіз сукупності економічних індикаторів та розрахунки ланцюгових показників свідчать, що *ще з середини 2004 р.* в економіці України на фоні підвищення інфляційних процесів *спостерігалось помітне уповільнення економічної динаміки.* Все це якоюсь мірою спровокувало на кінець 2005 - початок 2006 р. певну економічну та фінансову нестабільність.

Успіхи є, але їх, скоріше, немає...?

Детальний аналіз основних макроекономічних показників (за системним зіставленням **здобутків і недоліків** періоду 2004-2005 рр. [1]) доводить, що проблеми економіки створюють дійсно відчутні ризики та певні загрози національній безпеці України у майбутньому. Зокрема, на фоні отриманого від минулого уряду певного негативного спадку 2004 р., прорахунків нового уряду 2005р. та інших негативів є чітке усвідомлення, що соціальне навантаження на бюджет у 2005 р. (не підтримане, до речі,

відновлювальними заходами) досягло критичної межі і вже створює неабияку економічну загрозу. Крім того, можна показати, що у 2005 р. зростання доходів населення значно *випередило* як темпи зростання продуктивності праці, так і ресурсні можливості економіки. І це – при відсутності чіткої стратегії і механізму наповнення державного бюджету.

Як стабілізувати економіку та реформувати країну ?

Отже, бачимо, що для подолання наслідків кризових явищ, зумовлених різними деструктивними шоками в економіці України необхідно впроваджувати *системні зміни*. Тільки завдяки цілеспрямованим трансформаційним перебудовам можливе отримання нових позитивних *якісних змін* в економіці і, відповідно, у суспільному житті. Однією з головних проблем при цьому потрібно вважати *налагодження вневненого інноваційного поступу* незалежної держави.

В прагненні до вдосконалення дуже суттєву роль відіграють *методи дослідження сутності і ступеню трансформаційних перетворень*, що відбуваються у суспільстві, а також *оцінки їх ефективності, відчутності наслідків*. Натомість вони самі потребують докорінної перебудови, оскільки повинні надавати якомога більше достовірної інформації про об'єкт дослідження (суспільство, галузь, сферу діяльності), яка б легко, змістовно інтерпретувалася та давала змогу прогнозувати подальший стан речей. Напевне, за умов невизначеності та «невизначеного» просування економіки, а також наявності суттєвих загроз та ризиків їх краще вважати *методами діагностики*. Прогнозні оцінки, що розроблені саме на їх основі, створюють потрібні передумови реалізації дієвого механізму "випереджаючого" управління країною.

Ретроспективний аналіз основних соціально-економічних показників 2000-2006 рр., проведений в межах даного дослідження, показав, що динаміка результативного «середньозважено-згорнутого» критерію пояснюється хоч і незначним, але зростаючим трендом. Тобто, узагальнений рух економіки відзначається певним позитивом. Отже, в економіці спостерігаються дещо "обережні" якісні зрушення позитивного

спрямування. Тобто, потенційно існують певні передумови для економічного зростання України, а в перспективі – для його прискорення.

Спрямування руху: від уповільнення до стабілізації зростання

Отже, в контексті дієвої інноваційно-спрямованої стратегії виходу з кризового економічного стану та прискорення трансформаційних процесів в країні, задля реалізації **генеральної мети** – зростання добробуту населення, потрібні *виключно конструктивні кроки*. Головними з них, з позицій системного підходу та з урахуванням наявних тенденцій, доцільно вважати наступні :

1. Докорінно змінити філософію зростання та визначитися з власною місією.

2. Встановити пріоритети розвитку та зосередити на них потужний інтелектуальний потенціал.

3. Розробити системну модель зростання економіки і добробуту широких верств населення. Для цього потрібні фундаментальні наукові дослідження.

4. Забезпечити випереджаюче фінансування наукової і науково-технічної сфери. Створити достойні умови праці творцям, науковцям, дослідникам.

5. Створити привабливі умови для генерування та впровадження інновацій.

6. Активізувати нелінійне мислення та нелінійну логіку управління.

7. Впровадити та розширити сферу використання принципів ІКР і ТРВЗ в освіті і методах управління.

8. Продовжити еволюційне вдосконалення та активізувати інноваційну перебудову освітніх технологій.

9. Реалізувати стратегію інноваційної експансії.

10. Активізувати біфукарційні механізми розвитку економіки.

12. Забезпечити незнаний до цього технологічний прорив (високі технології, нанотехнології, інформаційні технології, машинний інтелект і т. ін.).

13. Створити позитивний мотиваційний інструментарій інноваційної сфери.

14. Досягти стійких системних успіхів на усіх зазначених напрямках.

Висновки та передбачення

Таким чином, покращення життя населення, як елемент національної безпеки, залежить від ефективності реформування майже усіх сфер суспільного буття і не в останню чергу від успіхів на інноваційному напрямку. Можливості і передумови для цього є – потрібне лише бажання. Що ж тоді чекає нас в майбутньому?

Екстраполяція зважено-узагальненого тренду, отриманого з використанням методу "прогноз-екс-пост" та "тренувальної" ділянки ретроспекції 2000-2005 рр., показала, що його прогнозні властивості добрі (відносне відхилення не вийшло за межі 5%). А тому є підстави стверджувати, що, незважаючи на величезний тиск наявних ризиків, загальне економічне зростання в майбутньому якщо і уповільниться, то несуттєво. Щоправда, реалізація такого доволі оптимістичного прогнозного сценарію можлива лише за умов наявності :

- науково-обґрунтованої програми інноваційних перетворень;
- професіоналізму, досвіду і відданості інтересам країни у тих, хто їх здійснює;
- злагоди в середовищі високих урядовців і народних депутатів;
- твердої, жорсткої і стабільної влади.

Список літератури:

1. Павленко Ю.Є. Особливості трансформаційних процесів в Україні та визначення пріоритетних напрямків прискорення розвитку // Матеріали науково-практичної конференції Ші СумДУ «Сучасні проблеми трансформаційних процесів у суспільстві» 10 квітня 2005 року, Шостка. – С. 15 – 21.

Особистісні чинники в системній трансформації суспільства

Науковий аналіз трансформаційних процесів, що відбуваються в Україні, вимагає обов'язкового врахування людського чинника, спеціальне вивчення соціально-психологічних детермінант, що мають важливе значення у цілісному функціонуванні суспільства. У зв'язку з цим є актуальною спроба виявити нереалізовані або слабо реалізовані можливості в сферах творчої праці та підготовки висококваліфікованих фахівців, розробки системи стимуляції творчої активності на колективному та індивідуальному рівнях.

Соціокультурні трансформаційні процеси в Україні здійснюються в ситуації невизначеності соціально-економічних та політичних орієнтацій, гострих кризових явищ у всіх сферах суспільної структури. На сучасний соціально-психологічний клімат у країні вплинули тривале соціально-економічне безладдя, ідеологічний вакуум, відсутність авторитетного та розгалуженого керування суспільним життям, падіння престижу інтелектуальної праці, тиск надмірних повсякденних економічних труднощів для більшості населення. Все це визначило психологічну неготовність переважної частини українців до радикальних змін у житті суспільства, до ефективної творчої діяльності.

Назріла необхідність термінового включення механізму психологічного захисту населення, особливо молоді, щоб здолати депресію, деморалізацію, страх, пасивність, різноманітні форми соціального дезертирства, таких як алкоголізм та наркоманія. На цьому шляху не можна обмежуватись лише психологічними засобами. Вирішення проблеми пов'язане зі створенням нових ідейно-естетичних домінант повсякденного життя, формуванням відповідної духовної та інтелектуальної атмосфери.

Трансформаційні процеси в Україні створюють ситуацію розриву між кваліфікацією, знаннями людей та потребами ринку.

За цих умов освітні заклади повинні компенсувати існуючий дисбаланс між попитом та пропозицією на ринку праці, переорієнтовуючи належним чином діяльність на підготовку та самопідготовку знань та вмінь. Гуманізація та гуманітаризація освітньої системи, що проголошені нині, передбачають врахування індивідуальних особливостей особистості, диференційований підхід у процесі навчання. За таких умов створюється реальне підґрунтя для формування нових відносин у вузах для створення особливого освітнього середовища, що сприяє моральному та культурному розвитку, стимулюванню інтересу до пізнання та самонавчання.

До недавнього часу у вітчизняній педагогіці переважало уявлення про те, що природним і адекватним рушійним моментом навчальної діяльності є потреба у пізнанні. Інші потреби, такі як бути лідером, прагнення до успіху, кар'єри вважались як другорядні, а часом і аморальні. Це призводило до звуження мотиваційної основи творчості, до стагнації потреби в досягненні успіху як важливої соціальної потреби., що зумовлює цілеспрямовану, ефективну, високо результативну діяльність. Масштабність соціальних перетворень українського суспільства вимагає нового типу діяча – господаря, менеджера, замовника, – а значить і нових підходів до виховання. Замість традиційної задачі виховання «ерудита» на перший план висувається розвиток нестандартно мислячої людини -творця.

Реалізація творчого потенціалу суспільства й окремих його особистостей повинна стати одним із магістральних напрямків у здійсненні державної політики. Адже досягнення держави у найближчому й віддаленому майбутньому пов'язані із вирішенням питання перебування, виховання та підтримки обдарованих дітей, молоді, фахівців. Ця політика повинна бути спрямована на запобігання «відтоку мізків» і одночасно на «вирощування» талантів. Сьогодні є підстави говорити про прискорене, цілеспрямоване «вирощування» таких талановитих фахівців, створення спеціальних методів добору та стимулювання аж до створення спеціальних навчальних закладів.

Важливо також мати на увазі взаємну залежність соціокультурних трансформаційних процесів, що постійно здійснюються в Україні, та ціннісних орієнтацій особистості. Довгий час у вітчизняній соціології переважала думка, що основною причиною девіацій у нашому суспільстві є складність адаптації особистості до нових умов життя. Ця складність викликана необхідністю переходу від звичних «нормативних» ціннісних орієнтацій до «багатоаспектної» системи цінностей. Остання передбачає можливість свободи вибору життєвих цінностей, забезпечуючи суверенність особистості в її ціннісних орієнтаціях. Однак в реальному житті все виглядає складніше. Наше суспільство, з одного боку, нібито надало особистості свободу вибору ціннісних орієнтацій, а з іншої – не створило умов для реалізації особистістю цієї свободи, що привело до девіацій та деградації системи ціннісних орієнтацій багатьох індивідів та окремих соціальних груп.

Цей об'єктивно-суб'єктивний характер ціннісних орієнтацій особистості особливо важливо брати до уваги при прогнозуванні розвитку суспільства навіть на короткий період часу, особливо в умовах соціально-культурної трансформації українського суспільства. Ефективність свободи вибору особистістю ціннісних орієнтацій можлива при наявності належного рівня соціально-економічних умов життєдіяльності людини, стабільності та визначеності загальнонаціональних орієнтирів. Неможлива вона також і без чисто суб'єктивної умови – чіткого формулювання особистістю своєї "Я-концепції", без свого власного розуміння значимості тієї чи іншої цінності.

Соціокультурні трансформації, що відбуваються в Україні, привели багатьох людей до переосмислення багатьох життєвих цінностей. Під впливом нових економічних відносин, нових форм власності здійснюється соціальне розшарування, зростає соціальна нерівність. Їх наслідком стає кардинальне розмежування ціннісних орієнтацій представників різних класів, поява чисельних субкультур. Перед особистістю постає проблема набуття нових ідентичностей, особливо класової. Відчутне розповсюдження в суспільному середовищі критеріїв демократії, моделей

підприємництва, взірців індивідуалізму, споживання, дозвілля тощо, тобто всього того, що не було в попередні часи, є красномовним свідченням відповідних ідентифікаційних перетворень.

В.К. Васенко
(професор Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ)

Соціальні гарантії вільних економічних зон (ВЕЗ)

Все частіше й частіше різні за ступенем свого економічного і соціального розвитку держави звертаються до нетрадиційних методів впливу на національну економіку шляхом використання механізмів вільних економічних зон, сутність яких полягає в тому, що на їх території встановлюється такий режим інвестиційної діяльності, який передбачає надання суб'єктам економічного формування привабливих податкових пільг та економічних преференцій, а також відповідні ринкові "вольності," що значно посилюють ринкові методи регулювання економічного життя зональної території, стрижнем яких є конкуренція і максимізація прибутку.

Законом України "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон" передбачено, що на території спеціальної (вільної) економічної зони діє законодавство України [1], яке забезпечує передбачені чинним законодавством державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії.

Останнім часом, особливо після прийняття Закону України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" в нашій державі також відбуваються радикальні зміни стосовно формування ринкової соціально орієнтованої економіки з дотриманням загальноєвропейських соціальних стандартів і гарантій – визначені державні соціальні стандарти і соціальні гарантії (встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги,

розміри інших видів соціальних витрат, що встановлені законами та нормативно-правовими актами), які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму [2].

Суб'єкти підприємницької діяльності мають право самостійно обирати види своєї діяльності на території вільної економічної зони, за винятком тих, що суперечать чинному законодавству і міжнародним угодам, учасником яких є Україна. На них поширюється система державних гарантій захисту інвестицій, а також на вивезення прибутків і капіталу, інвестованого у ВЕЗ за її межі.

Забезпечення вільної економічної зони працівниками здійснюється робото-давцями на контрактній основі з забезпеченням існуючих в країні державних соціальних стандартів та державних соціальних гарантій, а також відповідних відрахувань у спеціальні державні фонди. Заробітна плата працівників ВЕЗ встановлюється відповідно з контрактом і обмеженню не підлягає, але не може бути нижчою за мінімальну заробітну плату визначену чинним законодавством.

На вільні економічні зони поширюються положення Конвенції Міжнародної організації праці, яку також ратифікувала і Україна. Підприємства, що діють у вільній економічній зоні повинні дотримуватися принципів тристоронньої декларації Міжнародної організації праці про багатонаціональні підприємства і соціальну політику.

Таким чином, як бачимо, економічна та інші види діяльності, які не заборонені чинним законодавством України забезпечуються необхідними державними соціальними стандартами і державними соціальними гарантіями й у вільних економічних зонах України, що має позитивно впливати на конкурентоспроможливість вітчизняних ВЕЗ на світовому ринку інвестицій та їх привабливість.

На нашу думку, у вітчизняних спеціальних (вільних) економічних зонах максимально має діяти принцип: слабому – соціальний захист, всім іншим – свобода підприємницької діяльності, так як за кількістю підприємств малого бізнесу на 10 тис. населення наш показник – складає 48 одиниць або 13-18 разів

менший від США і Японії (650-720), який складає стрижневу основу ринку і в економіці цих держав, на долю яких припадає більше 50% ВВП та майже 2/3 новостворюємих робочих місць. Дрібні підприємства є також оптимальною формою виробництва в умовах підвищеного ризику [3,с.143].

Проте, що посадові оклади є гальмом для виробництва і мають такий же економічний ефект як почасова форма оплати праці у порівнянні з відрядною, ми відмічали в ході своїх досліджень і раніше.[4]. В якості підвищення ефективності управлінської дії на кінцевий результат діяльності ми пропонуємо контрактну форму організації і оплати праці для керівників і спеціалістів.

Сутність контрактної форми організації праці та її стимулювання полягає в тому, що керівник, спеціаліст або група спеціалістів бере на себе зобов'язання у визначений у контракті термін в результаті своєї інтелектуальної діяльності принести підприємству певний економічний ефект, за який отримати обумовлену в договорі суму винагороди. До отримання кінцевого результату керівникові і спеціалістам видається щомісячний аванс в розмірі середньої заробітної плати працівника підприємства (основна величина авансу) плюс додаткова - (збільшена на відсоток приросту обсягів реалізації продукції (прибутку) та інтенсивність праці, проте заробіток за інтенсивність праці не може перевищувати розміру відсотка за приріст обсягів реалізації продукції або прибутку, а тому його розмір встановлюється на зборах трудового колективу).

Підбиваючи підсумки проведеним дослідженням ми можемо прийти до висновку, що найкращих результатів у функціонуванні вільних економічних зон добиваються ті держави, де використовуються ефективна система оплати праці, яка стимулює високопродуктивну працю і має високу мотиваційну силу трудової діяльності.

Список літератури:

1. Закон України "Про загальні засади створення і функціонування спеці-альних (вільних) економічних зон" від 13 жовтня 1992 року //Відомості Верховної Ради України.- 1992.- №21.

2. Закон України “Про державні соціальні стандарти і державні соціальні гарантії” від 5 жовтня 2000 року №206.

3. Васенко В.К. Вільні економічні зони: стратегія розвитку.- Суми: Вдавництво “Довкілля,” 2004.- 348с.

4. Васенко В.К. Гальмо виробництва – оклади. //Сумщина.- 1993.-№11

В.Ф.Бондаренко
(Сумський державний університет)

Інфляційний потенціал економіки України та проблеми його обмеження

Проведення виваженої антиінфляційної політики, спрямованої на збереження купівельної спроможності домашніх господарств та інвестиційної активності підприємницького сектору потребує оцінки інфляційного потенціалу економіки.

Рівень інфляції у 2004 році був дещо вищим, ніж у минулому році (приблизно на 2 процентних пункти). Чи означає це, що інфляційний потенціал був також меншим за обсягом? Слід зазначити, що це поняття в науковій літературі категоріально не визначене. Іноді його розуміють як сукупність передумов та можливостей переходу прихованої інфляції у її відкриті форми. Є також спроби оцінити інфляційний потенціал кількісно. Так, для СРСР він орієнтовно складав в 1990 році 295,5 млрд. рублів (1959 р. – 14,6 млрд. руб.). На перший погляд мова йде про певний стан економіки, який може продукувати інфляційні процеси. Тобто всі чинники, які можуть потенціально спричинити збурення цін можна розглядати як елементи інфляційного потенціалу.

Як можна їх класифікувати? По-перше, це чинники коротко- та довгострокової дії; по-друге, це внутрішні та зовнішні чинники; по-третє, природно-кліматичні, економічні, політичні, соціально-психологічні; по-четверте, передбачувані та непередбачувані чинники; по-п'яте, регулюємі чи нерегулюємі чинники; по-шосте, за інтенсивністю впливу (слабкі, помірні, значні); по-сьоме,

монетарні та немонетарні чинники; по-восьме, чинники попиту та пропозиції.

Фактичний рівень інфляції відображає ступінь реалізації (прояву) інфляційного потенціалу.

Плідною є постановка питання про „природний рівень інфляції”, який обумовлений перш за все немонетарними чинниками інфляції. У довгостроковій перспективі цінова динаміка залежить не так від якості монетарної політики, як від інституціональних умов її реалізації.

Єдиної думки щодо припустимого зростання загального рівня цін, нижче якого негативні наслідки цього зростання можуть виявитися незначними, у наукових колах немає. Оцінки коливаються в межах 1-20% (для економічно розвинених – 1-3%, для тих, що розвиваються, - 7-11%, у країнах з перехідними економіками – в межах 10-20%).

Аналіз рівня інфляції у постсоціалістичних країнах показує, що лише у п'яти з них в періоді на початку економічного зростання темпи інфляції не перевищували 20%, у половині вони склали від 20 до 40%, а у інших (до них належить і Україна) – понад 40%. Що стосується „нульової інфляції”, то за гіпотезою С.Фішера, Р.Сахаї, К.Вега вона сприяє сталому економічному зростанню, а за оцінкою Л.Саммерса вона різко знижує можливості Центрального банку щодо антикризового регулювання та унеможливорює це зростання. У більшості випадків стабільним вважається загальний рівень цін, який не перевищує 2-3%.

На нашу думку для країн з перехідною економікою, то це скоріше рівень 8-10%, який базується на накопиченому в попередніх та поточному році інфляційному потенціалі, створюючи певні інфляційні ризики для наступних періодів.

Економіці України притаманний значний інфляційний потенціал, в основі якого особливості витворювальної структури господарства, його незбалансованість, затратний і негнучкий характер виробництва, надмірна монополізація та низький рівень конкурентоспроможності продукції (за деякими винятками).

Аналіз динаміки інфляції за останні роки вказує, по-перше, на її нестійкий характер, а, по-друге, на значну непередбачуваність її

підсумкового рівня. Практично по кожному з періодів поточного сторіччя ми не бачили співпадіння макроекономічного прогнозу урядових (та й неурядових установ) з отриманим результатом. В цьому відношенні і 2006 рік не буде виключенням, бо рівень невизначеності інфляційного процесу навіть збільшується порівняно з попереднім роком. В 2005 р. надходження до бюджету збільшились на 62%, реальні доходи зросли на 20,1% і при цьому рівень інфляції склав всього 10,3% - менше, ніж минулого (2004) року на 2%. При такому вибуху витрат на споживання інфляція в 10% виглядає майже неймовірною. А якщо це так і офіційні дані є достовірними (експерти вказують на рівень десь 20-25%), то де ж компенсатори такого шоку попиту? Частково ці гроші використані на заощадження (за оцінкою В.Гейця $MPS=0,2$): у 2005 році депозити населення зросли майже вдвічі (1,74) з 41,65 до 72,54 млрд. грн. Цей відкладений попит може в будь-який момент почати перетворюватись в поточний. Тобто інфляційний „навіс” є досить загрозливим для 2006 року. Створились і інші інфляційні ризики, деякі з яких є інерційними, інші можуть виникнути під впливом поточних обставин. Назвимо деякі з них: підвищення мінімальної заробітної плати до прожиткового мінімуму, на чому наполягають профспілки; невизначеність питання щодо цін на газ для споживачів; інфляційні очікування бізнесу; подальша соціалізація бюджету; емісія як засіб перетворення доларів від продажу об'єктів іноземцям; збільшення запозичень; подальше зростання державного боргу тощо.

На ситуацію в поточному році також будуть впливати різні підходи НБУ та Кабміну щодо утримання цінової стабільності. НБУ вважає, що для досягнення економічного зростання необхідно перейти до інфляційного таргетування, для цього Кабмін узгоджуватиме з ним економічну політику. В цьому випадку НБУ бере на себе стримання інфляції в межах 10% в 2006-2007 р. В середньостроковій перспективі (до 2010 р.) – знизити індекс споживчих цін до 5-6%. Для досягнення цих цілей повинен визнати незалежність НБУ в використанні всіх монетарних інструментів для таргетування інфляції; в цьому випадку регулятор має намір жорстко контролювати монетарну емісію, мінімізуючи свою участь

в купівлі валюти на міжбанківському ринку (що означає перехід до валютного кошика при курсоутворенні), а також перетворити облікову ставку в реальний вимірник вартості грошей.

На думку представників Кабміну НБУ, по-перше, не розробив методологію інфляційного таргетування, по-друге, останнє при використанні жорстких методів призведе до пригнічення економічної активності, по-третє, в Україні відсутні умови для переходу до моделі інфляційного таргетування – профіциту бюджету, повної інформації про розвиток економіки, незалежності внутрішніх цін від валютного курсу та розвинутої фінансової системи.

А.І.Панченко (Сумський державний університет)

Умови розбудови демократичного суспільства

В процесі історичного цивілізаційного розвитку виникнення держави змушувало людство шукати оптимальні форми взаємин держави та особистості. Держава завжди використовувалася обмеженим колом осіб для нав'язування своєї волі більшості суспільства. Організаційна роль держави, влади, з одного боку, необхідна умова успішного просування спільноти, а, з другого боку, створює умови для свавілля влади, приводить для протистояння держави та людини. Вихід з цієї ситуації полягає в формуванні державної влади під соціально-правовим контролем суспільства. Право регулює взаємини людей, координує їх діяльність, визначає умови та способи життєдіяльності громадян, їх відповідальність перед суспільством і державою, обмежує свавілля влади.

Право є невід'ємною ознакою демократичного розвитку людства. Демократія означає повну свободу особи, її шукань, волю змагання думок і систем. Демократична ідея вимагає свободи для усіх без будь-яких виключень лише з обмеженнями, що впливають з умов спілкування людей, з визнання і поваги свободи іншої людини.

Вважають, що вперше слово «демократія» було вжито афінським стратегом Периклом, який зауважив: «Ми називаємо себе «демократією», оскільки наше управління перебуває в руках багатьох, а не кількох».

Незважаючи на численні спроби впродовж тисячоліть визначити характеристику демократії, створити її модель, залишається проста і знаменна сутність її, що повертає людину до демократії: життя в державі, влада повинні бути справою громадян, які наділені почуттям відповідальності й обов'язку, інтелектом і добросовісністю, які прагнуть і вміють організовувати власне життя в суспільстві і життя самого суспільства.

Кельзен назвав демократію системою політичного релятивізму. Якщо система політичного абсолютизму являє собою необмежене панування якого-небудь одного політичного порядку, і заперечує, забороняє всі інші, то система політичного релятивізму не знає в суспільному житті ніякого абсолютного порядку вірувань, поглядів. Усі політичні ідеї, думки, погляди для неї мають право на повагу, можуть виявляти себе у вільному змаганні з іншими переконаннями, закріплюватися, перемагати.

Значна частина вчених, які займаються проблемами демократії вважають, що саме вона відповідає природі людини. В той же час не можна не бачити, що сучасна демократія відкриваючи широкі можливості для особистості породжує велику низку проблем: це і багаторазове дублювання функцій, і довготривале прийняття рішень. Не можна не помітити і того, що через демократичні форми правління приходять до влади представники економічно потужних груп людей, які залишають більшості суспільства демократичне право обрати себе для вирішення проблем управління, не забуваючи про власні інтереси. Не сприяє успішному соціально-економічному розвитку країни і притаманний крайнім формам демократії високий емоційний накал мітингових пристрастей натовпу, який часто суперечить здоровому глузду. Великий знавець демократії, її переваг і вад У.Черчілль недаремно виступаючи в британському парламенті 11 листопада 1947 року, зауважив: «Демократія – найгірша форма правління,

якщо не вважати всі інші, котрі час від часу піддавалися перевірці».

І все ж поширення цінностей і духу демократії – це визначальна риса сучасності, один із виявів глобалізації цивілізаційних надбань людства.

Основні принципи демократії передбачають, що рішення з певних питань приймається більшістю, проте права меншості захищаються законами, і вона (меншість) має можливість створювати опозицію, розповсюджувати свої ідеї в суспільстві для співставлення і вибору найефективнішого шляху розвитку суспільства. Демократія спрямовує громадян до пошуку компромісу та консенсусу для подолання конфлікту між суб'єктами політичного процесу, активізує їх участь у політичному житті суспільства.

Демократія надає захищені права і свободи кожній людині, і рівність всіх громадян перед законом. Демократія формує систему стримувань і противаг, веде до розподілу влади, до контролю за діяльністю органів влади зі сторони виборців, передбачає політичний і ідеологічний плюралізм.

Розбудова демократичного суспільства вимагає створення певних передумов як внутрішніх, так і зовнішніх, як об'єктивних, так і суб'єктивних. Об'єктивними внутрішніми чинниками є, по-перше, економічні засади, що передбачають соціально зорієнтовану ринкову економіку з плюралізмом форм власності і форм господарювання; по-друге, соціальною основою повинно стати розвинуте громадянське суспільство; по-третє, політичне підґрунтя полягає в існуванні багатопартійності, плюралізмі думок, ідей, програм; по-четверте, культурно-психологічна складова демократичного суспільства вимагає від інтелектуально розвинутих громадян усвідомлених дій сприйняття демократичних цінностей, норм, толерантності, терпимості.

Важливу роль відіграють і суб'єктивні фактори, які пов'язані зі свідомими діями політичної еліти, політичних лідерів, що демонструють розуміння проблем країн, суспільства і можуть запропонувати демократичні механізми їх вирішення, виявляють політичну волю до переходу на демократичний шлях розвитку.

На темпи демократичних перетворень впливають і зовнішні об'єктивні чинники, до яких можна віднести геополітичне становище країни, процеси глобалізації у світі, дії розвинутих країн світу в певних міжнародних і внутрішніх ситуаціях, підтримка міжнародним співтовариством окремих політичних сил країни, що декларують вірність демократичним ідеалам.

Історичний досвід доводить, що демократизація повинна стати результатом розвитку суспільства, до неї громадяни повинні дотягнутися. Демократичним принципам, свободам, цінностям повинні відповідати політична культура, національний характер, ментальність, психологія суспільства, які складаються впродовж тривалого часу. Нав'язування демократії силою, як свідчать події в Афганістані, Іраку, викликають спротив, ведуть до несприйняття демократії.

Ю.В.Панченко
(Сумський державний університет)

Економічні засади демократичного суспільства

Сучасна демократія є результатом раціонального і критичного освоєння історичної спадщини всіх епох розвитку, що зробило можливим збереження найбільш важливих принципів і цінностей демократії, серед них принцип більшості, принцип свободи, принцип рівності.

Залежно від характеру рівності демократія поділяється на політичну, економічну і соціальну. Якщо політична демократія обмежується політичною і юридичною рівністю, а соціальна – рівністю суспільного положення і доступністю всіх видів діяльності для індивідуума, то економічна – припускає рівність можливостей в економічній сфері, у виробничих процесах. У демократичному суспільстві повинна існувати рівність як політична, юридична, соціальна так і економічна, яка закріплює досягнуту суспільством рівність в політичній і соціальній сфері.

Визначальним механізмом функціонування економічної рівності можливостей є ринкова економіка. Демократична держава

за своєю суттю зобов'язана гарантувати наявність ринкових відносин, які припускають не тільки рівність різних форм власності (приватної, акціонерної, державної і т.інш.), але і конкуренцію в різних її проявах.

Ринкова економіка сприяє свободі особи за допомогою своїх основних елементів – попит, пропозиція, ціни, вільна конкуренція. Ринкові відносини поширюють економічну владу серед широкого кола власників, формують відносини суперництва, конкуренції. Особистий, приватний інтерес індивідуума гарантує зацікавленість інших економічних суб'єктів в ефективній господарсько-виробничій діяльності, підвищуючи добробут громадян, збільшуючи відсоток спроможних верств населення, формує середній клас.

Проте, в самому механізмі вільного ринку закладені суперечності. Соціальний ефект ринку неоднозначний: відбувається не тільки збагачення в цілому суспільства, але і його швидке розшарування, при якому з'являється значна кількість незабезпечених людей. Кожна криза ринкової економіки, що супроводжується інфляцією, безробіттям, погіршує економічний стан значних мас населення.

Наступною суперечністю ринкової економіки є поступова зміна конкуренції на монополізм (зростання концентрації виробництва неминуче веде до монополізму). В даному випадку держава, в цілях захисту конкуренції і реалізації принципів соціальної демократії, може втручатися в економіку за допомогою регулювання й планування. Це необхідно, щоб забезпечити рівність у доступності всіх видів діяльності своїм громадянам, а також політичну і юридичну рівність.

Суперечливий характер ринкової економіки сприяє тому, що вона може бути сумісна зі всіма політичними режимами, а не тільки з демократичним. Історичний досвід демонструє наявність недемократичного устрою держави при наявності ринковою економіки. Наприклад, фашистський режим Гітлера в Німеччині, диктаторський режим Франко в Іспанії, авторитарний режим у Чилі при Піночеті.

Також як і ринкова економіка при всіх політичних режимах існує і тіньова економіка, у тому числі і в демократичному суспільстві. Тіньова економіка як економічна категорія це специфічні економічні відносини, пов'язані з виробничою діяльністю, а також будь-якої діяльності по обміну, розподілу, що використовує товари та послуги приховані від державних органів контролю з метою отримання доходу й особистого збагачення. Оскільки тіньова економіка є органічною складовою будь-якого суспільства, то виняткова роль в тому, який вектор переважає в діяльності суб'єктів ринкової економіки, належить економічній політиці держави й рівню розвитку нормативно-правової бази, що регулює відносини суб'єктів різних форм власності. Зрештою визначальним стає ступінь розвитку демократії у суспільстві: політичної, соціальної і економічної.

Найвпливовішими напрямками в розвитку демократичного суспільства є наступні особливості вільної економіки. Це вільний ринок, який сприяє економічному зростанню, підвищенню рівня добробуту, що, у свою чергу, забезпечує стабільність соціальних інститутів у суспільстві. Вільна конкуренція, яка привчає людей до самостійного вибору пріоритетів і відповідальності за свій вибір, вчинки. Вільний ринок, з його рівноправністю в укладанні договорів і контрактів між партнерами, формує ідею рівноправності всіх учасників процесу економічної операції. Оскільки ринок за своєю природою сприяє розшаруванню суспільства, то виникає потреба компенсувати це нерівноправ'я політичними методами за допомогою політичних вимог із позицій соціальної справедливості.

Таким чином, за відсутності вільного ринку демократія, із її апеляцією до свободи особи, порозуміння та толерантності стає неможливою. Ринок сприяє комунікації, а демократія узгоджує різноманітні інтереси та сприяє досягненню згоди щодо шляхів і ступеня задоволення цих інтересів із позицій соціальної справедливості.

Реструктуризація будівельної галузі України

Корінні соціально-економічні зміни, що відбулись в останні 10 років в Україні, вимагали адекватних змін щодо умов функціонування підприємств. В цьому контексті Державний комітет будівництва, архітектури та житлової політики України послідовно реалізує політику Уряду у напрямі реорганізації та розвитку будівельного сектора. Будівельний сектор є одним з основних секторів економіки України і його розвиток залежить від змін в економіці в цілому.

Перебудова та реструктуризація будівельного сектора України вимагає спеціальних умов на рівні Уряду та компаній:

- Уряд повинен продовжувати зусилля у напрямі вжиття заходів, необхідних для посилення конкурентоспроможності всього будівельного сектору та сприяння процесу реструктуризації, який буде виконуватися підприємствами під час створення сприятливого середовища для розвитку будівельних ринків. Декілька основних аспектів, сприятливих для здійснення цих зусиль:

- зайнятість в будівельному секторі України є та буде залишатися значною,

- як один з найвагоміших секторів економіки будівельний сектор України може вносити свій вклад щодо посилення конкурентоспроможності секторів будівельних матеріалів та металургійної промисловості,

- будівельний сектор переживає глибокі зміни в технологіях, у взаємовідносинах основних учасників процесу та у практиці управління, зокрема, що стосується житлового фонду та соціальної сфери,

- динамізм будівельного сектору має позитивний вплив на всю економіку України.

- Будівельні підприємства повинні проводити негайну реструктуризацію, що є основною умовою їх виживання.

Серед рекомендацій, які були запропоновані консультантами на рівні сектору, важливими є такі:

- Сприяння розвитку Українських будівельних компаній:

- сприяння прозорості тендерних процедур та конкуренції між українськими будівельними компаніями, зокрема шляхом випуску періодичних бюлетенів офіційних тендерів, відкритих для будь-яких будівельних компаній, та чіткого визначення офіційних правил оголошень на участь в тендері, – сприяння українським будівельним компаніям в розвитку їхньої власної витратної й цінової політики,

- пристосування податкової системи таким чином, щоб сприяти створенню СП між українським та іноземними будівельними компаніями,

- надання податкових переваг українським установам, які вкладають інвестиції в будівельний сектор, зокрема, для того, щоб сприяти створенню колективного капіталу більшості приватних будівельних компаній.

- Сприяння перебудові внутрішніх будівельних ринків:

- створення гарантійних схем, які б дозволяли іноземним інвесторам користуватися будівлями,

- пристосування фіскальної системи до доходів українських домашніх господарств, які отримують кредити на придбання житла,

- сприяння інвестиціям домашніх господарств в багатоквартирні будинки,

- введення фіскальної системи, яка б дозволяла українським домашнім господарствам отримувати іпотечні кредити,

- спрощення адміністративних процедур для отримання дозволів на будівництво та наявності земельної власності.

- Розробка та впровадження мінімальних законодавчих процедур, які регулюють відносини між сторонами в будівельному секторі України:

- сприяння розвитку незалежних професійних асоціацій, зокрема щодо житлового будівництва та цивільного будівництва,

– сприяння розвитку незалежної установи для контролю за будівельним процесом від імені кінцевого споживача відносно кінцевої якості.

- Пошук джерел фінансування щодо модернізації інфраструктури та будівництва в міжнародних фінансових установах, таким чином спрощуючи соціальну реструктуризацію українських будівельних компаній та сприяючи залученню молодих спеціалістів до будівельного сектору.

В результаті створюється процес лібералізації українського будівельного сектору, зокрема:

- поява та збільшення нових діючих осіб у сфері будівельних робіт та проекту-ванні,

- впровадження урбаністичної політики більш близької до потреб населення

Реструктуризація будівельних компаній – це безперервний процес, який залишається інструментом управління, що дозволяє компанії залишитись конкурентоспроможною і ефективною. Керівництво повинно завжди бути пильними та вчасно проводити реструктуризацію, щоб уникнути проведення раптової реструктуризації, яка завжди дуже болюча з фінансової та соціальної точок зору, і першим негайним кроком українських будівельних компаній є впровадження основних принципів менеджменту для більш швидкої адаптації до нового контексту будівельного сектору. Наступний крок має бути націленим на визначення та впровадження нової структури та процедур менеджменту у відповідності до політики менеджменту, яка встановлюється, зокрема акціонерами компанії.

Нова ринкова економіка має значний маркетинговий зміст як в стратегії, так і в організації українських будівельних компаній. Стратегії, які потрібні сьогодні, базуються на:

- більш значних наголосах на партнерстві та кооперації з українськими та міжнародними компаніями з метою розподілу ризику та компетенцій,

- диверсифікація та спеціалізація, а також інвестування,

- створення маркетингових відділів та продовження процесу встановлення контактів з широким діапазоном потенційних клієнтів.

- розуміти та посилити свій основний бізнес,

- вкладати інвестиції в допоміжні види діяльності та диверсифікацію з метою підтримки грошового потоку та розподілу ризику в ринковому просторі.

В.Г. Сухенко, О.М. Чхайло
(Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти)

Увійти у світ і вистояти в ньому

Знання відносно, тим часом як пошук істини нескінчений
О. Потебня

Розвиток освітнього співтовариства в останні роки ХХ ст. поставив у центр системи освіти незаперечний пріоритет формування нової по суті людської особистості. Вимоги гуманізації предметно-навчального процесу та гуманізації суспільства об'єктивно зумовлені потребою виділення людини як основного чинника всіх існуючих процесів і тенденцій. Еволюція сучасної освіти неодмінно веде до формування нових стратегій, зміни світоглядної свідомості.

Нині вчителі, учні та їхні батьки знаходяться в перехідному суспільстві. Вони крокують у ногу з часом, намагаючись увійти в новий світ, де оновлена школа, інтерактивні технології, інноваційні методи... Але успішною буде та реформа, яка, опираючись на досвід минулого, осучаснить школу, у якій центральним образом буде не учень, а Людина.

Протягом усього періоду існування суспільства однією з найважливіших проблем, що належало розв'язати, була передача накопиченого досвіду, пошуки шляхів формування в молодого покоління системи цінностей.

Оновлена школа, вагомим у навчально-виховному процесі якої стає виховний аспект, має бути таким суспільним інститутом, у якому реалізуються оптимальні способи формування особистісних цінностей і через зміст освіти (філософські погляди, твори літератури й мистецтва, духовно-інтелектуальне середовище колективу), і через форми навчання.

Пріоритетними напрямками розвитку сучасної освіти, як зазначається в державній національній “Доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті”, є відновлення національної системи виховання та реалізація технологічного підходу в навчальному процесі.

Ідеалом сучасного навчання є особистість не з енциклопедично розвиненою пам'яттю, а з гнучким розумом, із швидкою реакцією на все нове, з повноцінними потребами дальшого пізнання та самостійної дії, з добрими орієнтувальними навичками й творчими здібностями. Освіта мусить поставити в центр уваги процес знаходження кожним істини, тобто шлях пізнання. Учень – не об'єкт, а насамперед творець власного “Я”.

У сучасних педагогічних концепціях національне виховання визначається як “створена упродовж віків самим народом система поглядів, переконань, ідей, ідеалів, традицій, звичаїв, покликаних формувати світоглядну свідомість та ціннісні орієнтації молоді, передавати їм соціальний досвід, надбання попередніх поколінь, що спрямовані на формування національного характеру”.

Керуючись гуманістичними ідеями, що визнають цінність людини як особистості, її право на свободу, щастя, розвиток та вияв здібностей, визнаючи благо людини критерієм оцінки суспільних явищ, ідею відродження національної системи виховання відстоювали вітчизняні педагоги О.Духнович, М.Максимович, К.Ушинський, мовознавці О.Потебня, П.Житецький, Б.Грінченко, А.Кримський.

Інтерес сучасної психолого-педагогічної науки та педагогічної практики до історичних народних джерел національного виховання викликаний усвідомленням і шаную до колосальних духовних зусиль попередніх поколінь, які зумовили сьогоднішній рівень освіченості та культури нашого суспільства.

На основі педагогічних концепцій національного виховання, реалізуючи ідеї інтеграції та гуманітаризації освіти, розглядаємо модернізацію існуючої традиційної системи, одним із шляхів якої є козацька педагогіка як джерело національного виховання учнів, становлення їх духовної культури, формування морально-етичних якостей особистості, рис, які визначають у майбутньому її національну свідомість.

Спираючись на фундаментальні дидактичні дослідження про особистість дитини як пріоритетний суб'єкт, як мету освіти (І.С.Якиманська, С.Подмазін), визнання за учнем права на самовизначення та самореалізацію в процесі пізнання (В.В.Сурікова, І.Д.Бех, В.В.Рибалко), практику організації особистісно орієнтованої освіти головною метою педагогічної діяльності вчителя повинно бути формування особистості учня, забезпечення комфортних, безконфліктних умов для розвитку особистісного потенціалу та самоактуалізації.

У історичній науковій літературі проблема козацького руху розглядається в широкому контексті: як початок формування української нації (В.Смолій, О.Гуржий), як важлива складова історії України-Русі (Д.Яворницький, В.Цветков, М.Грушевський), історії Слобожанщини (Б.Карагода, Г.Карагода). Відомі спроби психолого-педагогічних досліджень проблеми пов'язані з вивченням феномену "козацька педагогіка" та основних морально-етичних норм життя козаків (Д.Яворницький), описом особистостей "козацьких вождів" (Б.Сушинський), "полководців війська запорізького" (В.Смолій) – "отаманів" (Р.Коваль, М.Савченко, Г.Хвостенко).

Детальне вивчення історичних та психолого-педагогічних досліджень феномену українського козацтва переконує в доцільності використання моральних засад українського козацтва у вихованні школярів (наприклад, на уроках української літератури, у позакласній роботі) пріоритетами козацької педагогіки: високими морально-етичними якостями, глибоким почуттям патріотизму, розуміння найвищої цінності волі й незалежності, фізичним гарту й витривалістю, бажанням перемогти й набути досвід тощо.

Культивування гуманістичних цінностей українського козацтва через зміст навчального матеріалу дає можливість ознайомити учнів з цілями та завданнями козацької педагогіки, увібрати досвід минулих поколінь, що сприяє залученню дітей до безсмертної криниці народного духу, до глибини народної психології, до культури свого народу.

Звертаючись до часів козаччини, учні опиняються в ореолі героїки, гуманності, патріотичних поривань, що дає змогу аналізувати сучасне життя і спонукає до активної дії. Це формує емоційно розвинену особистість, допоможе подолати відчуженість, викличе інтерес до навчання. Дитина зможе успішно соціалізуватися – органічно увійти у світ і вистояти в ньому.

Список літератури:

1. Апанович О. Козацтво – ментальність українського народу// Сучасність. - 1994. - №9.
2. Вишневський О.І. Орієнтири національного виховання.// Рідна школа. – 1994. - № 5. – С. 42.
3. Мартинюк І. В. Національна система виховання: шляхи реалізації.// Вища школа. – 1994. - № 3-4. – С. 13.
4. Наливайко Д. Козацька християнська республіка. – К., 1992.
5. Скальковський А. Історія Нової Січі або останнього Коша Запорозького. – Дніпропетровськ, 1994.
6. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків: у 3-х т. – Львів, 1990.

Линник Ю.М.
(СумДУ, каф маркетингу)

Класифікація екологічних товарів та послуг залежно від їх внеску в суспільний розвиток

Широкий спектр трансформаційних процесів в сучасній економіці пов'язаний з впровадженням новітніх досягнень науки та техніки в усі сфери життєдіяльності людства. З'являються нові форми і методи господарювання, створюються нові види товарів та послуг і, як результат, все це в тій чи іншій мірі впливає на стан

навколишнього середовища. В 90-х роках ХХ століття виникла концепція соціально-етичного маркетингу, що націлена на забезпечення довготривалого добробуту не тільки окремого підприємства, але і суспільства в цілому, до складу якої входить і концепція екологічного маркетингу.

Концепція екологічного маркетингу полягає в орієнтації виробництва і збуту на задоволення екологічно-орієнтованих потреб і запитів споживачів, створення і стимулювання попиту на екологічні товари чи послуги – економічно ефективні і екологічно безпечні у виробництві, споживанні та утилізації. На сьогоднішній день існує ряд підходів до визначення екологічних товарів та послуг, але не існує чіткої предметної класифікації та критеріальної бази, за допомогою якої можна було б визначати ступінь їх екологічності.

Ряд вчених вже поставили під сумнів визначення «екологічно чистий товар», адже на практиці такого товару не існує і не може існувати. В результаті проведених досліджень було виявлено, що доцільно було б визначати ступінь екологічності товару чи послуги за наступними ознаками: сировина, технологія, споживання, утилізація та екологічний внесок в суспільство.

В залежності від внеску товару чи послуги в суспільний розвиток виділяємо чотири групи товарів: екологічно спрямовані товари, екологічно прийнятні товари, екологічно небезпечні товари, екологічно деструктивні товари (рис. 1).

		Екодеструктивний вплив	
		Низький	Високий
Вклад в одиницю суспільног о продукту	Високий	Екологічно спрямовані товари	Екологічно небезпечні товари

	Низький	Екологічно прийнятні товари	Екологічно деструктивні товари
--	----------------	-----------------------------	--------------------------------

Рис.1 - Позичювання товарів та послуг в залежності від їх внеску в суспільний розвиток

Загальна характеристика товарів за ступенем екологічності та їх характеристика представлена в табл. 1.

Таблиця 1 – Класифікація товарів за ступенем екологічності та їх характеристика

Вид товару чи послуги за ступенем екологічності	Характеристика	Характеристика
Екодеструктивні товари	Наносять значні збитки навколишньому середовищу і суспільству	Відмова в підтримці держави
Еконебезпечні товари	Являють собою загрозу для суспільства	Поступово виходять з ринку, через зменшення прихильності споживачів
Екологічно прийнятні товари	Вплив на навколишнє середовище в межах асиміляційного потенціалу	Пріоритетні з позиції держави та суспільства
Екологічно спрямовані	Не руйнують довкілля, несуть	Пріоритетні з позиції держави та

товари	ПОЗИТИВНИЙ внесок в суспільство	суспільства
--------	------------------------------------	-------------

Запропонована класифікація екологічних товарів в залежності від їх внеску в суспільний розвиток може бути використана для подальших досліджень, як основа методики визначення ступеня екологічності товарів. Що дасть змогу визначити пріоритетні для національної економіки товари чи послуги та вирішити в комплексі економічні, соціальні та екологічні цілі.

Я.С. Давлианидзе
(Донецкий национальный университет)

Некоторые проблемы угольной промышленности Донбасса

Трудно переоценить значение угольной промышленности в экономике государства, ведь уголь является основным отечественным энергоносителем, способным удовлетворять существующие потребности за счет собственных резервов. От поставок угля зависит, во-первых, стабильность работы тепловых электростанций (в топливном балансе ТЭС области доля угля достигла 85%). Во-вторых, в Донбассе добываются самые ценные коксующиеся марки угля, без которых невозможно металлургическое производство. В-третьих, уголь традиционно служит в качестве бытового топлива.

Производственный потенциал угольной отрасли в области включает 108 административных единиц, из которых 68 шахт и шахтоуправлений подчиняются Министерству топлива и энергетики Украины, а 40 шахт не входят в эту структуру. Кроме того, 51 шахта находится в различной стадии закрытия, еще 7 шахт относятся к третьей группе и будут переданы под закрытия.

Годовая производительность действующих шахт сильно отличается друг от друга – всего 9 шахт добывают в год более одного миллиона тонн, а годовая добыча 30 государственных шахт находится на уровне менее 100 тыс. тонн. На протяжении 1991-

2004 годов производственная мощность угледобывающих предприятий уменьшилась с 192,8 млн. до 91,5 млн. тонн на год.

Можно назвать такие основные факторы стагнации угольной промышленности региона: снижение темпов научно-технического прогресса; низкое качество добываемого угля из-за несовершенства технологии его добычи и транспортировки, что вызывает дополнительные затраты на перевозку породы в углях и обогащение, снижение потребительских свойств и цены рядового угля; рост степени износа основных производственных фондов в результате недостатка средств на обновление горно-шахтного оборудования и, как следствие, увеличение числа простоев из-за поломок и отказов и снижение производительности; низкий уровень организации производства и труда, обусловленный использованием на шахтах нерациональных суточных и недельных режимов работы по добыче угля и низкой трудовой и производственной дисциплиной, что ведет к качественному ухудшению структуры основного штата и содержанию излишней численности на вспомогательных процессах, низкому уровню ремонтно-профилактических работ, снижению добычи угля в рабочие дни, росту удельных затрат; несоответствие существующего механизма хозяйствования требованиям эффективного управления, следствием чего являются слабая зависимость оплаты труда от его результатов, отсутствие заинтересованности в использовании внутренних резервов и повышении эффективности производства, отсутствие четких перспектив развития шахт; незавершенность реформирования управления угольной промышленностью, выражающаяся в смене лишь организационных форм управления без изменения методов управления, в медленной трансформации государственной формы собственности; низкие темпы реструктуризации производственного потенциала отрасли; высокая социальная напряженность в коллективах шахт, проявляющаяся в забастовках шахтеров и крайне низкая производительность труда.

Анализ работы угледобывающих предприятий показывает, что значительные средства можно получить от мероприятий, не требующих высоких затрат на их проведение. К ним, прежде всего,

относятся снижение засорения угля породой в процессе его выемки и транспортировки в шахтах, применение рациональных режимов работы шахт по добыче угля, упорядочение численности рабочих на вспомогательных процессах и др.

Необходимо вскрывать и использовать более глубокие резервы увеличения собственных средств. Значительный эффект может принести модернизация перспективных шахт. Для этого потребуются значительные средства, которых на сегодняшний день на предприятиях недостаточно. В этом случае целесообразно, за счет части средств госбюджета, выделяемых для финансирования угольной промышленности, создать на возвратной основе лизинговый фонд. Это позволит приобретать необходимое оборудование для перспективных шахт и на этой основе наращивать объем выпуска угольной продукции, улучшать ее качество, снижать себестоимость. Такие шахты смогли бы рассчитаться и с лизингодателями, и сократить потребность в господдержке, что, в свою очередь, позволит государству увеличить объемы финансирования закрытия убыточных шахт и ускорить этот процесс.

Создание лизингового фонда позволит расширить рынок лизинговых услуг шахтам, улучшение работы которых в настоящее время сдерживается отсутствием средств для реализации проектов модернизации.

Привлечению средств негосударственных инвесторов в угольную промышленность препятствует низкая инвестиционная привлекательность объектов капиталовложений, прежде всего высокая степень риска потери вложений, значительный временной лаг и труднопрогнозируемый уровень отдачи капиталов.

Залогом широкого развития предпринимательства в сфере добычи и переработки угля должны стать: государственная поддержка негосударственных инвесторов, предоставление им правительственных гарантий на вложенные капиталы, выработка отраслевой политики в отношении использования инвестиционных ресурсов.

Совершенно очевидно, что преодоление экономического кризиса только в угольной отрасли невозможно. Для выхода

отрасли из него необходимо в первостепенном порядке разрешить общие проблемы на уровне государства. В противном случае попытка решения отраслевых задач будет блокироваться наличием кризисных факторов макроуровня.

Ковдик В.В., СумГУ

Влияние научно–технического прогресса на процессы глобализации

Научно–технический прогресс второй половины XX ст. привел к глубоким изменениям в средствах производства, технологии и организации производства.

Развитие науки, информации, образования, культуры становится определяющим фактором в экономике и составляет содержание новой эпохи – постиндустриальной.

В эту эпоху, по мнению американского исследователя Дж. Гелбрейта, «власть перешла к новому фактору производства», который представлял собой «совокупность людей, обладающих разнообразными способностями, в которых нуждается современная промышленная технология и планирование», которые коренным образом изменили основы экономического развития общества.

В доиндустриальную эпоху основой развития общества было сельское хозяйство, в индустриальную – промышленность, постиндустриальная эпоха характеризуется свертыванием сферы материального производства с одновременным ростом сферы нематериального производства, – т.н. «индустрии знаний». Уместно вспомнить, что уже на рубеже XIX–XX столетий в США и практически в большей части европейских сообществ происходил процесс увеличения интеллектуального труда за счет физического. По данным Питирима Сорокина в период с 1895 по 1907, или с 1900 по 1910, или с 1901 по 1911 гг. в зависимости от анализируемой страны группы профессионалов и должностных лиц увеличились : в Германии с 3,6 % до 3,9 % от объема всего занятого населения, в Австрии – от 2,9 % до 3,5 %, в Италии – от 4,0 % до 4,2 %, во Франции – от 5,0 % до 5,9 % , в

Нидерландах – от 5,4 % до 7,2 %, в Дании – от 3,8 % до 4,4 %, в Швеции – от 2,9 % до 3,5 %.

70 – 80-е годы характеризовались технологическими революциями и крахом тоталитарных систем, но для человечества в целом, это не стало началом пути к процветанию, более того, конец XX – начало XXI века принёс беды и разочарования многим народам. Вместе с тем во второй половине 80-х годов XX ст. происходили глубокие социальные перемены всемирного масштаба. По мнению известного исследователя В. Иноземцева, в прошлое уходило конформационное сознание, утрачивалось ощущение неизбежности социальных конфликтов, укреплялись надежды на бескризисное развитие, а главным инструментом построения новой цивилизации считалось повсеместное утверждение общечеловеческих ценностей и демократических принципов.

Середина 90-х годов характеризовалась небывалым экономическим подъемом в развитых странах благодаря самодостаточности экономик и оформившихся постиндустриальных обществ. Так, экономика стран Европейского Сообщества (ЕС) в 90-е годы в целом развивалась достаточно успешно: 2,4 % роста в 1990–1998 гг. (2,3 % в 80-е годы), хотя следует отметить, что в период начала 90-х годов (1991–1992 гг.) практически все страны ЕС испытали спад промышленного производства. Но, начиная с 1993 г., экономика этих стран отличалась стабильным подъемом, который продолжается и ныне (хотя с некоторыми спадами в отдельные периоды). Постиндустриальное общество, сложившееся на основе научно-технической революции, обеспечивало высокий рост производительности труда. Автоматизация и роботизация привели к абсолютному уменьшению занятых в сфере производства.

В 90-х годах утвердилась инновационная экономика, основной чертой которой стала разработка идей, которые разрушают предыдущие решения, товары, услуги и производство..

В 50-х годах появился компьютер, который, вступив в соревнование с мозгом человека, произвел революцию в мире информации. Еще в начале XX ст. Г. Уэллс выдвинул идею

создания Мирового мозга на основе новейшей для того времени технологии для аккумуляции и сохранения информации, которая успешно реализуется на современном этапе. В 80-х годах началось глобальное применение персонального компьютера, который был изобретен в 1975 году.

С появлением компьютера становится реальной возможность наладить производство любого товара без непосредственного участия в его изготовлении человека. Сегодня в некоторых отраслях производства уже есть опытные заводы, полностью автоматизированные и компьютеризированные. Например, в Японии, около горы Фуджи, полностью автоматизировано и роботизировано предприятие «Фанук», выпускающее свыше 10000 электрических двигателей сорока различных модификаций ежемесячно.

Информация, наука, знания на современном этапе являются основными источниками роста экономики и ее эффективности. Новый технологический способ производства, информационно-интеллектуальные технологии способствуют формированию нового человека, созданию условий для его всестороннего развития. Сложившееся постиндустриальное общество обеспечивает вложение капиталов в человека, ибо его знания являются надежным источником общественного прогресса. Исходя из этого, в развитых странах увеличиваются инвестиции в человеческий капитал.

В постиндустриальном обществе обеспечиваются материальные потребности людей, рост интеллектуального потенциала, который проявляется в сфере управления и других сферах жизнедеятельности человека.

Академик А. Чухно подчеркивает, что знания и умения человека становятся основным производственным ресурсом, он является носителем информационно-интеллектуальных технологий. В конце 90-х годов различные технологические нововведения и сопряженные с ними процессы управления и повышения качества рабочей силы уже обеспечивали решающий вклад в экономический рост. Например, на современном этапе

выпуск одной тонны стали в компьютерном производстве требует в 12 раз меньше трудовых затрат, чем в начале 80-х годов.

Технологическая организация производства – одна из определяющих характеристик постиндустриального общества – является критерием раздела мира. Развивающиеся страны объединяют 15% населения; ½ часть населения планеты живёт в индустриальной системе и способна внедрять новейшие технологии; около двух миллиардов населения земного шара находятся на доиндустриальной стадии развития, не вырабатывая своих инноваций и не способных к внедрению иностранных технологий. Технологически оторванные регионы не совпадают с национальными границами. Это Южная Мексика, часть тропической Центральной Америки, страны, прилегающие к Андам, большая часть тропической Бразилии, тропическая часть Африки, часть территорий бывшего Советского Союза, отдельные штаты Индии, Лаос и Камбоджа, а также отдельные провинции Китая.

Следует отметить, что продукция информационного сектора экономики достаточно активно реализовалась на внешнем и внутреннем рынках. Так, в США в 1991 г. впервые расходы на приобретение информации и информационных технологий, составившие 102 млрд. долл., превысили затраты на приобретение производственных технологий и основных фондов, не превысивших 107 млрд. долл., а в 1992 году этот разрыв составил уже более 25 млрд. долл. и продолжает расти (Иноземцев В.Л.; 2003). За последние годы США имели 159 млн. компьютеров, Россия и Польша – по 9 млн., а Украина – 1 млн. компьютеров. Печально, что кибернетический потенциал (35–40% бывшего союзного), созданный под руководством выдающегося ученого – кибернетика В.М. Глушкова, наша страна – Украина – утратила. В то же время некоторые страны сделали просто прорыв в этом направлении. Например, Индия экспортирует программного обеспечения на 6 млрд. долл.

Проблемы стран с переходной экономикой можно было бы решить, приблизившись с помощью развитых стран, к благам цивилизации. Этому могли бы способствовать процессы

глобализации, но экономически развитый Запад фактически противопоставил себя остальному миру, обрекая его быть объектом эксплуатации вместо продвижения в постиндустриальное общество.

С.Л. Буко

Специфика активности международных НГО на рынке социальных услуг

В странах с развитой и формирующейся рыночной экономикой, всё множество юридических лиц принято подразделять на три сектора: государственный, коммерческий и некоммерческий. Первый сектор объединяет государственные и муниципальные организации, то есть организации, имущество которых находится в государственной или муниципальной собственности. Второй сектор – частные коммерческие организации, то есть организации, преследующие извлечение прибыли в качестве основной цели своей деятельности, и имущество которых не находится в государственной или муниципальной собственности. Третий сектор – частные некоммерческие организации. Первым отличительным признаком организаций третьего сектора является то, что они не имеют извлечение прибыли в качестве основной цели своей деятельности и не распределяют полученную прибыль среди своих участников. Вторым отличительным признаком – имущество этих организаций не находится в государственной или муниципальной собственности.

Опыт демократий мира свидетельствует, что гражданское общество немислимо без развитой сети неприбыльных, в первую очередь неполитических объединений граждан, обеспечивающих участие широкой общественности в процессе развития. Подобные объединения выполняют функции посредника между государством и различными социальными группами, защищая их права и интересы; они препятствуют монополизации государством политической, экономической и других сфер жизни общества, обеспечивая общественный контроль за деятельностью

государства и его структур. Не преследуя цели получения прибыли, они перераспределяют имеющиеся и создают дополнительные финансовые, материальные, интеллектуальные и другие ресурсы, которые направляют на удовлетворение частных и общественных интересов. Через такие объединения общественность также доводит до государства свое мнение по различным проблемам - социальным, культурным, экономическим и др.

Процесс возникновения и формирования негосударственных неприбыльных организаций в Украине начался в начале 90-х годов после обретения страной независимости. Демократические процессы способствовали росту гражданской активности населения, выражающейся, в частности, в создании различных общественных объединений, которые сегодня стали заметной частью политической и социально-экономической системы Украины. Сегодня «третий сектор» в Украине составляет около 28 тысяч НГО (негосударственных неприбыльных организаций). Большинство из них (94%) осуществляет деятельность на региональном уровне. Всеукраинские НГО составляют 4 %, а отделения, филиалы и корпуса международных фондов и агентств, которые проводят деятельность на территории Украины, относятся к третьей группе НГО (составляют 2 %) [1]. Согласно отчету ООН 1995 года, было зарегистрировано около 29.000 международных НГО. Национальные данные по странам еще выше: в США, по данным 2000 года, действует около 2 миллионов НГО, большинство из которых были сформированы более тридцати лет назад. В России – 65.000 НГО [2].

Несмотря на немногочисленность международных НГО, общий бюджет и количество проектов значительно превышает региональные и общенациональные [2]. Мало того, большое количество региональных и общенациональных НГО функционируют за счет грантов подобных международных фондов. Международные программы НГО в Украине охватывают обширный круг актуальных проблем. Среди основных направлений деятельности международных НГО в Украине наиболее широкое распространение получили: *информационное,*

образовательное, социально-политическое. Рассмотрим специфику активности международных НГО в Украине, деятельность в рамках «третьего сектора», а также их влияние в целом в динамически изменяющемся обществе в целом.

Для определения деятельности негосударственных неприбыльных организаций в международной практике используются два термина: *негосударственные* (non-government organizations NGO) и *неприбыльные* организации (НГО, not for profit, non-profit organizations NPO). В последнее время довольно популярным стал еще один термин - *private voluntary organization* (PVO), что в переводе означает «частные волонтерские организации»). Одной из первых международных НГО была «Международная Комиссия Красного Креста» (International Committee of the Red Cross), которая была основана в 1863 году. Сам термин «негосударственная организация» (non-governmental organization) был введен в оборот Организацией Объединенных Наций в 1945 году Договором ООН (Статья 71 Параграф 10). Определение термина Международная НГО (INGO – international Non-governmental Organization) впервые было сформулировано в резолюции 288 (X) ECOSOC 27 февраля 1950 года [3].

Глобализация двадцатого века стимулировала рост значимости международных НГО. Выход на мировую арену международных НГО в свою очередь определил три приоритета их деятельности: *вопросы гуманитарной помощи, поддержка проектов по развитию регионов, проекты по устойчивому развитию.* Наиболее ярким примером в этом отношении является Мировой Социальный Форум (World Social Forum), который является конкурентом Международного Экономического Форума (World Economic Forum), проводящегося ежегодно в январе в Давосе (Швейцария). Пятый Международный Социальный Форум проводился в Порто-Алегре в Бразилии в январе 2005 года и собрал представителей из 1000 различных международных НГО.

Одной из главных задач международных НГО является содействие развитию *открытого демократического общества* в развивающихся странах путем разработки гибких решений имеющихся общественных проблем. Такие организации

выполняют функцию защитников национального социально-культурного пространства, способствуют расширению сферы влияния внебюджетные участники социально-культурного процесса. Организации третьего сектора осуществляют общественно-полезную деятельность, оказывая услуги там, где по какой-либо причине это не делает государство или же частное предпринимательство. Деятельность таких организаций в основном направлена на развитие социогуманитарной сферы общества, его образования, окружающей среды, социального обеспечения. Это обуславливает специфику менеджмента НГО, которая связана с принципиальным отличием деятельности управленцев в прибыльной и неприбыльной сферах. Если в бизнесе ведущим показателем успешности деятельности менеджеров является прибыль и большинство инновационных проектов направлены как раз на увеличение прибыли, то в менеджменте НГО самоценностью является деятельность организации, направленная на решение социальных проблем и основанная на гуманитарных ценностях общества.

Бюджеты больших международных НГО часто составляют миллионы долларов. Так, например, в 1999 году официальный бюджет «Американской Ассоциации Пенсионеров» (American Association of Retired Persons) составлял более 50 миллионов долларов. В 2003 году организация „Human Rights Watch» потратила 21.7 миллионов долларов на свои проекты. Такие большие бюджеты заставляют менеджеров обращать особое внимание на фандрейзинг*. Существует несколько способов формирования бюджета НГО – это членские взносы, частные дотации и гранты от международных организаций и правительств. Несмотря на то, что термин «негосударственные организации» подразумевает независимость от государства, некоторые международные НГО зависят от государства как от своего донора. Так, например, четверть от 162 миллионов долларов бюджета 1998 года женской организации «Оксфам» (Oxfam) составили дотации

* Фандрейзинг – деятельность, направленная на привлечение средств для проведения социальных проектов.

от правительства Великобритании и гранты ООН. Такая организация, как «Медесинес Санс Фронтирес» (MSF), (обладатель нобелевской премии) которую также называют по английски «Doctors without Borders») получает 46 процентов своего бюджета из правительственных источников [4].

НГО отличаются по специфике подходов к проводимой работе. В то время как некоторые НГО выполняют чисто лоббистские функции, другие администрируют полномасштабные проекты и управляют программами. Согласно международной классификации, выделяются несколько методов работы международных НГО. Основные из них - это *консультирование и управление проектами*. Многие международные НГО имеют консультационные соглашения с агентствами ООН в определенных сферах деятельности. Например, организация „Third World Network» (Информационная Сеть Третьего Мира) имеет статус консультанта в рамках «Конференции по Развитию Торговли» (Conference of Trade and Development UNCTAD), а также статус в рамках „Экономического и Социального Совета ООН» (UN Economic and Social Council ECOSOC). Если в 1946 году только 41 НГО имели подобный статус ECOSOC, то в 2003 году эта цифра поднялась до 2350. [5]

Различные исторические, политические, социально-экономические и другие особенности каждого региона отражаются на активности населения, в том числе по созданию общественных объединений. Наибольшее число объединений регистрируется в промышленно развитых регионах с традиционно высокой гражданской активностью населения. Существует несколько подходов к классификации международных НГО. Одним из наиболее распространенных является классификация Мирового Банка (World Bank). Общественные объединения можно также классифицировать по ряду формальных (организационно-правовая форма, структурный и территориальный статус, организационная структура, уставные цели деятельности) и неформальных признаков (идеология, уровень взаимодействия с государством, источники финансирования, объекты деятельности). Сложность классификации по направлениям деятельности состоит в

расплывчатости целей, которые заявляются при регистрации, что делается зачатую для большей свободы деятельности. В сфере деятельности международных НГО используется целый ряд сокращений, который характеризует НГО согласно сферы их деятельности:

- INGO – это аббревиатура Международная НГО, например «CARE»;
- BINGO - краткое определение бизнес-ориентированной международной НГО;
- RINGO - религиозная международная НГО, например «Catholic Relief Services»;
- ENGO – экологическая НГО, например «Global 2000»;
- GONGO – это НГО, которая была открыта правительством какой-либо страны для того чтоб реализовывать проекты и иметь право получить дополнительную финансовую поддержку от других фондов.
- QUANGO – это квази-автономная НГО, такая как «W3C» или «International Organization for Standardization» (ISO), так как подобная организация не является НГО в чистом виде

Управленческая политика международных фондов для развивающихся стран достаточно четко определяется головными структурами – центральными офисами (CEO – Central Executive Office), которые формируют ценностные ориентиры для всех уровней менеджмента в различных регионах мира. Представительства фондов в развивающихся странах мира работают по определенным стандартам, разработанным центральным офисом, в соответствии с представлениями о трудовой культуре. В какой-то степени работа данных фондов, вследствие присутствия кросс-культурного аспекта, схожа с деятельностью международных корпораций. Глобализация в свою очередь остро ставит следующие проблемы: управление персоналом НГО в условиях смешения национальных и других культур; управление составляющими НГО, расположенными в различных культурных, географических и национальных условиях; определение потребностей и производство социальной услуги, способной удовлетворить потребителей принадлежащих к разным

культурам. Влияние культурных факторов на успех НГО, признание культурных ценностей фактором успешного управления содействует тому обстоятельству, что наряду с развитием теории международного менеджмента, в последние годы больше внимание уделяется *менеджменту кросс-культурному и менеджменту мультикультурному*.

Существует две основные тенденции в менеджменте современных международных НГО: это «менеджмент разнообразия» (diversity management) и „объединяющий менеджмент” (participatory management). Менеджмент разнообразия направлен на управление разнообразными культурами внутри одной организации. Межкультурные проблемы и сложности всегда возникают в организациях, работающих в нескольких культурных средах. Суть проблем заключается в том, что часто персонал, приехавший из развитых богатых стран, имеет иные представления о правилах реализации проектов и в целом о процедурах работы, чем местные представители, также работающие над проектом. Вторая тенденция в менеджменте «объединяющий менеджмент» более типична для работы международных НГО. Она тесно связана с популярной ныне концепцией «обучающейся организации» (learning organization): в рамках такой организации весь персонал расценивается как ресурс для взаимного обучения и обмена навыками. Для успешного функционирования такой организации все сотрудники принимают участие в принятии решений, а для этого необходимо постоянное самосовершенствование [6].

Основным продуктом деятельности фондов в данном случае является содействие решению определенных социальных проблем общества, таких как экологические проблемы, недостаток качественного образования, ВИЧ/СПИД, торговля людьми, в то время как международные бизнес-корпорации ориентируются на получение дополнительной прибыли путем завоевания новых рынков. Однако сам менеджмент НГО сильно отличается от менеджмента коммерческих корпораций в связи со спецификой (характером) производимых услуг.

Для того чтобы охарактеризовать особенности менеджмента НГО, целесообразно рассмотреть основные этапы его деятельности. Рассмотрим общую систему работы американских НГО. На первичном этапе международные эксперты сотрудничают с местными властями развивающейся страны для определения круга социальных проблем в стране и соотносят эти проблемы с так называемыми «*assistance areas*» (ключевыми сферами оказания поддержки). Затем на базе отчетов о мониторинге конкретной страны правительство США формулирует задачу и предоставляет возможность ряду международных НГО разработать проекты-заявки на объявленный тендер, направленные на решение конкретной социальной проблемы в определенной стране. Международные НГО, имеющие свои представительства в различных регионах мира разрабатывают конкретные проекты, определяют команды менеджеров и сроки их реализации. На конкурсной основе грантодатели (Госдепартамент США, Агенство по Международному Развитию, независимые фонды) определяют победителя, основываясь на следующих принципах: *четкость управленческой структуры НГО, успешность проведения подобных проектов, открытость, прозрачность, законность, аполитичность, непредубежденность, профессионализм*. В результате определенные НГО получают финансирование для решения той или иной социальной проблемы в конкретном регионе, а локальные менеджеры под руководством американских топ-менеджеров руководят реализацией проекта на месте. Основной особенностью политики управления персоналом международных НГО является тот факт, что во главе регионального представительства всегда стоят именно американец (Expatriate), долгое время живущий в социально-культурной среде страны и обладающий необходимыми языковыми и управленческими навыками. Международные НГО обеспечивают работой большое количество квалифицированных сотрудников. В 1995 году международная организация «CONCERN worldwide», работающая в сфере повышения уровня жизни, насчитывала 174 топ-менеджеров (экспатов) и 5.000 национальных представителей в развивающихся странах Африки, Азии и Гаити. Сотрудников

третьего сектора можно разделить на две категории: волонтеры и штатные сотрудники. Не все люди, работающие в международных НГО являются волонтерами. Ставки сотрудников НГО чаще всего ниже стандартных зарплат их коллег в прибыльном секторе. Социологами было установлено, что весь персонал НГО, как правило, разделяет ценности и цели организации, в которой они работают. Волонтеры, которые также являются частью штата НГО, преследуют несколько целей – во первых, это реализация альтруистических убеждений, а во-вторых, это получение определенных навыков работы в международной поликультурной среде.

Как уже упоминалось выше, международные НГО в Украине – это отделения, филиалы и корпуса международных фондов и агентств, которые проводят свою деятельность на территории Украины. Чаще всего на должности топ-менеджеров нанимают экспатов, так как доноры выдвигают определенные требования для ведения проекта, подчеркивая, что во главе каждого региона должен стоять человек из «развитой индустриальной страны». С одной стороны, экспаты являются представителями той же культуры, что и доноры и разделяют изначальную систему ценностей. Таким образом, возможные культурные конфликты на уровне топ менеджмента будут нивелированы. С другой стороны, исследования показали, что существует ряд факторов, указывающие на сложности работы экспатов: во-первых, уровень зарплаты экспатов в несколько раз отличается от уровня зарплат регионального персонала, что оказывает постоянное давление на программный бюджет; во-вторых, базовые навыки и экспертное знание региона не всегда присутствует у экспатов, поэтому профессиональный уровень экспертного знания зарубежных коллег систематически переоценивается головными офисами НГО и донорами [7].

Внутренняя система управления НГО складывается из следующих компонентов: цель создания организации и ее миссия; стратегическое планирование; управленческий персонал; человеческий фактор; система менеджмента; инструменты

реализации поставленных задач (профессиональные обмены, целевые гранты, программы обучения и партнерские проекты).

Для менеджеров НГО миссия и основные ценности организации – это фундаментальные ориентиры их деятельности. Управление НГО не подразумевает получение прибыли, а ставит основной задачей разработку проектов, направленных на решение конкретных социальных проблем. Поэтому в идеальной управленческой структуре НГО ценностные приоритеты менеджеров соотносятся с изначальными ценностями организации, которые заложены в ее миссии. Таким образом, основной задачей менеджеров является эффективное вложение средств, полученных от зарубежных доноров, в локальные социальные проекты. Основная услуга, которую НГО предоставляет тем или иным странам – это решенные социальные проблемы общества. Следовательно, универсальной ценностью НГО является ее *социальная полезность*.

Содействуя развитию независимых СМИ, воспитанию и образованию детей и подростков, развитию культуры, защите прав и свобод граждан, деятельность НГО все более увязывается с социогуманитарной сферой общества. В этой связи исследование реализации ценностных ориентиров менеджмента неприбыльных организаций становятся весьма актуальными, особенно в таких странах, как Украина.

Список литературы:

1. *Миндра Л.В.* Недержавні некоменційні організації України і Польщі як чинник демократичного суспільства // Україна і Польща в ХХ столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин. Збірник наукових праць -- Київ – Краків: НПУ ім. Драгоманова, 2002. –с. 289-291.

2. *Мартиненко Л.В.* Джерела фінансування недержавних неприбуткових культурно-мистецьких організацій: проблеми та перспективи // Матеріали до українського мистецтвознавства. Збірник наукових праць. – Вип.3. – Київ.: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України, 2003. – С.71-76.

3. Договір ООН (Стаття 71 Параграф 10 288 (X) ECOSOC 27 лютого 1950 .

4. Sins of the secular missionaries. // The Economist. January 29, 2000.

6. *Campbell P.* Management Development and Development Management for Voluntary Organisations // Occasional Paper No. 3, International Council of Voluntary Agencies. Geneva, - 1987.

7. *Mukasa S.* Are expatriate staff necessary in international development NGOs? A case study of an international NGO in Uganda. // Centre for Civil Society at London School of Economics. 2002, p. 11-13.

Секція 6. Людина в перехідному суспільстві (філософські, правові та психологічні аспекти).

Кочура Н.М.

(Національний інститут стратегічних досліджень, м. Київ)

Культурно-естетична домінанта національного світогляду, як ціннісно-ідеологічна основа стратегії державотворення

Намагаючись системно осмислити світоглядне підґрунтя, що лежить в основі побудови сучасної стратегії державотворення, спробуємо на початок провести умовні паралелі між проблемою стратегії розвитку держави, нації, суспільства та проблемою "стратегії" розвитку особистості як такої. Подібні підходи можемо простежити в роботах багатьох філософів та соціологів. Зокрема, у О.Конта наявний погляд на суспільство як на "велику особистість", яка подібна до окремої особистості. Також схожий підхід застосовують М.Русин та О.Колесник які, досліджуючи особливості народного світогляду наголошують на подібності внутрішнього світу людини, тобто її душі, до внутрішнього світу етносу і суспільства. При цьому вони поділяють думку Ю.Канигіна, який підкреслює, що означений підхід можна використовувати для соціального проектування в галузі "внутрішнього світу", яке відкриває можливості раціонального

вибору цілей, підцілей, шляхів вирішення відродження нації та її прогресу у всіх галузях [1 с.22].

Розмірковуючи далі над означеною темою можемо прийти до думки, що особистість, яка ставить перед собою цілі і досягає їх має, як правило, сформований світогляд. Сам процес формування світогляду, тобто перетворення знань, навичок, поглядів, уявлень, відношень у гармонійну, отже узгоджену систему потребує визначення ціннісних світоглядних домінант, які, як впливають на специфіку розвитку особистості, так і пояснюють спосіб її впливу на оточуючий світ.

Формування та осмислення таких домінант – процес творчий і багатоаспектний. Виокремлення їх ціннісного змісту можливе на шляху аналізу особливостей національного світогляду, які органічно відтворювались на протязі багатьох століть, і навіть тисячоліть, гуртуючи навколо себе різні етноси та народності, залучаючи їх представників до процесів державотворення.

Аналіз праць В. Яніва, О. Кульчицького, Я. Яреми, Є. Юнацького, Д. Донцова, В. Липинського, А.Шептицького, Й. Сліпого, І. Огієнка, Д.Чижевського, І. Мірчука, М. Шлемкевича, М.Костомарова, С. Кримського, О. Дарморіз та інших представників вітчизняних наукових кіл дають змогу говорити про чинники, які обумовлюють домінування естетичних цінностей, зокрема уявлень про прекрасне в системі національного світогляду. Таку особливість українського народу вчені пов'язували з комплексом впливів до яких можемо віднести географічні, кліматичні, історичні, соціальні, культуроморфні, глибинно-психологічні. Зокрема, географічні та кліматичні чинники впливали на становлення естетичних особливостей життєдіяльності етносу красою і м'якістю природних ландшафтів України. Тісна прив'язаність українців до природи визначила їх естетичне спрямування і вроджену потребу в гармонії. Настільки помітний вплив природи, її оточення на людину взагалі, можемо судити з вислову французького вченого-філософа Кузена, на якого також в своїй праці посилається М.Боровський. Зокрема, французький мислитель стверджував: "Дайте мені мапу певної країни, її конфігурацію, підсоння, водну систему, фізичну

географію, природні поклади, флору і фауну, і я зобов'язуюся вам сказати, яка буде людина цієї країни та яку роль гратиме цей край в історії [2, с.46].

Історичні чинники виявляли залежність формування естетичної складової національного світогляду від своєрідності історичного процесу в Україні, коли творча активність людей змушена була до певної міри перенестися зі сфери політичної у сферу культурну. Соціальні зміни засвідчували залежність розвитку естетичної діяльності від особливостей суспільного устрою українського народу. В даному випадку мова йдеться про вплив хліборобських занять на розвиток спокійної, естетично забарвленої рефлексійності. Культуроморфні аспекти формування національного світогляду українського народу виявляють погляд на український естетизм, як основну ознаку української традиційної хліборобської культури. Глибинно-психологічні пов'язані з впливом відповідних архетипів - Землі, Дому, Храму, Шляху та інших.

Відтак, в процесі безперервної, багатовікової біологічної та соціокультурної еволюцій, під впливом вище означених, чинників відбувається динамічний синтез світоглядної основи – “субстрату”, який гармонійно витворює своєрідну культурно-естетичну генонему, як домінуючу в українському світоглядному геномі, з вираженням чуттєво-емоційним, а, отже, естетичним світосприйняттям та світовідтворенням.

Досліджуючи характер і властивості генонем, як культурно-естетичної, ідентифікуючої домінанти національного світогляду доцільно, на наш погляд, торкнутися творчої рефлексії видатних митців українського народу, які своїм генієм внесли визначний вклад в процеси формування “культурного організму” нації (за І. Франко, описано далі по тексту), а відтак і в процеси державотворення. Зокрема, у праці О.Кульчицького, де він звертається до теми осмислення кристалізаційних осей українського світогляду, говориться про те, що “лише більша інтенсивність і розповсюдженість серед українського світоглядного становлення може відрізнити їх (т.б. українців) від слов'янських сусідів, - то натомість особливе наголошення

української пов'язаності з землею, що її колись проф. Шерех, натякаючи на грецькі міфологічні мотиви, влучно назвав "українським антеїзмом". Далі автор зупиняється на "часто деінде раціоналізуючій" ліриці Франка, вказуючи на "містично-ліричний, безпосередній вияв культу землі" у фрагменті твору поета: *Земле моя, всеплодючая мати, Сили, що в твоїй живе глибині, Краплю, щоб в бою сильніше стояти, Дай і мені!* [3, с.22].

Цікавим є те, що поетична форма відображення ставлення до Землі, як Істоти, що володіє Енергією і Розумом перегукується з деякими сучасними дослідженнями всесвіту, згідно яких Земля та все, що з неї проростає – є мислячими носіями загального та колективного Розуму (В.Асадов «Закони походження і розвитку Всесвіту»).

Прикладів, які говорять, що саме філософсько-поетичні таланти стали "генераторами" світоглядної консолідації українського народу та процесів державотворення, є достатньо в нашій історії. Деякі з них, наприклад, митрополит Київський Іларіон, Г.Сковорода, і Т.Шевченко, І.Франко, Л.Українка та інші світила стали символами Держави, і своїми творами гідно репрезентують її міжнародному співтовариству, як суб'єкта відносин з високим духовно-культурним потенціалом.

Президент України у своїй доповіді перед Верховної Радою України в рамках послання "Про внутрішнє і зовнішнє становище України" за 2005р [4, с.11], також підкреслював існування глибокого взаємозв'язку між процесами формуванням "культурного організму" нації та процесами державотворення, посилаючись при цьому на інший, не менш актуальний для сьогодення вислів І.Франка, який більше 100 років тому писав, що важливою метою становлення української нації є "витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного, культурного і політичного життя". Далі в "Одвертому листі до галицької української молодіж" поет і філософ продовжував цю думку: "відпорний на асиміляційну роботу інших націй, відкіля б вона не йшла, та при тім податний на присвоєння собі в якнайшвидшій темпі загальнолюдських культурних здобутків, без

яких сьогодні жодна нація і жодна, хоч яка сильна держава не може остаятися” [5, с. 404]. В цьому контексті, подальше дослідження феномену культурно-естетичної домінанти національного світогляду, як ціннісно-ідеологічної основи стратегії державотворення є важливою умовою рішення теоретичних та прикладних задач розбудови сучасної, суверенної, соборної, високодуховної України.

Список літератури:

1. Русин М, Колесник О. До історії питання // Україна: філософський спадок століть. -К.: Хроніка, 2000. - №37-38.-С.18-27.
2. Боровський М. Любов до природи як психологічний чинник окремішності українців // Україна: філософський спадок століть. - К.: Хроніка, 2000. - №37-38.-С.44-52.
3. Кульчицький О. Іван Мірчук – дослідник української духовності // Україна: філософський спадок століть. -К.: Хроніка, 2000. - №37-38.-С.53-65.
4. Послання Президента України до Верховної Ради України. Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 році.-К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2005. – 182 с.
5. Франко І. Зібрання творів: У 50т. – К.: Наук. думка, 1986.– Т. 45. – 574с.

Г.Г.Тараненко

(Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України)

Зовнішні впливи на процес соціалізації української молоді

Сучасний розвиток політичних відносин дедалі частіше піддається аналізу саме в контексті процесу глобалізації, яку багато дослідників нерідко характеризують як синонім експансії Заходу, і яка у будь-якому разі є контраверсійним і суперечливим феноменом. А оскільки до національних пріоритетів України відноситься, випливаючи з політичної, економічної і навіть

цивілізаційної доцільності, трансформація суспільних відносин, особливо пильна увага приділяється молодіжній політиці і визначенню найбільш сприятливого способу соціалізації молодого покоління - суспільної цінності особливого гатунку.

В світлі зазначених процесів українська молодь зазнає впливів з боку потужних акторів світової політики, в першу чергу, представників вищезгаданої західної традиції, що є цілком зрозумілим за сучасних політичних та економічних причин. Мова йде про політичний курс США в умовах системних перетворень, для яких саме ця верства суспільства суверенної України - феномену посттоталітарної дійсності - продовжує посідати важливе місце серед зовнішніх пріоритетів як важіль впливу на міжнародній арені і, зокрема, як інструмент для досягнення своїх стратегічних цілей. В уявленні американських учених "Східна Європа стала показником успішної діяльності американської політики у світі: "невдачі у Східній Європі непохитно ведуть до падіння престижу США і навпаки" [1, с.20]. І взагалі нині американська політологія "перебуває на якісно новому етапі пізнання дійсності" [3, с.15].

Конкретними механізмами впливу США на молодь України є, передусім, підтримка та заснування молодіжних організацій, спрямованих на досягнення суспільних і політичних цілей розвитку громадянського суспільства, адміністрування програм академічного та професійного обміну з метою сприяння формуванню молоді політичної та економічної еліти України, схильної до тісного партнерства з США. Зокрема, в 2004 році програми допомоги США робили акцент на демократичній реформі та підтримці громадянського суспільства в країні, на які загалом було витрачено 34,11 мільйонів доларів, а ще 1,33 мільйони – на гуманітарну підтримку. З 1993 року США профінансували участь більше 19500 українських громадян в даних програмах.

Що стосується політичної спрямованості країн ЄС – державного утворення, що є потужним гравцем на світовій арені та географічно - близьким сусідом України, його стратегія є далеко не такою однозначною, а внутрішні протиріччя обумовлюють менший

ступінь визначеності зовнішнього курсу. З огляду на очевидну неготовність ЄС прийняти на себе глобальну відповідальність, Б.Б'юзан невисоко оцінює шанси Європи стати наддержавою у найближчому майбутньому, а за цієї причини – істотно впливати на політику і соціальні процеси інших держав. Як зазначено в плані дій Україна – ЄС, “планується розширення співробітництва у сфері освіти, стажувань та молоді шляхом збільшення можливості обміну для українців за допомогою програми Еразмус Мундус, розширення молодіжних обмінів та співробітництва у сфері неформальної освіти молоді через програму “Молодь” (YOUTH)” [4, с. 36]. Про перегляд останнім часом позицій щодо України і, не в останню чергу, завдяки її молодому поколінню свідчить заява Ж.-Ф.Рівалена: “Нарешті, після 13 років незалежності, серед ННД з'явилося нове покоління лідерів і громадян, які більше усвідомлюють можливості ЄС і менше пов'язані з радянським минулим і спадщиною Радянського Союзу” [5, с. 50].

Зокрема, можна зазначити, що за історичних причин, а також за причин географічного детермінізму найбільшу зацікавленість у підтримці європейського вектору розвитку України, а, отже, у її молодому поколінні, виявляють Німеччина і Польща, про що свідчить функціонування численних представництв організацій і фондів саме цих країн в Україні.

Водночас Росія також здійснює коригування своєї стратегічної спрямованості щодо України, а відтак і її молоді, намагаючись сформувати симпатиків свого політичного курсу у нашій країні. Є.Жеребецький пропонує свій варіант інтерпретації політичних намірів РФ щодо української молоді: оскільки в нинішній Росії одночасно збіглося декілька несприятливих демографічних тенденцій, і серед них – прогресуюче вимирання титульної нації, внаслідок цього – зростання з кожним роком питомої ваги азійських народів, вона стає дедалі менше слов'янською, до того ж внаслідок несприятливих міграційних процесів слов'янське населення покидає Північ і Далекий Схід, які поступово заселяються нелегальними мігрантами з перенаселеного Китаю. З огляду на це, наміри Москви було сформульовано керівником Центру демографії та екології людини А.Вишневським:

“... пріоритетне завдання Росії сьогодні – “вибрати” всі привабливі людські ресурси зі слов’янських республік колишнього СРСР...” [2, с. 70]. У цих умовах по-іншому виглядає багатоцільовий проект ЄЕП – “попередньо ізолювавши Україну від ЄС, максимально знизити рівень життя пересічного громадянина України - тож найбільш активна і молода частина українців рушить до російських консульств, де вже на них будуть чекати безкоштовні квитки в Забайкальськ, Благовещенськ чи Комсомольськ-на-Амурі” [2, с. 71].

К.Кузнецова визначає наступний розподіл впливів у світі, і, зокрема, на пострадянському просторі: “ЄС зарезервований для країн Старого Світу; Росія, припинивши бути наддержавою, намагається якимось залучити до себе колишні радянські землі. А США вустами своїх дослідників і експертів пропонує міжнародну систему, побудовану на тих самих принципах, які складають саму основу американського соціуму і його політичної структури... Після краху комунізму жодна з держав не змогла запропонувати ідеології, яку можна зіставити за масштабом і амбіційністю з “американською мрією” в її експортному варіанті” [6, 98].

В цих умовах молоді люди в Україні зазнають різнопланових потужних впливів і, сумарно, на даному етапі за ідеологічних, соціальних, економічних причин можна стверджувати, що превалює вплив США та європейського вектору, що, зрештою, є характерним по відношенню до більшості суспільств і особливо їх молодих верств на пострадянському просторі.

Список літератури:

1. Брусилівська О.І. Політика США щодо Східної Європи після Другої Світової війни: аналіз концепцій сучасної американської політології: Автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук: 23.00.04 / Одеський державний університет ім. І.І.Мечникова. – Одеса, 1996. – 24 с.
2. Жеребецький Є. Завелика Росія // Євроатлантика. Часопис Інституту Євро-Атлантичного співробітництва. – 2005. - № 1. – с. 66 – 71.
3. Канцелярук Б.І. Сучасні виміри політики США до України в умовах постбіполярного світу: Автореф. дисертації на здобуття

наукового ступеня доктора політичних наук: 23.00.04 / Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К., 1998. – 30 с.

4. План дій Україна – Європейський Союз. – К.: ТОВ “Компанія Лік”, 2005. – 40 с.

5. Рівален Ж. – Ф. Україна і Євросоюз: немає гірше глухого, ніж той, що не бажає чути...// Євроатлантика. Часопис Інституту Євро-Атлантичного співробітництва. – 2005. - № 1. – с. 48 – 50.

6. Кузнецова Е. Мировая политика: игра по правилам и без. Анализ и прогноз в международных отношениях// Международная жизнь. – 2006. – № 1-2. – с. 94 – 105.

Васютинський В.О.

(Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України)

Духовна сфера в психоідеологічному просторі суспільства

Тривалий (із 1994 р.) досвід психосемантичного вивчення змісту, стану і тенденцій розвитку масової політичної свідомості в Україні показав, що вона найвиразніше диференціюється за таким параметром, як ставлення громадян до економічних та ідеологічних реформ. У відповідному факторі, що постійно виділявся і здебільшого був найвагомим, поєднуються оцінки респондентами соціально-економічних та політико-ідеологічних реалій [1].

У середині 1990-х років зміст цього фактору зумовлювала панівна на той час поляризація суспільства за шкалою «комунізм – націоналізм». Така дихотомія вочевидь є не зовсім логічною, а радше психологічною: вона відображала тодішню суспільно-історичну конкуренцію двох провідних течій – лівої (прихильники колишньої КПРС) і правої («рухівці» як більш-менш єдине національно-демократичне крило політичного спектра).

Згодом, у міру посилення новітніх тенденцій розвитку суспільства та відходу від стереотипів радянсько-соціалістичного минулого громадсько-політичні настрої дедалі більше

урізноманітнювалися, ускладнювалася політико-ідеологічна схема. Протистояння лівих і правих поглядів утрачало симетрію, суспільна поляризація поступово зменшувалася, що, зокрема, вилилося в розбудову широкої багатопартійної системи.

Психологічно ускладнювався й зміст провідного фактору, що було відображено в його назві «Реформаторські настрої – Антиреформаторські настрої». Ставлення громадян до політичних подій і програм дедалі більше визначалося психологічними і менше – суто ідеологічними чинниками. Відбулося істотне зближення позицій протилежних політико-ідеологічних груп населення, а носії крайніх настроїв відійшли на маргінес громадсько-політичного життя. На сьогодні лише невелика частина громадян обстоює реставрацію комуністичної системи або прагне встановлення ультранаціоналістичного режиму: це чітко показують, наприклад, результати останніх президентських і парламентських виборів.

Політико-ідеологічний спектр українського суспільства стає дедалі подібнішим до моделі конкуренції поміркованих – лівих і правих – сил, що виробилася й утвердилася в західних суспільствах. Громадяни виразніше тяжіють до цінностей демократичного змісту – у двох їхніх основних варіантах: «лівіші» групи населення обстоюють соціал-демократичні цінності (соціальна справедливість, соціальний захист, рівність, співпраця), натомість для «правіших» важливими є ліберально-демократичні цінності (вільна конкуренція, приватна ініціатива, реалізація особистих здібностей).

Між цими моделями цінностей немає антагоністичних суперечностей, і поєднання їх забезпечує більш-менш оптимальний суспільний розвиток.

В основі утвердження відповідних цінностей лежить задоволення певних потреб. Людські потреби поділяються насамперед на дві великі групи – матеріальні і духовні, а в процесі їхнього задоволення відбувається виробництво матеріальних і духовних цінностей. Відомо, що між цими двома групами цінностей немає чіткої межі і все (або майже все), що називається цінністю, містить ознаки і матеріального, і духовного.

Позиція окремої особи, групи осіб або всього суспільства може міститися в континуумі між виробництвом (творенням) цінностей і споживанням їх. Маємо, отже, дві шкали: «матеріальні – духовні цінності» і «виробництво – споживання цінностей». Коли піти традиційним шляхом і поєднати ці шкали в систему координат, то отримаємо чотири варіанти можливих позицій особи або спільноти в ціннісному просторі суспільства: «виробництво матеріальних цінностей», «виробництво духовних цінностей», «споживання матеріальних цінностей», «споживання духовних цінностей».

Тяжіння суб'єктів (індивідуальних чи колективних) до виробництва або споживання матеріальних цінностей є однією з найвагоміших психологічних основ розрізнення позицій як більш ліберальних або соціальних відповідно.

Водночас обидва варіанти містять потенційну небезпеку відхилення від соціально прийнятних еталонів поведінки в разі надмірного захоплення матеріальними цінностями. «Виробники» ризикують нехтуванням морально-етичних норм, екологічної безпеки, історичного середовища тощо. На «споживачів» чатує загроза стати заручниками «вивченої безпорадності», коли випрошування або вимагання поточних утилітарних благ стає нормою повсякденного існування і відвертає від особистісного розвитку.

Уникнути таких небезпек можна лише за умови належного плекання цінностей духовних. У цьому процесі теж можна виділити дві принципові позиції – виробництво і споживання, але слід наголосити, що тут звичайна формальна логіка не забезпечує адекватного відтворення соціально-психологічних реалій. Якщо матеріальні цінності можна переважно виробляти, майже не споживаючи, або, навпаки, тільки споживати, не виробляючи, то в просторі цінностей духовних таке розведення позицій є, по суті, неможливим. Це надто абстрактна ситуація, коли духовні цінності виробляються (створяться) без споживання їх або споживаються без прилучення до процесу їхнього творення.

Тому простір в описаній системі координат утрачає геометричну «правильність» і симетричність. У застосуванні до суспільства це має означати, що над розгалуженою системою

виробництва і споживання матеріальних цінностей підноситься доволі крихка й тендітна сфера духовного творення. Вона не є ні первинною, ні вторинною. Вона «освячує», психологічно виправдовує матеріальне буття суспільства та особи, знаменує досягнення ними певного доконечного рівня розвитку.

Список літератури:

1. Психологія масової політичної свідомості та поведінки / Відп. ред. В.О.Васютинський. – К.: ДОК-К, 1997.

Івацький Владислав Іванович,
студент IV курсу історичного факультету
Маріупольського державного гуманітарного університету

Особистісний вимір патріотизму

Патріотизм це універсальне почуття, що є завжди втіленим в індивідуальній людській свідомості. Воно завжди формується свідомим вибором людини і їй під силу відмовитись від цього вибору. Це почуття виявляє себе як здатність до максимальної зацікавленості людини в реалізації інтересів об'єкта патріотизму, людина готова до найбільших жертв – навіть до самопожертви.

В контексті перехідного суспільства важливим є знання сутності патріотизму як соціально-політичного феномену.

Звідси походить аспект патріотизму як соціально-політичного феномену: ІДЕНТИФІКАЦІЯ людини із якоюсь територією та іншими людьми на цій території. Тут доречно навести приклад К.Лоренца який порівнює співіснування людей із пересуванням людей у залізничному вагоні, коли пасажири, що опинились на одній території сприймаються як «свої», а сусідні купе, а тим більше вагони, сприймаються як чужинці, тобто людей споріднює випадкова легітимація знаходження на одній території, без усіх інших спільних атрибутів патріотизму.

Для людини першочергову роль грає місце її проживання, яке вона вважає рідним. Вже після ідентифікації себе із територією та іншими індивідами на ній, відбувається подальше формування спільноти, що обслуговується певним комплексом символіки. І біологічні, і соціальні чинники патріотизму мають одну спільну

основу – прагнення до самозбереження, відповідності власній природі.

Загальні риси патріотичних почуттів, які керують людською поведінкою і інстинктивно обумовленні є такі:

Патріотизм є дією інстинкту самозбереження; є спеціальним комплексом символіки; є попереджувальним засобом боротьби із зовнішньою агресією; є дією лібідозних чинників підсвідомості людини; це ірраціональне почуття; є поняття територіальне, здатне абстрагуванню від національності.

Людина, є одна із соціальних тварин – вона співвідносить як, і всі високоорганізовані ссавці, себе із своїм плем'ям, бо воно сфера його життєвих інтересів. Інтереси спільноти важливіші за особисті зацікавлення індивіда, бо спільнота це група індивідів, що тримається на взаємному доповненні та розподілі повноважень – виконання своєї частини загальної спільної справи є обов'язковим, інакше вона зменшує свої шанси на виживання. Саме цьому член групи готовий до будь-яких жертв в ім'я племені. Науковці називають таку якість тварин непотизмом, тобто природною схильністю до родинного відбору.

Щоб зараховувати себе до спільноти, тварини мають спеціальний комплекс символіки, який є спільним засобом взаєморозпізнання, з метою збереження свого стада чи зграї. За К.Лоренцом, для щурів, наприклад, є звичною суспільна організація – „гігантська сім'я”, де ідентифікаційною символікою є запах дорослих тварин.

Добре організована та цілісна спільнота вже такими своїми якостями як згуртованість та взаємозахист буде позбавляти конкурентів бажання вступати із нею у конфлікт.

Але поряд із біологічною природою патріотизм має суто соціальний вимір. Який доповнює їх елементами людської психіки, що посилюються тим більше, чим частіше спільнота вимушена використовувати свою єдність для боротьби із агресією сусідніх спільнот.

Упродовж тисяч років Україна знаходиться на кордоні землеробських, осілих, миролюбних етносів та кочових, агресивних етносів, що отримували засоби існування не стільки із

своєї праці скільки з випасу скота на диких пасовиськах та грабіжницьких нападів на осілі етноси. Українські племена були першими на шляху аварів, печенігів, половців, монголо-татар, кримських татар, таким об'єднанням землеробів в Європі.

На користь національної абстрагованості патріотизму свідчить майже повна відсутність на сьогодні етнічно нерозбавленої крові – і наявність в цих умовах у кожної політичної нації патріотичних почуттів. Це стосується і українців, що їх етногенез відбувався при активній участі тюркських та західнослов'янських етносів.

Отже український патріотизм – етнічна цінність, але через довготривале існування в умовах пригноблення національних почуттів, заперечення існування національної ідентифікації, багатоголікового порушення лібідозного зв'язку між представниками влади та іншими членами вітчизняного соціуму українці мають притуплене почуття національного патріотизму. Проте, беручи до уваги якість патріотизму особистісно ідентифікаційну, тобто таку, що вироблена свідомістю під дією різноманітних інстинктивних стимулів, робимо висновок: Україна може мати патріотично налаштованих до неї громадян. Для цього потрібний комплекс засобів, що сформувавши об'єднуючу ідею всіх громадян не залежно від етнічного походження. Для цього потрібен зовнішній або внутрішній провокатор: терористи, ЄС, США, Російська Федерація, або щось уявне. Це не гуманістичний шлях. Але однозначно потрібно оновити символіку так, щоб всі регіони ідентифікували її зміст із собою, повага до законів та патріотизм тих громадян, що перебувають при владі.

Список літератури:

1. Валіцький А. Чи можливий ліберальний націоналізм? / Націоналізм: Антологія / Упоряд. О.Проценко, В.Лісовий. – К.: Смолоскип, 2000. – С. 804-822.
2. Лоренц К. Агрессия (так называемое "зло"): Пер. с нем. – М.: Издательская группа "Прогресс", "Универс", 1994. – 272 с.
3. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого «Я» – М.: «Издательство АТС», 2004. – 188,[4]с. – (Серия «Философия. Психология»).

4. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности: Перевод с англ. / Вт. Вступ. Ст. П. С. Гуревич. – М.: Республика, 1994. – 447 с.: ил. – (Серия «Мыслители XX века»).

Чипуренко О. М.
(Дніпропетровський хіміко-технологічний університет)

Стосовно концептів “людина” та “перехідне суспільство”

Щодо визначення поняття “людина”. Філософськи виправданими визначеннями людського, людяності є екзистенціалістські – чи то хайдеггеріанське “ось-буття” (“особистість”), чи то сартрівське буття-проект, що ще не є, саме існування. Людина є тут-мисленням, вона за суттю є мислення, що відкрите (до буття, до Іншого). Тому слід переформулювати проблему людини на проблему мислення. Коли є, за яких умов виникає мислення – це питання не можна вважати предметом позитивної науки, воно глибоко-метафізичне і не може бути поверхнево-гуманістичним. Це по-перше.

По-друге, поняття перехідного суспільства потребує уточнення., перегляду сталого в соціальних науках твердження про перехід пострадянських держав від тоталітаризму до демократії, про невпинне ствердження правових засад, бо ж дійсність випереджає таку теорію: так звана демократизація виглядає як безлад і анархія, що відкриває двері до будь-яких ідеологій, не виключючи ідеологій нових “освенцимів”. Реалії ж українського сьогодення можливо було б визначити не як “перехід”, а як точку кризи, стійкої нерівноваги. Продовження ж за “реформами” соціальних, політичних та економічних відносин, якщо розуміти їхній стан синергетично (тобто якщо невизначено об’єкт реформування), навряд чи є можливим.

Чи існує можливість для мислення в перехідному, неперехідному, або ж кризово-нестійкому суспільстві – це третє скептичне питання, що впливає з вищепозначених. Не факт, що “демократії” створюють умови для мислення. Нестача, неможливість є онтологічними засадами мислення, людини, та

його реалізації – в творчості. Це психоаналітично обґрунтовано. Конфлікт індивіду і соціуму є умовою буття індивіду як людини, хоча й не обов'язково призводить до цього - без позначеного ж конфлікту людина неможлива. Державні забобони, контроль – один атрибут тоталітарних або авторитарних реалій, інший же – “людяне” бажання ці забобони подолати - мислення, саме людське. Парадокс свободи.

Людину вичати позитивними методами неможливо – неможливо вивчати те, що є свободою за визначенням, що ще не є – неможливе вивчення Іншого. Не-людину (“ту саму”) вивчати можна, демонструючи методи її творення, вивчаючи ідеології, що її роблять. Людина ж в будь-якому суспільстві самотня, індивідуальна, творець, шизо, мандрівник, завжди несвоєчасний, маргінал. Доречі, це суто “демократичне”, постмодерністське твердження про людину-свободу.

Навіть якщо аналізувати вплив реформ на не-людину в Україні, викривється багатофакторна модель розвитку країни. Соціалізм або капіталізм, тоталітаризм або демократія – такі дихотомії включає питання про можливості руху політико-економічних та соціальних реформ. Ряд можна продовжити: соціалістична або ліберальна демократія, соціалістичний або ліберальний тоталітаризм. Саме остання фігура ряду вказує на невипробуваний ідеологічний крок - авторитарний шлях розвитку країни, що міг би бути, єдиним вирішенням “кризи” (якщо авторитаризм розуміти як компроміс демократичної анархії і тотального контролю). А якщо до ряду додати національний фактор, можливість впливу п'ятої влади, то прийти можна тільки до сумних висновків щодо успішності реформування “відкритого” суспільства.

Інформаційна культура як чинник оптимізації взаємозв'язку можливості і дійсності в бутті людини в умовах трансформації суспільства

Трансформація українського суспільства здійснюється в контексті світових процесів глобалізації, інтеграції з усіма наслідками, що звідси випливають. І хоча Україна знаходиться на початковій стадії входження в глобальну цивілізацію, все-таки необхідно відзначити, що «сучасна трансформація матеріальних і духовних умов громадського життя в усіх її підсистемах здійснюється тією чи тією мірою внаслідок безпосереднього або непрямого впливу структур світового співтовариства» [1,11].

Глобалізацію пов'язують зі становленням і розвитком інформаційного суспільства, в якому інформація є однією з основних цінностей у житті людей. У контексті нашого дослідження інформатизація стає фактором, який чинить як позитивний, так і негативний вплив на взаємозв'язок можливості і дійсності в бутті людини. Вона сприяє рятуванню людей від рутинної, монотонної праці, вивільняє таким чином, час для творчого пошуку, розширює коло засобів для прояву творчості. Доступ до Інтернету дозволяє одержувати в стислий термін інформацію, необхідну для реалізації бажаної можливості.

У той же час дослідники виділяють і негативні наслідки, що супроводжують глобалізацію інформації.

До них належить складність адаптації до середовища інформаційного суспільства, що викликає появу функціонального безробіття, зумовленого «не так «відмиранням» низки професій, в яких відпала потреба за нових умов, як із проблемою «зайвих» людей, котрі не мають достатніх знань, щоб знайти собі місце в «інформаційному суспільстві» [2,64]. Звідси деградація громадянської активності, падіння довіри до корумпованої держави, не здатної забезпечити гідною роботою громадян, у тому числі тих, які мають вищу освіту.

Негативний вплив на реалізацію можливостей індивіда чинять також зміни в комунікативній сфері. Як відзначає М. Паращевін, «людина для того, щоби встигати за темпом життя, має вступати у дедалі більшу кількість комунікацій» [3,68]. З одного боку – це розширює соціальний ареал особистості, відкриває нові можливості в бутті людини. З іншого боку – «накопичується комунікаційна втома. Це ускладнюється тим фактом, що при збільшенні кількості комунікацій зменшується їх глибина» [3,68]. Погоджуючись з цим положенням, зазначимо, що природне прагнення індивіда позбутися великої кількості комунікацій в цій ситуації звужує, по-перше, саме “поле можливостей” для нього, а, по-друге, позбавляє його певних засобів, необхідних для реалізації можливостей. Крім того, несанкціоноване втручання у виробничий процес і приватне життя людей на базі інформаційних технологій ставить під питання свободу особи і гальмує реалізацію її можливостей у професійній діяльності.

Пом’якшити негативні тенденції становлення інформаційного суспільства можна певною мірою шляхом оволодіння новими інформаційними технологіями, комп’ютерною грамотністю, що будучи елементом освіти, є в той же час основою інформаційної культури, до якої належать соціально-інтелектуальні здібності людини та її технічні навички для одержання, переробки, засвоєння і продукування нової інформації. Передача інформації протягом життя людини детермінує процес її засвоєння; будь-яка ж засвоювана інформація змінює існуючий запас знань людини, змінює структуру і зміст інформації, використовуваної в бутті людини, а отже, перебудовує реальний процес її поведінки. Інформація сприяє реалізації стадій можливості, яка знаходиться в русі, розвитку абстрактної можливості в реальну. Інформація сприяє також не тільки відмежуванню можливості від неможливості в бутті людини, але і взаємопереходу їх одна в іншу. Головним у цих процесах є значимість інформації, її соціальна цінність і своєчасність.

У процесі діяльності людина не тільки одержує від суспільства необхідну інформацію, але й бере участь у її перетворенні і створенні. Засвоєння і використання інформації в ході освіти,

виховання впливають на пізнавальну діяльність, на формування інтелектуальних можливостей і здібностей особистості, на рівень її реальних досягнень у різних видах діяльності. Це має особливе значення для буття людини в умовах трансформації суспільства, коли цінність, значимість, спрямованість інформації змінюються з мало передбачуваною ймовірністю.

Сама інформаційна культура, ставши атрибутом індивіда як члена інформаційного суспільства, сприяє оптимізації соціального середовища, що, в свою чергу, веде до розкриття і прояву творчого потенціалу кожної особистості, до якісної зміни способу її життя. Факторами інформаційної культури, що детермінують оптимізацію соціального середовища, її розвиток, є використання комп'ютера, по-перше, як засобу становлення інформаційної культури особистості, по-друге, як засобу реалізації можливостей особистості в процесі індивідуалізації навчання, по-третє, разом із Інтернетом, як шляхом формування її комунікативних якостей, прилучення до світу, світового досвіду і знанням світу. Останнє можливо, якщо людина навчиться користуватися каналами спілкування, інформації, передачі технологій, знань, що має особливе значення в умовах розвитку глобалізаційних процесів.

Таким чином, людина в умовах безупинної освіти, знаходячи нові якості, реалізуючі свої можливості, про наявність яких вона і не підозрювала, змінює себе як особистість, стаючи індивідом із загостреним почуттям відповідальності за себе, за свою культуру, за вищі цінності, за своє соціальне середовище.

Список літератури:

1. Арсеєнко А. Соціопросторовий світ особистості за умов глобалізації світового співтовариства // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. - №2. – С.11-15.

2. Гирич В. Трансформація характеру праці і способу життя особистості в контексті інформаційно-технологічної революції // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. - №2. – С.60-65.

3. Паращевін М. Глобалізація і її вплив на особистість // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. - №2. – С.65-68.

Деякі аспекти формування творчого мислення особистості

Високий рівень мислення людини повинен перш за все відповідати таким вимогам як чіткість, визначеність, недвусенсність думки, послідовність і несперечливість мислення і його аргументованість, доказовість. Дані вимоги стосуються як досягнення логічності, так і творчості мислення.

Творчий характер мислення досліджується і є об'єктом дослідження декількох наук. Наприклад, психологію перш за все цікавить психологічний механізм творчості, а філософію – структура творчої діяльності, її передумови і соціальна зумовленість, принципи і закономірності.

Творчий характер мислення людини полягає у висуненні ідей гіпотез, нових наукових проблем. Творчо мисляча людина – це творець, який вміє використовувати різні пізнавальні засоби, ідеалізувати, абстрагувати, вкладати в створювану мислену конструкцію певного предмета дещо нове.

Кожна людина мислить в тій чи іншій мірі логічно і творчо. Мова йде про рівень логічності і творчості мислення, про вміння ефективно використовувати засоби пізнання.

Велике значення для розвитку творчого мислення мають принципи діалектичної логіки. Серед них: принцип конкретності, принцип об'єктивності, принцип всесторонності, принцип детермінізму, принцип історизму, принцип протиріччя, принцип системності, принцип сходження від абстрактного до конкретного та ін.

Творчий характер мислення характеризується тим, наскільки мислячий суб'єкт здатний застосовувати у пізнанні творчу фантазію, уявлення та інтуїцію. Саме з допомогою наукової фантазії і уявлення вчені досліджують явища, які протікають у мега і мікросвітах, які не можна сприйняти чуттєво, навіть з допомогою найдосконаліших засобів пізнання.

Формування понять і наукових теорій, відкриття законів природи, пізнання-мислення нерідко не може здійснюватися без абстрагування, ідеалізації, мисленого експерименту і т.п., в процесі яких вчений використовує ідеалізовані об'єкти, які існують в уявленні і за допомогою яких він досліджує реально існуючі об'єкти.

Інтуїція як діяльність, що безпосередньо пов'язана з творчим процесом характеризується здатністю людини пізнати істину шляхом прямого її споглядання без обґрунтування за допомогою доведення. Інтуїції притаманні такі риси як несподіваність, простота, неусвідомленість процесу досягнення істини, нелогічність.

Інтуїція є невід'ємною складовою наукового мислення. Слід зазначити, що процес досягнення істини здійснюється як через єдність чуттєвого і раціонального, так і через єдність раціонального (логічного) і ірраціонального. Логічне і ірраціональне доповнюють одне одного.

Л.Д. Крамаренко

Формування правосвідомості студентської молоді в перехідному суспільстві

Нові завдання української освіти в умовах входження в європейський та світовий простір вимагають підготовки спеціаліста нової генерації. Визначальними чинниками успіху випускника вищої школи в післядипломній кар'єрі є моральна довершеність, надійний багаж знань, високий рівень інтелектуального розвитку, володіння методами самостійної пізнавальної діяльності, прагнення успіху й уміння будувати міжособистісні стосунки. (2)

На жаль, сьогодні серед молоді спостерігається небезпечно для соціальної стабільності суспільства зростання бездуховності, зневаги до правових та моральних норм, антисоціальної поведінки, відбуваються залучення до злочинного бізнесу, втрата соціального оптимізму. Соціологічні дослідження стану правової культури та правосвідомості молоді свідчать про відсутність пізнавального

інтересу, соціально-правової активності, нормативного мислення. Найбільш поширеними видами порушення студентами дисципліни є: систематичне запізнення на лекції, прогулювання пар, критика або висміювання особистих якостей викладача, невиконання навчальних планів, використання вульгарної лексики та образливих висловлювань, паління в неналежних місцях тощо. Зазначене унеможливує досягнення оновленої мети навчального процесу - формування всебічно розвиненої, творчої особистості, яка буде здатна до самовдосконалення та самореалізації, адаптації в соціокультурному оточенні. Все це потребує усвідомлення необхідності впровадження комплексу соціально-педагогічних заходів для зміни існуючої ситуації.

Однією з складових частин виховання, яке впливає на розум і почуття молодої людини, підказує їй шляхи вірної поведінки в тій чи іншій життєвій ситуації є формування правосвідомості. Правосвідомість - це сукупність поглядів, ідей, які визначають ставлення людей, соціальних груп до права, до законності, до правосуддя, їх уявлення про те, що правомірно і неправомірно. Саме правосвідомість виконує функцію регулятора поведінки, коли об'єктивні обставини мають правове значення, коли необхідно зробити вибір між законним і незаконним вчинком. Саме це необхідно враховувати при організації правового навчання та виховання в закладах вищої освіти, особливо в період адаптації студентів-першокурсників. Дослідження фіксують, що у людини, яка потрапляє в нове середовище і починає нову діяльність, відбувається фізіологічна перебудова організму на новий трудовий процес: змінюються часто умови проживання, ритм праці, відпочинку, сну, психічні навантаження, м'язова активність, з'являються нові емоційні переживання. Ось чому саме від цілеспрямованої діяльності викладачів вузу, особливо кураторів академічних груп залежить загальний стан боротьби з молодіжними правопорушеннями. Профілактична робота протиправної поведінки повинна проводитись в напрямі формування інтересу до майбутньої професійної діяльності.

Результати проведеного кримінологічного дослідження (анкетування молодих осіб віком від 17-19 років за скоєння корисливо насильницьких злочинів в складі групи, проведені в установах

виконання покарань м. Суми) свідчать про певну деформацію їх свідомості. Майже 73% з них давали вірну, правову оцінку скоєному, але у той же час неправильно оцінювали його соціальні наслідки. Це виявилось у незнанні відповідальності та, насамперед, у непередбачуваності реальності останньої. Все це вимагає від освітніх установ, в тому числі і в системі вищої школи розробки ефективної системи превентивного виховання молоді.

Система превентивного виховання-це керована діяльність, яка забезпечує теоретичну і практичну реалізацію заходів превентивного характеру, спрямованих на попередження подолання відхилень у поведінці молодих людей і запобігання розвитку різних форм їх асоціальної, аморальної поведінки.Ця система заходів має носити попереджувачий, випереджачий, запобіжний характер і бути спрямована на вдосконалення способу життя студентів, обрання ними правильної соціальної орієнтації.

Важливим засобом їх успішного вирішення є впровадження ефективних технологій превентивного виховання, а саме: диспутів, правових бесід, філософських столів, сократівських бесід, правових брейн-рингів, рольових ігор, турнірів, КВК, бесід за "круглим столом", прес-конференцій, бліц-турнірів, конкурсів правозахисників, аналізу ігрових ситуацій, відкритих мікрофонів, теоретичних конференцій та ін.

Формування правосвідомості залежить не тільки від об'єктивної ситуації, в якій розвивається цей процес. Велике значення мають і фактори суб'єктивного характеру: зовнішні, до яких належать інститути правової системи, національні та соціальні групи, різні неформальні об'єднання, під впливом яких відбувається соціалізація особистості, а також внутрішні, що характеризують механізм світосприймання. аналізу норм права та прийняття рішень.

Ще одним важливим фактором формування правосвідомості молоді є необхідність врахування бажання самої людини сумлінно виконувати вимоги норм права. У даному випадку йдеться про вирішення проблем мотивації, заохочення людини до участі в соціально-правовому житті, тобто про запровадження системи ціннісних, а не примусових мотивів правової соціалізації. Вони передбачають бажання молодої людини відповідати вимогам

правової системи ,згідно внутрішнім переконанням, через почуття обов'язку по відношенню до права, держави і суспільства взагалі.

Зрозуміло, що реалізація викладених технологій справа не механічна, а творча. Впровадження їх в практику виховної роботи забезпечить формування правосвідомості, допоможе розвинути почуття громадянськості, людської гідності, здатність усвідомити своє місце в суспільстві та державі.

Список літератури:

1. Головченко В.В., Неліп Г.І. "Правове виховання учнівської молоді: Питання методології та методики." — К.: Наук, думка, 1993.;

2. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи :Навч.посіб.- К.:Знання, 2005.І

3. Правове виховання учнів: Метод.посібник.Авт. укл.М.М.Фіцула.-К.:ІЗМН,1997.

4. Федик Є.Формування правової культури студентів-юристів.- Львів,1996.

Єрмакова Н.О.

(Київський національний педагогічний
університет ім. М.П.Драгоманова)

Дослідження вікових особливостей вибіркової довіри до себе в юнацькому віці

Україна початку ХХІ ст. продовжує класифікуватися науковцями як перехідне до демократичного суспільство, в якому трансформуються базові цінності, оновлюються соціальні та економічні орієнтири. В умовах загальної нестабільності, тотальної аномії (почуття відсутності норм, стану ціннісного та нормативного безладу), негативно впливаючих на масову свідомість сучасних українців [2], особливої актуальності набуває формування у підростаючого покоління конструктивної установки довіряти собі.

Довіра до себе розглядається нами як феномен самосвідомості особистості, соціальна установка, котра існує в єдності з довірою

до світу і проявляється у переживанні самоцінності, самоприйняття і самоприхильності людини у різних сферах життя. Вибірковість є формально-динамічним показником цього особистісного утворення. Вона проявляється у визначенні суб'єктивної значущості певної сфери життя, певної ситуації, в яку людина активно включена [3, с.171].

В юнацькому віці перехід до нової соціальної позиції – „дорослого” – вимагає від особистості формування чітко визначених життєвих орієнтирів, ставить її перед необхідністю зробити певні відповідальні вибори. Т.М. Титаренко підкреслює значущість їх наслідків для подальшого життя: „Вибори, які робить молода людина в молоді роки, багато в чому обумовлюють траєкторією її подальшого життя, рівень самореалізації, майбутні життєві успіхи та поразки” [1, с.5]. Т.П. Скрипкіна емпірично довела вірність теоретичного принципу, що „радіус саморозповсюдження” кожної особистості в конкретній сфері життєдіяльності залежить від її довіри до себе [3].

У ролі психодіагностичного інструментарію дослідження вікових особливостей вибіркості довіри до себе у юнацькому віці нами була використана методика Т.П. Скрипкіної „Рефлексивний опитувальник рівня довіри до себе” [3, с.172-173]. Експериментально-дослідною роботою було охоплено 247 респондентів юнацького віку: 87 студентів першого та другого курсів Сумського державного університету, 78 студентів Української Академії банківської справи (м. Суми) та 82 студенти Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка. Аналіз показав, що високий рівень довіри до себе у сімейній сфері характерний для 35,00% 17-18-річних студентів та 32,28% 18-19-річних. Протилежна тенденція – низький рівень вибіркості у даній сфері – відзначається у 24,17% та 21,26% досліджуваних. До половини респондентів (відповідно 40,83% та 46,46%) знаходяться на середньому рівні довіри до себе у сімейній сфері, для якого характерне переживання емоційної відчуженості та провини за власну відстороненість у сімейних стосунках. Тривожною є негативна вікова динаміка на цьому рівні довіри до себе. Пояснити, на нашу думку, це можна тим, що в

юнацькому віці активно відбувається процес деідеалізації батьків, відокремлення від батьківської сім'ї та відсутністю стійких особистих поглядів на цінність сім'ї.

Найнижчий показник високого рівня довіри до себе в порівнянні з іншими трьома сферами зафіксований в інтимній сфері (взаємини з товаришем, подругою): 23,33% (I курс) та 24,70% (II курс) студентів. Протилежна тенденція – низький рівень – характерна відповідно для 36,67% та 33,86% респондентів. Для цих двох рівнів інтимної сфери актуальна незначна позитивна тенденція. На середньому рівні практично відсутня і позитивна, і негативна тенденція (40,00% та 40,08%). Пояснити це, на нашу думку, можна високою амбівалентністю (одночасною суперечливою двоїстістю) довіри до себе у цій сфері: протилежні цінності рівні за силою, що знижує здатність особистості до їх інтеграції. Найвищі показники за вибірковою довірою до себе виявлені у навчальній сфері: високий рівень – 41,67% 17-18-річних та 45,67% 18-19-річних досліджуваних. Протилежна тенденція – низький рівень – відповідно характерна для 31,00% та 31,50%. Середній рівень (28,33% та 23,83%) найменше представлений у навчальній сфері порівняно з іншими трьома сферами. Отже, довіра до себе є найвищою в даній сфері для обох вікових виборок. Пояснити це можна професійним самовизначенням, розвинутих вмінням пошуку нових знань та ефективним засвоєнням готових.

Високі показники за вибірковою довірою до себе виявлені і у соціальних контактах – високий рівень у 38,33% та 44,09% досліджуваних. Низький рівень спостерігається лише у 22,50% та 18,11% респондентів. Ця позитивна тенденція, на нашу думку, може бути пояснена психологічними особливостями юнацького віку – розширенням та відкритістю кола спілкування, покращенням його якості. Проте тривожним є те, що майже третина досліджуваних (34,17% - студентів I і 37,8% – II курсу) знаходиться на середньому рівні, для якого характерні переживання відчуженості та відстороненості у соціальних контактах.

Отже, результати експериментального дослідження вказують на сензитивність становлення вибіркової довіри до себе у юнацькому віці. Виявлені тенденції обумовлюють необхідність

побудови та реалізації цілеспрямованої психокорекційної роботи зі студентами у даному напрямку.

Список літератури:

1. Особистісні кризи студентського віку: Зб. наук. ст. /За ред. Т.М. Титаренко. – Луцьк: "Вежа": Волин. Держ. ун-т ім. Лесі Українки, 2001. – 112 с.
2. Паніна Н. Молодь України: структура цінностей, соціальне самопочуття та морально-психологічний стан за умов тотальної аномії //Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 1. – С. 5-26.
3. Скрипкина Т.П. Психология доверия: Учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Академия, 2000. – 264 с.

Сидорчук Н. С.
(ЛНУ ім. І. Франка)

Людина в культурі: перспективи перехідного суспільства

Аналізуючи сучасне українське суспільство, більшість вітчизняних вчених у своїх дослідженнях приділяють особливу увагу трансформаціям, що відбуваються в політичній та економічній сферах. Однак визначальним чинником цих перетворень є людина, і, зокрема, її діяльність в культурі, яка виступає засобом інтеграції всього суспільства.

Поняття “перехідне суспільство” характеризує перш за все суспільно-політичні зміни в країнах, що належали до соціалістичного табору, до яких відносилась і Україна. Недавнє тоталітарне минуле залишило по собі пережитки старої системи, проте, чи не найбільша проблема лежить в духовно-культурній площині суспільства – в сфері думки, як ментальної властивості людей, що визначає характер соціально-історичного процесу.

Так званий “перехід” потребує переосмислення існуючого стану суспільства, шляхом грамотного соціального мислення громадян і невтомної праці свободи. Адже те, що в дійсності здається соціальними ролями та масками, насправді є драмою людської душі і передбачає можливість руху в душі. Праця

свободи і душі складають собою сутність історії. Власне, дискурс свободи дає можливість усвідомити масштаб усієї складності формування громадянського суспільства в нашій державі.

Проблема українського суспільства полягає в тому, що у ньому дуже мало вільних людей-особистостей, які готові практично наповнювати конкретним змістом пусті символічні форми, наприклад, “права”, “закону”, “справедливості”, “демократії”.

Закон є такою формою, що потребує саме свободи; він існує лише для вільних людей і його реалізація досягається, як не тавтологічно це звучить, виключно законними шляхами. Таку істину засвідчила ситуація, яка склалася на президентських виборах 2004-2005-го років; вона неминуче зав’язала на собі усю попередню історію української незалежності. “Історія – механізм розкручування і доведення до розуміння того, що вже є, що вже сплелось і заплітається... історія виконується тільки множиною актів і проявів” [2;193]. А вони можливі за умов “просвітництва” громадян, яке, за І. Кантом, не є сукупністю деяких позитивних знань, що можна було б штучно розповсюджувати серед людей (як видно сучасна культура Інтернету пропонує такий тип знання), а є таким дорослим становищем людства, коли люди можуть думати і чинити згідно до власного розуму, не потребуючи при цьому стороннього авторитету[4].

Таким чином рівень цивілізованості і культури суспільства визначається рівнем просвітленості людей. Суспільство – те, що існує в момент людської вмістимості, тобто форми, через яку відбуваються суспільні події. А громадянське суспільство виступає такою складною соціальною фігурою, яка потребує для свого існування багато енергетичних затрат від людей, великого ступеню їх свободи. Німецький філософ Г.-В.-Ф. Гегель у своїй системі ідеалістичної діалектики висуває ідею Абсолютного духу, який в поступовому діалектичному розвитку проходить три стадії самопізнання: сім’я, громадянське суспільство, держава[1]. Нажаль, українське суспільство має невтішний досвід перескочення від сім’ї одразу до держави, що довгий час призупиняло впровадження демократичних інститутів. Грузинський мислитель М. К. Мамардашвілі застерігає від таких

практик і наголошує на тому, що за онтологічними законами неможливо перескочити через розвиток самих себе, через відповідальність і закон, оскільки ми завжди попадатимемо в ситуацію “дурної безкінечності”[3]. Тому поняття “переходу” передбачає перш за все розумний перехід до громадянського суспільства, при якому держава працюватиме на громадян, а вони, в свою чергу, контролюватимуть її дії.

Вся складність соціокультурної трансформації пов’язана єдиним питанням: чи можливі зміни в мисленні людей, чи готові вони до перебування в культурі.

Столітній процес накопичення культурних смислів і символів лежить в основі ходу європейської історії. Нашого бажання просто бути європейцями є недостатнім. Першим кроком до євроінтеграції повинно стати зміцнення власних культурних традицій. Для цього надзвичайно важливим є переосмислення свого минулого і теперішнього життя, яке повинне супроводжуватися реальною консолідацією української нації в одне єдине, з утвердженням відповідних державних атрибутів, серед яких основне місце відводиться національній українській мові.

За словами М. Мамардашвілі такі складники європейської цивілізації як християнство, римське право і стародавня грецька культура зробили нас незворотно сучасними[2]. Саме в них зосереджене все те, що робить людину людиною, і, що складає історію та її довгу дорогу до самої себе. Історія є постійне намагання людини стати людиною. Вона, як і Європа, знаходиться в постійному стані народження, тому треба заpastись великим терпінням, щоб дати змогу народитися тому, що ось-ось тільки зароджується. На таку працю здатна культурна людина. Культурну і клопітку працю думки та формальні механізми впорядкованої, правової поведінки, що виступають умовами соціального та громадянського мислення забезпечує саме цивілізація.

Культура, як цивілізація, є практикою усїєї складності і різноманітності життя. Вона передбачає певну систему конкретних смислів і створює простір для самореалізації, що є можливим лише в артикульованому просторі. Культура – це перш за все духовне здоров’я нації, тому необхідно завжди пам’ятати про це, щоби

часом не нанести їй небезпечних і незворотних наслідків. Особливо це стосується сучасної ситуації щодо української мови, де розуміння її ролі і статусу у суспільстві є яскравим показником культурності і громадянської грамотності української людини.

Список літератури:

1. Гегель Г.-В.-Ф. Система наук. Часть первая./ Феноменология Духа . – СПб., 1994.
2. Мамардашвили М. К. Эстетика мышления. – М., 2000.
3. Мамардашвили М. К. Необходимость себя. / Лекции. Статьи. Философские заметки. - М., 1996.
4. Кант И. К вечному миру / Трактаты о вечном мире.

Жмайло І.О.

(Національний педагогічний університет
ім. М.П.Драгоманова)

Роль митця у подоланні кризи ідентичності в перехідному суспільстві

На зламі ХХ-ХХІ ст. можна спостерігати процеси переходу в їх тотальному вияві, тобто в розгортанні на всіх рівнях: на рівні культури, суспільства, особистості, мистецтва тощо. Подібні явища, що періодично приходять на зміну відносно стабільним епохам, стали предметом наукової рефлексії таких дослідників, як П.Сорокін, Є.Тоффлер, М.Хренов, В.Лосев та інші. Хоча вчені не дійшли одностайної думки щодо часово-просторових меж перехідних епох, більшість визнає важливість подальшого дослідження феномену перехідності, яке повинно включати аналіз всіх зафіксованих історією фактів переходу.

У найбільш загальному розумінні, ситуація переходу - це розрив, виняткове порушення спадкоємності, переоцінка всіх цінностей. Суть переходу полягає у тому, що в його формах в історії відбувається розвиток, тобто перехід від однієї стадії, фази, циклу до іншої. Наслідками такого переходу можуть бути як прогресивні, так і регресивні явища (зокрема, коли в процесі переходу відбувається повний розрив з існуючою системою

цінностей, як констатують Е.Берн, М.Бердяєв, аналізуючи суспільні революції). Серед основних трансформацій суспільної свідомості, що є наслідками процесу переходу, виділяються розпад універсальної картини світу та криза колективної ідентичності. Звідси випливає виняткова потреба людини перехідної доби в новій ідентичності, яка формується за допомогою мислителів і митців.

Митець існує у певному суспільстві, отже, є носієм колективної ідентичності. Поруч із цим, як особистість творча, він також є носієм певної кількості варіантів суспільного розвитку. Ця обставина в період розпаду колективної ідентичності як наслідку перехідної ситуації виявляється позитивною. Криза ідентичності, в колективному сенсі, полягає у подоланні традиційних цінностей, їх оновленні і перевтіленні, що, на думку М.Хренова, теж є своєрідним творчим актом (1,182). Масова свідомість є консервативною і не здатною на творчий акт, але вона здатна до наслідування, звідси, для подолання кризи колективної ідентичності необхідний взірець. Саме таким взірцем є поведінка і епосіб мислення творчої особистості. В цьому контексті виняткового значення набуває ідейна спрямованість митця та усвідомлення ним своєї суспільної ролі.

Яскравим прикладом усвідомлення митцем свого суспільного призначення в епоху тотальної зміни соціальних орієнтирів є діяльність видатного українського митця початку ХХст. Леся Курбаса. Спрямованістю на громадянський статус мистецтва, ідеєю творення засобами мистецтва людини – громадянина, а засобами театру – громадянського суспільства відзначається вся його творча діяльність. У своїх численних статтях та виступах митець говорить про потребу в мистецтві нового типу, зокрема про театральне мистецтво, що повинно відповідати новим історичним реаліям і виконувати важливу місію культурного і політичного чинника (3,616-617). Для реалізації цієї програми Курбас як керівник театру докладно вивчав свою референтну групу, яку складали представники різних соціальних прошарків та носії різних картин світу, тому митець постійно корегував свою діяльність, узгоджуючи її з тогочасною колективною свідомістю. У

відповідності до цієї мети він моделював на сцені людину з високими моральними ідеалами, наділяючи її «рисами історичного оптимізму і цільності світовідчуття» (2,222), так потрібними тогочасному глядачеві. Втіленню цієї мети слугував розроблений Курбасом метод образного перетворення – технічний прийом, що дозволяв активізувати свідомість глядача, зняти старі стереотипи для загострення новизни сприйняття. Актор цього методу був ніби відстороненим коментатором ролі, і це провокувало глядача на участь у виставі, залучало до діалогу і, насамкінець, допомагало виробленню критеріїв оцінки нової дійсності. Хоча історичні реалії склалися в подальшому трагічно для митця, обірвавши на злеті його творчі пошуки, внесок Курбаса у розвиток української (і світової) культури та вплив на формування нової суспільної свідомості важко переоцінити.

Отже, феномен перехідності супроводжує суспільство протягом усієї історії його існування, періодично виникаючи на протигагу періодам відносної стабільності. Криза колективної ідентичності, що виникає внаслідок процесів переходу, народжує потребу у її подоланні шляхом формування нових колективних цінностей. Виняткова роль у цьому процесі належить мислителям і митцям. Стаючи певним взірцем, вони покладають на себе велику відповідальність за якість духовного життя суспільства. Від напрямку творчих пошуків митця великою мірою залежать наслідки процесу переходу.

Список літератури:

1. Хренов Н.А. Культура в епоху соціального хаоса. – М., 2002.
 2. Корнієнко Н.М. Лесь Курбас: репетиція майбутнього. – К., 1998.
- Лесь Курбас. Філософія театру (упоряд. М. Лабінський). – К., 2001.

Рольова ситуація в сучасному українському суспільстві

“Жінка та чоловік повинні бути
рівними, але різними”.

Н. Хамітов

Життя сприяє стандартизації нашого сприйняття: воно формується під впливом його ціннісних установок та вірувань. Ми схильні вважати та діяти, як носії певної культури, до якої належним.

Розглядаючи рольову ситуацію в сучасному українському суспільстві, потрібно зазначити, що засвоєні сучасні ролі базуються не тільки на традиційних дивах про жорстке закріплення поведінки, психологічних особливостях за представниками тієї чи іншої статті, але і на принципі паритетності.

Поняття паритетності пов'язане з такою ситуацією, коли сучасні ролі стають гнучкими та дозволяють представникам жіночої та чоловічої статі вести себе у відповідності до індивідуальних особливостей, а не до традиційних уяв. Саме перехідне суспільство створює умови для реалізації паритетних відносин, сприяє появі особистості андрогінного типу, яка більш пристосована до життя, є більш продуктивною, та менш відчуває стреси, особливо пов'язані з статево рольовими конфліктами.

Засвоєння традиційних статевоїх ролей приводить до життєвих деформацій в розвитку особистості, стають бар'єрами на шляху створення істинно людських відносин, на основі прийняття індивідуальності, відкритості всіх сторін прояву особистості. Рішення даного питання пов'язане не тільки з покращенням матеріальних, соціальних умів життя, а з подоланням застарілих уяв про ролі жінки і чоловіка, з вихованням орієнтованим чоловіка і жінки не на відносини панування і підкорення, задані традицією. Усвідомленню і формуванню відносин особистісної взаємодоповнюваності в суспільстві та сім'ї шляхом створення

рівних можливостей для їх самореалізації, шляхом гармонізації ролі жінки та чоловіка.

Станкевич Г.П.
(Колледж Сумського національного
аграрного університета)

Старообрядцы Черниговщины в изменяющемся обществе

Старообрядцы в современной Черниговской области проживают двумя компактными группами в пгт. Добрянка и Радуль Репкинского района. Эти населённые пункты основаны старообрядцами в начале XVIII в. и до сих пор большинство их населения является старообрядцами или имеет старообрядческие корни. Некоторое количество старообрядцев проживает в других населённых пунктах области, в частности в Чернигове, где зарегистрирована старообрядческая религиозная община.

Хотя самосознание черниговских старообрядцев в XX в. претерпело значительные трансформации, однако его основные черты сохранились.

Прежде всего, это консерватизм, который проявляется буквально во всех сферах жизни: духовно-религиозной, культурной, мировоззренческой, бытовой. Старообрядцы традиционно являются одной из наиболее консервативных частей общества. Однако в последнее время особенно активно идёт размывание этого традиционного старообрядческого консерватизма, достаточно быстрое изменение самосознания.

В советские времена старообрядческий традиционализм помогал его носителям противостоять натиску партийно-государственного атеизма, служил одним из главных инструментов сохранения духовно-культурной идентичности.

Крушение советской системы, вступление общества в эпоху глубоких изменений поставило перед старообрядцами проблему адаптации к новым условиям, вызвало необходимость дать адекватные ответы на вызовы современности.

Следует отметить, что изменения самосознания в значительной мере зависят от конфессиональной принадлежности его носителей. Среди черниговских старообрядцев можно выделить три основных группы, отличающиеся по многим параметрам: а) старообрядцы Белокриницкого согласия, проживающие в основном в Добрянке; б) старообрядцы-безпоповцы, проживающие в Радуле; в) бывшие единоверцы, составляющие основную часть прихожан некогда единоверческой Покровской церкви в Радуле.

У бывших единоверцев старообрядческое самосознание почти полностью размыто, оно прослеживается исключительно на уровне этнически-бытовом (говор, фольклор, некоторые черты быта, практически утраченные особенности богослужебного обряда). Бывшие единоверцы утратили даже представление о духовной ценности старинных книг и икон, их сакральном значении и в большинстве случаев безболезненно продают их. Среди них сегодня уже, кажется, нет «грамотеев», умеющих правильно читать по церковнославянски.

Старообрядцы, принадлежащие к Белокриницкому согласию, сохраняя старообрядческое самосознание, в большей степени адаптированы к современному миру, более оперативно воспринимают внешние изменения. Очевидно, этому способствует их более высокая степень формальной организованности, наличие молодого энергичного образованного духовенства, связей с другими общинами и религиозными центрами – Киевской старообрядческой епархией и Московской старообрядческой Митрополией. По своим религиозным взглядам белокриницкие старообрядцы гораздо ближе стоят к Русской Православной (Патриаршей) церкви, чем к старообрядцам-безпоповцам, проживающим в основном в Радуле.

Старообрядцы-безпоповцы наиболее консервативны по своим мировоззренческим позициям, культурно-бытовым традициям. Одной из основных черт их самосознания является изоляционизм, максимальное сужение всяческих контактов с «внешними», в т.ч. и со старообрядцами не только других согласий, но и проживающими в других местностях собратьями по вере. Для них

характерно деление мира на «своих», и чужих – «еретиков» общение с которыми нежелательно.

В переходном, освобождающемся от тоталитарных стереотипов обществе перед старообрядцами, как и перед другими этно-конфессиональными группами, появляются новые вызовы. Агрессивная аморальность новой массовой «культуры», её прямой вызов христианским ценностям вызывает острое неприятие у ревнителей древнего благочестия, усиливает стремление к изоляционизму, уходу от мира и всяческих контактов с ним, эсхатологические настроения.

С другой стороны демократические изменения в обществе дают возможность самораскрытия себя перед миром, возможность объяснить миру себя, свою веру и упование. Черниговские старообрядцы, хотя и очень робко пытаются использовать и эту возможность. Уже в конце 80-х - начале 90-х гг. XX в. были попытки создания на страницах Репкинской районной газеты «Життя Полісся» русскоязычной страницы «Слобода», посвященной истории и современной жизни Добрянки и Радуля. Регулярно появляются публикации об этих поселениях, вышла книга Добрянского поселкового головы А.Н. Алгинина «Корни. Очерки по истории русских старообрядческих слобод Добрянки и Радуля» (Чернигов, 2006), создано несколько телевизионных передач о посёлках, в которых принимали активное участие местные жители-старообрядцы.

Однако говорить о широкой открытости черниговских старообрядцев, возрождении их самобытной духовной и материальной культуры пока не приходится. Большую меру ответственности за это несёт государство и общество. От их желания помочь таким специфическим этно-конфессиональным группам как старообрядцы в решении их проблем, во многом зависит, какая из упомянутых выше тенденций возобладает. Сам факт того, что и в Добрянке и в Радуле испокон веков бывшие русскими школы украинизированы, говорит о полном непонимании специфики этих поселений и их проблем, как государственными структурами, так и обществом.

Українське студентство, як носій політичної свідомості в умовах перехідного періоду(історико-філософський аспект)

Перехідні етапи історії завжди приховують у собі невичерпні пізнавальні можливості, а також дають підґрунтя для теоретичних узагальнень і концептуальних побудов.

У цілому розумінні політична свідомість являє собою осмислене сприйняття суб'єктом суспільно-політичних відносин, які його оточують. Звичайно ж, політична свідомість не є статичною категорією, а представляє собою складну багаторівневу систему, яка відтворює ступінь знайомства суб'єкта з політикою та виражається у свідомому до неї ставленні. Таким чином, виступаючи як автономна система, політична свідомість одночасно є одним з основних компонентів інших категорій політичної науки – політичної системи, політичної поведінки, політичної культури та ін.

У сучасний складний перехідний період політична еліта України своїми діями не тільки не змогла оздоровити свідомість нації, а навпаки, створила в ній нішу, яка закономірно заповнюється принципами та ідеями, що знаходяться на деякій відстані від реальних політичних потреб української держави, її народу в цілому, а відповідно, і від реальних політичних потреб громадян.

В українській історії носіями національної політичної свідомості виступали різноманітні класи, стани чи групи. Так у XIV – XVI ст. – це була шляхта, у XVII – XVIII ст. – міщанство та козацтво, у XIX ст. – селянство, інтелігенція. Але особливу цікавість сьогодні викликають ті, хто виступив носіями політичної свідомості на Наддніпрянській Україні у перехідний період 1900 – 1920 та 1985 – 2000 рр. Однією з таких соціальних груп було студентство.

Що ж спільного можна знайти в політичній активності студентства цих двох періодів:

1. У обох періодах держава переживала перехідний період. Початок ХХ ст. знаменується в Російській імперії активізацією національно-демократичного руху, який вилився в революційні події 1905 – 1907 рр, 1917 р. та проголошення незалежності України. Друга половина 80-х років знаменувалась початком горбачовської перебудови яка спробою вивести країну з гострої кризи і привела до проголошення незалежності у 1991 р.

2. Як на початку так і в кінці ХХ ст. визначальним фактором у активізації студентського політичного руху виступила система вищої освіти, яка концентрувала у своїх рядах найбільш освічену, політично не заангажовану, демократично налаштовану частину суспільства.

3. Студентство Російської імперії, як і сучасне, пройшло своєрідну підготовчу ланку політичної зрілості та консолідації. У 80-90-х рр. ХІХ ст. вони об'єднувались у молодіжні гуртки та громади: Київський, Чернігівський, Петербурзький гуртки, Братство тарасівців. У них вони переходять від традиційних, суто студентських питань, до політичних, поєднуючи розв'язання проблем вищої школи з необхідністю зміни існуючого політичного режиму.

Дещо подібні політичні процеси спостерігались в кінці ХХ ст., коли в умовах занепаду комсомолу розпочинається процес розбудови нових студентських організацій, які намагалися захищати загально громадські та суто студентські права. Так у Київському університеті виникло одне з перших неформальних об'єднань – Громада, яка висунула гасло національного відродження. На її основі виникла Українська студентська спілка, яка мала своєю метою захист прав студентів. Крім того, розгорнули діяльність Демократичний союз студентів, Студентське братство та інші, як місцеві, так і регіональні організації.

4. Студентство стало основною рушійною силою у формуванні та розбудові національних політичних партій – одного із головних інститутів політичної системи. Як суб'єкти владних відносин, партії великою мірою визначають динаміку і спрямованість політичного життя суспільства, надають політичним відносинам і процесам інтегрованого стабільного характеру розвитку.

Так у лютому 1900 р. націонал-радикальна і націоналістично настроєне українське студентство Харкова, а потім і Києва, об'єдналось у першу на Наддніпрянщині Революційну українську партію. (Д.Антонович, М.Русов, Л.Мацієвич, Б.Камінський, Ю. Коллард, О. Коваленко та ін.) .

Специфіка становища РУП, як першої політичної партії, зумовило прагнення влитися до неї всіх незадоволених безпартійними формами громадської діяльності. Так виникла організація, яка ввібрала в себе різні ідеологічні напрямки. І не випадково, що пізніше на її основі не без допомоги студентів сформувалася ціла низка національних політичних партій: Українська соціал-демократична робітнича партія, Українська соціал-демократична ("Спілка"), групи українських есерів, Українська народна партія, Націонал-демократична партія та ін.

Подібні процеси відбувалися в Україні у 1989 році. З допомогою студентства було сформовано першу політичну партію – Народний Рух України (показово, що Установчий з'їзд відбувся в актовій залі Київського політехнічного інституту), Українську національну партію, Українську християнсько-демократичну партію, Українську народно - демократичну партію, Українську республіканську партію, Українську селянську демократичну партію, Соціал-демократичну партію України, Партію зелених України.

5. Студентство стало основною рушійною силою у проведенні акцій, спрямованих на проголошення незалежності України, захист демократичного суспільства та ін. (Загальний студентський академічний страйк 1899 – 1901 років та ін. маніфестації у Києві, Харкові, Одесі, Петербурзі (березень 1917 року), бій під Крутами (січень 1918 року). Відомими на весь світ стало голодування студентів на Площі Незалежності в Києві (жовтень 1990 року), що привело до відставки Голови Ради Міністрів УРСР В. Масола чи студентські маніфестації в Сумах (літо 2004 року).

Таким чином, українське студентство у перехідні періоди українського державотворення пройшло еволюцію від аполітичного українофільства до свідомого, революційно-демократичного політичного руху. Саме вони, як

найпрогресивніша частина інтелігенції, становили і становлять, по суті, духовну еліту суспільства та створюють середовище виникнення нових ідей, створюють організаційні структури до яких приєднуються інші групи українського суспільства.

В.М. Світличний (Маріупольський державний гуманітарний університет)

Проблеми духовного росту українського суспільства

Сьогодні в Україні надзвичайно гостро постає проблема кризи духовності суспільства. Офіційна політика атеїзму у виховній роботі змінилася байдужістю. Це стосується освіти, культури, базових засад громадсько-виховної роботи держави. Концептуальні положення морально-етичного виховання замінюються універсалістськими, космополітичними та гедоністськими ідеями. Українське суспільство переживає стан інформаційної окупації під час інформаційної війни. Складні випадки переплетіння релігії та політики негативно позначаються на ставленні людей до релігійних переконань в цілому.

На конкретних прикладах можна пересвідчитись про цілеспрямовану роботу на заниження етичних та моральних стандартів, що свідчить про цілеспрямоване застосування по відношенню до населення держави інструментів політичної психології з різними стратегічними та тактичними цілями:

Зокрема, спотворена шкільна програма, що не передбачає фахового повноцінного ознайомлення дитини з основами християнської віри та культури прирікає мільони громадян на отримання хибних уявлень про християнство, вітчизняні культуру, історію, суспільне життя, що будуються на основі християнства, руйнує можливість осмисленого вибору життєвих орієнтирів.

Перекручення історії, приховування небажаних моментів, ідеалізація народного побуту минулих часів веде до нав'язування спотворених ідей про моральний кодекс українця (наприклад, століттями оспівувана культура споживання тютюну та алкоголю, ворожіння, забобонів).

Підтримка науковцями на всіх рівнях невинуватеної та антинаукової теорії виникнення життя на Землі накладає тавро на будь-які спроби офіційно закріпити раціональні дослідження та довести їх до широкого загалу.

Маніпуляція громадською свідомістю за допомогою ЗМІ поряд з іншими засобами впливу набула катастрофічних масштабів та несе розгубленість, та зневіру у широкі маси. Натомість не чиняться жодних серйозних перепон пропаганді насильства, розпусти ін. асоціальних та акультурних елементів, що дозволяє зробити висновок про неспроможність та небажання держави провадити власну незалежну культурну політику. Широке запровадження подвійних стандартів у політиці та безкарність порушників юридичних та етичних законів зменшує шанси на суспільну підтримку спроб реформ у інформаційному секторі, зменшує опірність суспільства від деструктивного впливу на свідомість.

Особливо слід відзначити тонкий механізм під виглядом боротьби з захворюванням на СНІД, що передбачає промоушен розпусти, взаємного недовір'я та страху та стимулює демографічний спад.

Використання технологій відвернення уваги громадськості від поточних проблем, застосовуване в усі часи на сьогодні звелося до дешевих, швидких та глобальних акцій, що не несуть тривалого корисного ефекту для учасників (порівняйте: масова участь у спортивних змаганнях серед робітників у 20-30 рр. в СРСР і пропозиція Ю.Єханурова скорочувати робочий день та обладнувати телевізорами робочі місця на підприємствах та установах на час проведення першого матчу Чемпіонату світу – 2006).

Таким чином сьогоднішня суспільно-політична ситуація, в якій проходить формування потребує термінового багатоаспектного впливу з боку усіх небайдужих кіл. Підкреслимо важливість активної громадської роботи в цьому намірі. Зараз від кожного вимагається робити свій внесок "по можливостям". Навернення на дорогу християнської віри – що і є справжньою сутністю поняття духовність – вбачається нами як єдина універсальна концепція

виховання особистості, що передбачатиме високу освідченість, ініціативність та відповідальність кожного.

Луценко С.М.

кафедра управління та педагогічного менеджменту Сумського ОШПО

Феномен толерантності та котолерантності вчителя суспільних дисциплін як запорука демократизації навчально-виховного процесу

На сучасному етапі інтеграції України до Європейського Союзу реальним стає рух держави до стандартів діючої демократії й цивілізованого, соціально орієнтованого господарства. В таких умовах чітких обрисів набуває спрямування української освіти на досягнення нею сучасного світового рівня, оновлення її структури та змісту, форм та методів навчання, примноження інтелектуального потенціалу України, збільшення внеску в розвиток економіки, науки, освіти, культури країни й добробуту народу. Зміни, які відбуваються в інформаційній, технологічній, економічній, соціальній, комунікативній та інших сферах, пов'язані з ними динамізм і різноманітність знання та інформації, підвищують значення освіти й потребують адекватної системи її організації. Сучасні загальноосвітні заклади повинні надати молодому поколінню опорні знання, уміння, навички, які необхідні для подальшої життєдіяльності в умовах швидких соціально – економічних змін, сформувати уміння самоорганізації, саморозвитку.

Протягом останнього десятиліття ХХ століття у викладанні суспільних дисциплін в школі відбулися значні зміни, пов'язані з переглядом мети, змісту, характеру, форм та методів навчання. Вони викликані загальною тенденцією гуманізації та демократизації країн Європи. Гуманізація та демократизація стає одним із вихідних принципів системи освіти. Під цими поняттями розуміється створення умов для формування кращих якостей і здібностей дитини та вчителя, зміна стосунків між учителем та

учнем, повага до особистості, розуміння її запитів, гідності. Щодо процесу навчання це означає надання йому розвивального характеру, спрямування на саморозвиток особистості. Вчитель стає людиною, яка не вчить, а у якої навчаються. Настав час переходу від системи „вчитель навчає”, до системи „учень вчиться”. Сучасний вчитель суспільних дисциплін є менеджером навчального процесу і ефективність розвитку управлінської культури вчителя в процесі підвищення кваліфікації забезпечуватиметься завдяки наявності моделі управління навчальним процесом, що узгоджуватиме зовнішні, внутрішні потреби та можливості всіх учасників навчального процесу.

В умовах становлення свободи багато суспільних явищ, потребують нових механізмів, які ґрунтуються на громадянській компетентності та відповідальності. Поліетнічність українського суспільства, розмаїття культур, релігій та традицій в умовах демократії стають справжніми викликами для молодої людини на шляху до громадянської свідомості та вибору життєвої позиції. Виховання особистості з толерантною ментальністю є однією з основних проблем сучасності в зв'язку з глобальними змінами та неврівноваженістю світу, в якому вони відбуваються. Тому толерантна свідомість повинна стати особистісною характеристикою самих педагогів.

Декларація принципів толерантності, прийнята Генеральною конференцією ЮНЕСКО 16 листопада 1995 р., визначає толерантність як „... повагу прийняття й розуміння багатоманітності культур нашого світу, наших форм самовираження і способів вияву людської індивідуальності ..., гармонію в багатоманітності..., активне ставлення, що формується на основі визнання універсальних прав та свобод людини”. Саме в такому розрізі стає зрозумілою внутрішня мотивація до толерантної поведінки.

Феномен толерантності та котолерантності давно цікавить вчених. В психолого – педагогічній літературі відзначається, що існують різні підходи до формулювань та визначення цих понять: фактор стійкості до стресових ситуацій (Шебураков І.Б.), системоутворюючий елемент світогляду (Луковицька О.Г.,

Мольденгауер М.В., Малхозов Ф.М., Солдатова Г.У.), механізм врегулювання інтолерантної поведінки у контексті міжгрупових та міжособистісних відносин (Асмолов А.Г., Бондирев С.К., Гудков Л.Д.) .

Незважаючи на різні підходи до вивчення толерантності , автори єдині в розумінні сутності толерантності : психологічна готовність до співпраці , до діалогу вільних суб'єктів, активна соціальна позиція, терпиме ставлення до Іншого.

Враховуючи філософські підходи до визначення толерантності, толерантність виступає на міжособистісному рівні як результат взаємодії вільних суб'єктів. Котолерантність визначається як характеристика системи толерантних міжособистісних відносин у групі, зорієнтованих на розвиток групової толерантності, що реалізується через практичну особистісно – зорієнтовану діяльність. Отже, під толерантністю педагога слід розуміти характеристику соціально – активного педагога, зорієнтованого на збереження власної свободи в особистому, професійному, суспільному плані; який поважає свободу учня та вчителя, розуміє та поважає культурні, конфесійні, соціальні нахили учнів та інших учителів, здійснює професійну діяльність в сучасному життєвому просторі на основі діалогу та співробітництва, співпраці та співрозвитку. Педагогічна котолерантність передбачає толерантну педагогічну взаємодію, орієнтовану на розвиток групової толерантності педагогів в практичній гуманістично – зорієнтованій діяльності. Альберт Швейцар , великий гуманіст ХХст., сказав: „ Не через почуття доброти щодо інших я миролюбний, терпеливий та привітний. Я такий тому, що в такій поведінці я забезпечую собі глибоке самоствердження”. Саме у вчителя суспільних дисциплін як менеджера навчального процесу повинні бути сформовані такі якості як толерантність та котолерантність.

Отже, толерантність та котолерантність розширюють уявлення про світ, культуру свого краю, вчить відносинам добросусідства та взаємодії не тільки у навчально – виховному процесі , але й протягом всього життя особистості.

Українська ідентичність: романтизм і сучасність

У добу Постмодерну тема ідентичності актуалізувалася у зв'язку зі загальноєвропейською кризою особистісної ідентичності. У європейському цивілізаційному просторі тема особистісної ідентичності тривалий час дискутувалась такими дослідниками як Ж. Деріда, Ж. Дельоз, Ж. Бодрійяр, П. Рікер, Ю. Габермас, Ч. Тейлор, Р. Рорті, А. Макінтайр та ін.

Ми робимо спробу провести паралелі між сучасністю та добою Романтизму з огляду на спільну обставину – актуалізацію ідентичності. Якщо в добу Романтизму особистісна ідентичність вкорінена в «метаповідь», то сучасна доба має множину наративів, тут особистісна ідентичність у пересічного індивіда зазвичай зумовлена життєвими обставинами і під їх дією змінює свій зміст. «Метаповідь» доби Романтизму як духовне підґрунтя ідентичності за своєю сутністю є культуро-національною, тоді як наративи постмодерну не виражають універсальних смислів національного життєбачення, а є виразом окремих індивідуальних способів ставлення до світу.

Історичне становлення української ідентичності, викликане добою Романтизму, за своїм змістом являє собою перехід від малоросійської самосвідомості до української. Йдеться не про явище «малоросійства», носії якого заповідливо вислужувалися перед імперією на кшталт Т. Прокоповича чи зденационалізованої шляхти в образі «малоросійських» поміщиків М. Гоголя, а українське політичне «утворення XVIII ст., яке сучасники називали Малоросією; історики пізніше дали йому наукову назву – Гетьманщина» [1, 83]. Цю малоросійську ідентичність виражає метанаратив «Історія Русів», українську найбільш повно – Шевченків «Кобзар», та історіо- і соціософія «Книг буття...».

Специфіка української ідентифікації в добу Постмодерну зумовлена її постколоніальним статусом. Річ у тім, що сучасні

європейські нації, на відміну від України, мають здебільшого багатолітній досвід державницького життя, і тут для індивіда не стоїть питання національної ідентичності, а також і статусу національної мови як виразника ідентичності у власній державі. Буденна звичність до національної ідентичності і зокрема до національної мови як національного ідентифікатора в європейських національних державах спричинює винесення її в індивідуальній свідомості поза межі особистісної ідентичності. Можна стверджувати, що особистісна ідентичність тут повністю заступила національно-культурну. На цій основі виявився такий парадокс індивідуального буття європейської людини: з одного боку, буття особи і буття нації пов'язане в такий спосіб, що «ідентичність особи... і ідентичність нації є доконечною умовою людського співжиття»[2, 290], а з іншого, на ґрунті домінування в «суспільстві споживання» рольових стосунків та їх цілераціональної інструменталізації, індивід виробляє байдужо-споглядалне ставлення до універсальних культурних смислів, що вкорінені в національне життєбачення. Виходом для індивіда з цієї суперечності індивідуального буття стає психологічний захист самототожності у формі скептично-іронічної позиції щодо світу та інших. Європейський постмодерн сформував внутрішній світ людини, в якому плинність власного життя ототожнюється з плинністю вибору життєвих смислів, які, з позиції раціональної доцільності, є відносними. З втратою універсальних смислів як буттєвого особистісного стрижня, людина доби Постмодерну отримала натомість почуття покинутості і внутрішньої пустки, які присутні є переживанням соціальної і культурної самотності.

В Україні останні дві виборчі кампанії чітко визначили ідентифікаційні проблеми українського життєвого світу. Українська ідентифікаційна проблема полягає зокрема в суттєвій розбіжності щодо ідентифікаторів представників різних українських територій. Симпатії та антипатії виборців до змісту політичних програм партій та блоків показали, що, з одного боку, населення заходу, центру і північного сходу України ще ідентифікує себе з національною мовою, українськими національними звичаями, традиціями; їх єднає національна

історична пам'ять (наприклад, знищення Батурина, Крути, розгром І. Виговським московського війська під Конотопом тощо), українська пісня, думи. З другого боку, півдню і «пролетарському» сходу чужа українська мова, звичаї, традиції. Переважна більшість населення цієї частини України, сприймає Україну не як етнічно-культурну націю, а як «несправжню» державну націю, що несправедливо відділилася від іншої, великої «справжньої» державної нації. Тому ідентифікація з Україною як державною нацією лежить виключно в площині споживання, соціального захисту, соціально-політичних прав і свобод. Ситуація погіршилася через повну безхребетність державної влади у напрямі захисту державної мови, захисту інформаційного простору від окупації чужою державою, створення єдиної української помісної Церкви, популяризації національних традицій, звичаїв, захисту ринку української друкованої продукції.

Іронічна позиція зрусифікованого українця-маргінала щодо української мови і культури як національно-культурних ідентифікаторів є психологічним захистом його власної національно-культурної меншовартости. Розуміючи ідентифікаційну важливість причетности індивіда до спільноти як певної цілості, ідеологи «славянско-руського єдинства» у якості варіанта універсальних ідентифікаційних смислів підкидають цій категорії індивідів ідеї регіональної ідентичности, російської мови як регіональної (читай державної на тій території) та федералізації України, реалізація яких в кращому випадку закінчилася б входженням частини України до Російської федерації, а в гіршому зникненням держави Україна з політичної карти світу.

Якщо романтизм зробив прорив у національній самосвідомості від Малоросії до України, то реалії початку ХХІ ст. ставлять вимогу перед сучасниками здійснити прорив від України зросійщеної до України автентичної.

Список літератури:

1. Когут Зенон. Коріння ідентичности. Студії з ранньомодерної та модерної історії України. – К.: Критика, 2004. – С. 83.
2. Хюбнер К. Нация. От забвения к возрождению. – М.: Канон, 2001. – С. 290.

Соціальні трансформації та проблема самотності

*На самоті кожен бачить
у собі те, чим він є насправді
(А. Шопенгауер).*

Особистість, навіть знаходячись у системі соціальних відносин, іноді знімає «маску» свого соціального статусу, дивиться на себе та на своє оточення «зі сторони», прискипливо аналізує ставлення оточуючих, виявляє його причини. На подібні роздуми «стосовно себе» наштовхує людину бажання знайти справжнє власне "я", розібратися у своїх діях, щось змінити.

Самотність – це переживання, що викликає комплексне і гостре відчуття, яке виражає певну форму самосвідомості, і показує розкол основної реальної системи відносин зі зв'язками внутрішнього світу особи. Звичайно, в умовах швидких соціальних трансформацій це відчуття загострюється та може провокувати небезпечні конфлікти. Та щоб зрозуміти природу самотності як латентного продукту сучасної масової культури, спочатку слід розглянути її тлумачення у сучасній науковій літературі.

Інтерпретація переживання самотності не має одномірного характеру: існує безліч підходів, які з власного ракурсу, намагаються зрозуміти, осягнути, теоретизувати своєрідний стан «клітинки» суспільного життя. Наприклад, Вейс, виразник інтеракціоністського підходу, підкреслює, що самотність - це не функція тільки особистісного чи тільки соціального чинника. Самотність - продукт їх комбінованого (або інтерактивного) впливу. Вейс описує самоту, маючи на увазі соціальні відносини, такі, як прихильність, керівництво і оцінка. Така точка зору має на увазі, що самотність з'являється в результаті дефіциту соціальної взаємодії індивіда, взаємодії, яка задовольняє основні соціальні потреби особи.

Представник екзистенціального підходу, Мустакас розрізняє «суету самотності» та справжню самотність. Суета самотності - це система захисних механізмів, яка віддаляє людину від рішення істотних життєвих питань і яка постійно спонукає його прагнути до активності ради активності спільно з іншими людьми. Справжня самотність виникає з конкретної реальності самотнього існування і із зіткнення особи з певними життєвими обставинами (народження, смерть, життєві зміни, трагедія), що переживаються наодинці. Як вважає Мустакас, істинна самота може бути і творчою силою: «Кожне істинне переживання самотності припускає суперечність або зіткнення самого з собою... Це побачення з самим собою... - саме по собі радісне переживання... І побачення, і конфронтація (з самим собою) суть способи підтримки життя і внесення пожвавлення у відносно застійний світ, це спосіб вирватися із стандартних циклів поведінки» [Moustakas, 1972, p. 20-21]. Загалом екзистенціалісти, інтерпретуючи розуміння самотності, закликають людей подолати свій страх та позитивно його використовувати.

Зілбург, послідовник психодинамічної традиції, розрізняв самотність і відокремленість. Відокремленість - «нормальний» і «скороминущий умонастрій», що виникає в результаті відсутності конкретного «когось». Самотність - це непереборне, постійне відчуття. Неважливо, чим людина зайнята, але самота, як «черв'як», роз'їдає її серце. Прихильником цього ж підходу є і Фромм-Рейхман яка визнає вплив Саллівана на розуміння даної проблеми і погоджується з його точкою зору про те, що самотність - «надзвичайно неприємне і гнітюче відчуття». Грунтуючись на результатах своєї роботи з шизофреніками, Фромм-Рейхман вважає самоту екстремальним станом: «Тип самотності, який я маю на увазі, - руйнівний... і він зрештою приводить до розвитку паталогічних станів. Самотність перетворює людей... в емоційно паралізованих і безпорадних»

Роналд Ролгейзер у книжці „Неспокійне серце” описує самотність як „невизначне почуття, яке говорить про відчуженість, відокремлення, відмову, порожнечу, неспокій, фрустрацію, невдоволення, недовершеність, непевність, тугу і смерть”. Стрімкий розвиток засобів комунікації, наприклад мобільного

зв'язку та мережі Інтернет свідчить про те, що сучасна людина надто часто попадає у подібні ситуації та намагається розв'язати проблему технічними засобами у відповідності з головними тенденціями нашого часу. Та, на жаль, у умовах стрімкого технологічного розвитку, інформаційного вибуху та перманентних трансформацій людина не має часу побути "наодинці з собою", зрозуміти, хто вона, звідки та куди йде. Тому у ситуації стрімких соціальних змін відчуття самотності та відчуження - це своєрідна хвороба, кара за надто однобічну акцентуацію на зовнішньому світі. Самотність - це те, що відчуває Homo Ludens, коли знімає маску і ... не бачить власне обличчя.

О.В. Прокопенко (СумДУ)

Психологічні аспекти екологізації споживчої поведінки

Екологічна ситуація в Україні становить нині велику загрозу для внутрішньої стабільності країни. Країна має офіційний статус зони екологічного лиха. Однією зі складових екологізації економіки повинна бути екологізація споживчої поведінки.

Формування заходів з її екологізації передбачає проведення діагностики екологічної свідомості споживачів, яка дозволяє відповісти на такі питання:

1 Яке місце займає екологія у свідомості споживачів.

2 Яке місце займають у повсякденній свідомості та як співвідносяться між собою шість найбільш типових екопсихологічних диспозицій: совметральна (підчиняти природу), совміснійна (підкорятися її стихіям), гашенарна (наносити шкоду, у тому числі неусвідомлену), індифферентна (відсторонена позиція), несеситивна (споживча позиція), коллаборативна (позиція підтримки та співпраці з природою).

3 Якими якісними особливостями відрізняється (характеризується) конкретна екологічна свідомість споживача.

За екологічністю поведінки виділяють такі групи споживачів:

- *істинно зелені* – приймають участь в багатьох екологічно спрямованих заходах, від рециркуляції до здійснення екологічно

спрямованих покупок, готові платити більш високу ціну за екологічність товарів;

- *помірно зелені* – готові платити підвищену ціну за екологічні товари (на американському сленгу їх називають “долар”);

- *близькі до зелених* або “паростки” – за ставленням до екологічних проблем наближаються до зелених (дуже занепокоєні станом довкілля, мають бажання покращити його), однак не здійснюють екологічно спрямованих заходів.

Розглянемо корисність, отримувану зазначеними типами споживачів від екологічності та відповідну готовність сплачувати нормальні цінові надбавки за екологічність продуктів харчування (рис. 1).

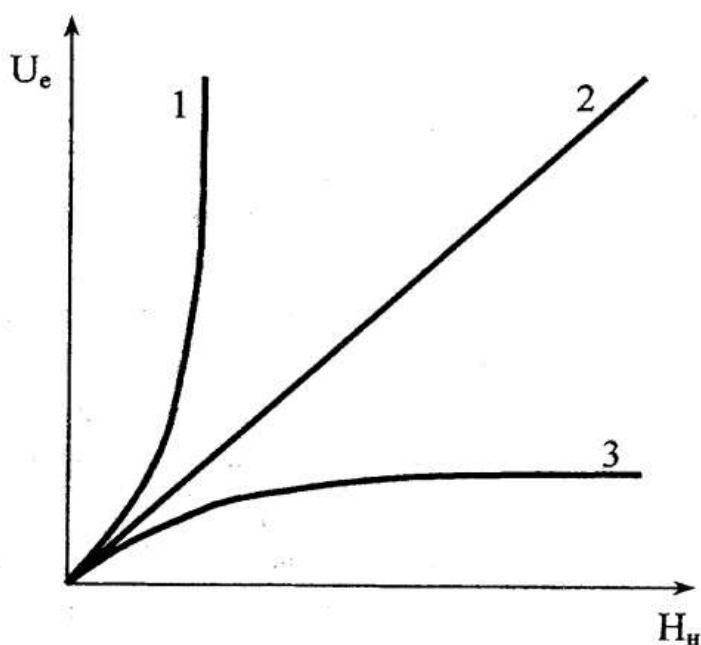

Рисунок 1 Функції корисності екологічності (U_e , ум. од.) при нормальній ціновій надбавці (H_n , грн.) різних типів споживачів: 1 – істинно зелених, 2 – помірно зелених, 3 – близьких до зелених

Споживачі по-різному відносяться до екологічності різної продукції. Цінова надбавка до 2% є наднизькою, тому що знаходиться поза межами свідомості людини. Її можна сміливо застосовувати навіть для байдужих до екологічності споживачів. Процес впливу на організм людини є затягнутим у часі. І від усвідомлення швидкості дії екологічності харчування на здоров'я залежить готовність обирати більш дорогую екологічно чисту

продукцію. Людина завжди активно протидіє негативним явищам, появу яких очікує найближчим часом, і водночас проявляє певну байдужість до негативних явищ, які очікує у далекому майбутньому.

Якщо екологічність товару є необхідною для задоволення первинних потреб, то платити за неї згодна більша кількість людей (через те, що вплив екологічності на здоров'я відбувається одразу і тому є більш відчутним). Якщо ж для задоволення вторинних потреб, - то менша кількість людей (лише ті з них, більш високі рівні потреб яких є актуалізованими).

Тому при виробництві екологічних товарів слід враховувати, що потреби нижніх рівнів вимагають задоволення та позначаються на поведінці людини раніше ніж потреби більш високих рівнів. У кожний конкретний момент часу людина прагне до задоволення тієї потреби, що для неї є найактуальнішою.

За даними опитування жителів м. Суми, екологічні проблеми хвилюють істотну частину населення міста, практично всі вони відзначають погіршення екологічної обстановки і готові нести певні витрати, у тому числі придбавати екологічні товари, щоб запобігти погіршенню довкілля.

Жителі м. Суми в теперішній час готові витратити додаткові кошти в більшій мірі за товари, які не чинять негативного впливу на їх власне здоров'я та здоров'я оточуючих (особливо дітей), є високоякісними та корисними. Майже однакове ставлення споживачів спостерігається до товарів, виробництво, використання та утилізація яких не зашкоджує навколишньому середовищу – вони готові сплачувати цінову надбавку в значно меншому розмірі.

Така ситуація пояснюється низьким рівнем життя населення регіону та тим, що у споживачів існує багато різних проблем, і стан довкілля не відноситься до найбільш важливих їх проблем. Взагалі відомо, що висока турбота населення про стан довкілля спостерігається в розвинених країнах, і це, на погляд автора, пояснюється досить високим рівнем їх життя.

В умовах низької якості життя необхідним є інформування покупців щодо економічної доцільності споживання або експлуатації екологічних товарів. Покупці повинні усвідомлювати,

що екологічність – це дуже важливий показник якості товару, що купівля більш дорогих екологічних товарів окупається. Так, вживання екологічно чистих продуктів харчування, використання екологічного посуду для приготування їжі, якісних фільтрів для очищення питної води сприяє поліпшенню стану здоров'я. Відповідно зменшуються витрати на ліки та лікувальні заходи. Це стосується й екологічних матеріалів і обладнання для виробництва та побуту. Використання автомобілів з інжекторним двигуном знижує забруднення довкілля та заощаджує кошти власника. Установка очисного обладнання дозволяє зменшити платежі та штрафи за забруднення. Це дозволить психологічно налаштувати споживачів на екологічно спрямовані покупки.

Л. Я. Фльорко
(Національний лісотехнічний університет України)

Сучасна людина в умовах перехідного суспільства

Індивід, живучи в суспільстві, вплетений в його основні підсистеми: технологічну, ідеологічну, культурну, політичну. Вони є тією об'єктивною реальністю, яка диктує йому стандарти поведінки, діяльності та вчинків. Цей диктат стає особливо відчутним у зв'язку з настанням доби інформаційної цивілізації, що супроводжується комп'ютерною революцією. У зв'язку з чим витворилося нове соціокультурне середовище, яке дістало назву віртуального світу. Між індивідом і суспільством, індивідом і природою, замість літератури, фольклору, музики, мистецтва, що мали національну основу постала віртуальна реальність з універсально-глобальними вимірами. Цей новий світ проголошує кожному одні й ті самі стандарти щодо спілкування, музики, мистецтва, літератури поза національними кордонами, традиціями та цінностями. У результаті цього формуються примітивні індивіди, які на питання „хто Я?” ототожнюють себе з професією, рівнем достатку чи соціальним статусом. Замість формули „Свій–Чужий”, що лежала в основі самоідентифікації людини Модерну, нав'язується інша – „Я є іншим” (Я – ототожнений з іншим).

Замість субстанційної основи індивідові пропонується функціональна роль як основа його самоідентичності. Такий зсув у свідомості призводить до відчуття безсенсовності власного існування. Це тягне за собою збайдужіння у виборі культурних цінностей мови, території проживання тощо. Такий внутрішній стан індивіда нагадує ситуацію абсурду за А. Камю.

Сьогодні незаперечним фактом є те, що предметом філософсько-психологічного аналізу перехідного суспільства є автономний індивід, але його автономність окреслена не духовно-культурним, а лише цивілізаційним виміром. Його самодостатність перебуває в межах сфери споживання, бізнесу, добробуту, чуттєво-емоційного життя, сфери комунікації в інструментально-раціональному та відсторонено-іронічному аспектах.

В сучасному суспільстві людина багато в чому підпорядкована виконанню соціальних функцій, а тому повинна одягати захисну маску. У такий спосіб вона захищає своє внутрішнє „Я”, граючи ту роль, яка їй припала. Але життя як функціонування калічить духовний світ і зрештою вона стає, за влучним висловом Г. Маркузе, „одномірною людиною”. З духовного світу такої людини випадають багатство й повнота буття. Життєвий світ звужується до вкрай обмеженого кола інтересів. Людина починає жити по горизонталі, життя стає безмістовною гонитвою за надбанням якомога більшої кількості матеріальних благ. Проте жага до повноцінного спілкування нездоланна навіть у цьому разі, бо вона є достоту людською властивістю. Тому одномірна людина внутрішньо страждає від свого стану. Її пригнічує почуття своєї марнотності, покинутості, а отже глибокої самотності-ізоляції. Логічним буде те, що людина прагне знайти будь-які способи та виходи аби позбутися такого стану. „Самотність у натовпі”, що на сучасному етапі є вкрай актуальною, можна подолати через уміння налагодити повноцінне особистісне спілкування або у вузькому колі друзів та близьких, або через відкритість самій собі, або ж через якийсь інший спосіб *вивільнення* свого „Я”, завдяки якому можна вдосконалитись і самоствердитись.

Людина, будучи соціальною істотою, має потребу у емоційно-глибинних контактах, у співчутті, співучасті, співпереживанні. Дисгармонія між функціонально-доцільним та емоційно-глибинним у сприйманні дійсності та міжособистісних стосунках стає живильним середовищем для почуття самотності. Якщо звернутись до статистики, то ми побачимо, що в сучасному суспільстві більша половина людей відчуває й переживає почуття самотності. За даними соціологічного моніторингу Інституту соціології НАН України, „лише 33,7% українців практично ніколи не відчувають себе самотніми. Інші 66,3% час від часу, доволі, а то й постійно самотні” [2, с. 6]. Внутрішня дисгармонія поглиблюється тим, що інструментальні взаємини в сучасному світі здійснюються переважно за принципом взаємного використання, а тому виключають безкорисливість у ставленні однієї людини до іншої та продукують відчуття невпевненості.

Цікавим є і такий факт, що „сучасна свобода слова” втручається не у ті сфери, які варто було б висвітлювати. Стало модним розповідати про стиль життя публічних авторитетів і тим самим нав'язувати пересічній людині з несформованими базовими цінностями модель так званого „істинного” життя. Отож, від публічної висвітленості приватного життя, з одного боку, так звані „фани” отримують зразок поведінки, а з іншого – ті з кого копіюють („публічні авторитети”) глибинно страждають. Тут гостро постає проблема світовідчуження, яке спровоковане, за Г. Арендт, взаємоперетинанням публічної сфери з приватною (інтимною сферою). Відомим є факт, що якщо в особисте життя починає втручатися публічність, то за дуже короткий час інтимна сфера перетворюється в показовість для публічності, або ж зовсім руйнується. Підтвердженням цього є слова Г. Арендт: „Наприклад, любов... руйнується, чи, радше, згасає, якщо її перенести в публічну сферу” [1, с. 56–57]. Масове суспільство руйнує не лише громадську сферу, але й приватну, позбавляючи індивіда не тільки його місця у світі, але й можливості відкриття ним, за висловом В. Дільтея, власної „себесамості”.

Отже, одним з наслідків кризи перехідного суспільства є той факт, що ХХ сторіччя витворило новий соціальний тип людини,

яка загубилась у власному житті внаслідок деформації внутрішньо-духовного світу та втрати самоідентичності. Із цієї ситуації, на нашу думку, може бути один вихід – відкриття та розвиток творчого елементу духовності, що надає людині внутрішньої автономії, відносної незалежності від обставин і можливість піднятися над ними. А це є не що інше, як особистісна свобода, яка й дає людині можливість зберігати й стверджувати свою цілісність та гідність. Усвідомленість власного сенсу життя та подальша його реалізація і є процесом одуховлення власного життя. Отже, справжній духовний розвиток людини можливий тільки тоді, коли він пов'язаний з притаманною їй здатністю до усвідомлення, самокритичності і власної неповторності, коли вона безперервно формує власне „Я”, власну самість.

Список літератури:

1. Арендт Г. Становище людини / Пер. з англ. Марія Зубрицька. – Львів: Літопис, 1999. – 255 с.
2. Герасимчук В. Страх самотності // День. - № 238. – 23 грудня 2005. – С. 6.

Секція 7. Сучасні інформаційні реалії та розбудова інформаційного суспільства в Україні.

Яненко Я. В.
(РИФ “Континент-S”)

Реклама – последний оплот семейных ценностей на ТВ?

Информационное пространство современного украинского общества невозможно представить без телевидения. Возможно, другие масс-медиа обладают более избирательным действием на целевую аудиторию, но по доступности, охвату всех слоев общества, по стоимости одного контакта для рекламодателя – пока ни одно из них сравнится с ТВ не может.

Именно это побуждает рекламодателей вкладывать максимум средств в ТВ-рекламу [1], поддерживая телевидение финансово и

обеспечивая ему тем самым лидерство по степени влияния на современное общество.

Однако далеко не всегда влияние ТВ носит положительный характер. В погоне за сенсациями и рейтингом внимание зрителя акцентируется на негативной информации – яркой и запоминающейся, но разрушительной по своей сути. Подобная манипуляция общественным сознанием губительна для традиционных ценностей, и одним из примеров может послужить образ семьи, навязываемый современным телевидением.

Ток- и реалити-шоу, сериалы и фильмы переполнены зрелищами семейных ссор, разладов и драм, что формирует у зрителей, и в первую очередь у молодежи, отрицательный образ семьи, способствуя ее общему кризису.

Искаженные модели семейных отношений и ценностей фактически являются основой для заполонивших эфир ток-шоу, где стало правилом агрессивное выяснения отношений между близкими людьми. По мнению специалистов, телевизионщики используют волнующее публику зрелище семейных драм, чтобы увеличить зрительский рейтинг передачи.

Из-за высокой степени влияния ТВ на общество зрители подсознательно воспринимают как норму стереотипы поведения, каждый день наблюдаемые с экрана. Увы, самыми типичными семейными ситуациями на телевидении являются ссоры, измены, неспособность найти общий язык, конфликты, приступы истерии...

Как результат - подрыв доверия к семейным ценностям.

И все-таки идеализированный образ семьи на ТВ присутствует – в рекламных роликах. В определенном смысле это парадоксально, так как традиционные семейные ценности выступают основой не для информационно-развлекательных программ (некоммерческих по своей сути!), а для рекламы, чья первоочередная задача – продавать товар.

В рекламных роликах мы можем наблюдать практически идеальный образ счастливой семьи - любящие супруги и родители, окруженные заботой дети, доброжелательные бабушки и дедушки, романтические влюбленные и т.д.

В данном случае реклама апеллирует к положительным стереотипам аудитории, точнее, к тому, что от них осталось. Следует признать, апеллирует небескорыстно, упаковывая продвигаемый товар в красивую оболочку, потакая желаниям целевой аудитории.

Задача рекламистов, использующих в рекламном обращении традиционные семейные ценности, облегчается еще и тем, что последние относятся к сфере массового бессознательного, а образ желаемого будущего для индивидов, являющихся основной целевой аудиторией для рекламы, в целом можно выразить как ориентацию на обладание [2].

Сравнивая образы семьи, представленные в телерекламе и в "некоммерческих" программах, можно констатировать, что на данном этапе к экономическим функциям реклама добавилась и социальная – укрепление института семьи в современном украинском обществе.

Фактически, чем больше рекламодатели будут тратить средств на продвижение товаров (любых легально произведенных и легально продаваемых), беря за основу традиционные семейные ценности, тем лучше для общества в целом.

Образы же негативного плана, то и дело появляющиеся в рекламных сюжетах (рассеянный и нелепый отец семейства, дети, прячущие от родителей лакомства, невеста, сбегаящая из-под венца и т.п.) относятся скорее к рекламному юмору, и призваны вызвать у потребителей симпатию к товару, пусть и за счет неоднозначного сюжета.

Стоит также отметить, что современная реклама, влияя на формирование общественных ценностей и стереотипов, во многом подменяет собой агитацию и пропаганду (последние слабо выражены в постсоветском обществе, а в Украине нельзя не упомянуть и об отсутствии четко сформировавшейся общенациональной идеи). В данном аспекте особо важной представляется роль телевидения как наиболее массового рекламносителя, охватывающего весь спектр современного социума.

И все же стать идеологической основой для современного украинского общества рекламе удастся вряд ли. Проблема в том, что, по данным различных социологических опросов, около половины респондентов негативно относятся к рекламе в целом.

Многие просто не воспринимают экономической сущности рекламы и ее роли в развитии рынка, да и не могут воспринять в силу укоренившихся стереотипов. Причины этого явления лежат в недавней истории.

Реклама, появившаяся на постсоветском пространстве, вначале имела громадный кредит доверия у населения, т.к. на рекламу было спроецировано доверие к существовавшим в СССР официальным масс-медиа (где информация имела практически силу "истины в последней инстанции").

Однако после ряда разочарований (финансовые "пирамиды", некачественные товары, ложные обещания и т.п.) рекламу попросту возненавидели, что и подтверждают результаты социологических опросов населения.

Список литературы:

1. Уточненный прогноз объемов рекламного рынка Украины на 2005 и 2006 гг. // Маркетинг и реклама. – 2005. – №7-8. – С.78-79.

2. Немировский В. Г. Массовое сознание и бессознательное как объект постнеклассической социологии. // Социс. – 2006. – №2. – С.15-16.

Шостак Вероніка Петрівна
(студентка Запорізького національного університету)

Проблеми побудови інформаційного суспільства в Україні

Стрімкий розвиток інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) докорінно змінює наше життя: економіку і політику, міжнародні відносини і культуру. В наш час, нові технології стали ефективним засобом комунікацій, які з успіхом можуть використовуватися, доповнюючи засоби масової інформації. Інформаційна революція останніх десятиліть все більше визначає сутність нашої епохи. Новітні інформаційні технології і їх

найяскравіше втілення - Інтернет здійснюють могутній перетворюючий вплив на всі сфери життя сучасного суспільства.

Сьогодні процеси інформатизації, комп'ютеризації і розвитку телекомунікацій дозволили створити серйозні передумови й умови переходу України до інформаційного суспільства, інтеграції країни у світове інформаційне співтовариство.

Багато українських вчених займається вивченням проблеми становлення інформаційного суспільства в Україні. Так, глобальні інформаційні процеси розкриті в роботах українського дослідника О. Зернецкої. Політичні аспекти інформатизації виділені і досліджені в працях В. Горбатенка, А. Силенко, А. Дубаса, В. Коляденка та ін. В Україні загальну проблематику інформаційного суспільства розроблюють: Лях В.В., Нечитайло В.М., Журба С., Недбай В.В. та ін..

Разом з великими перспективами, що відкриваються перед нашою країною, існує і багато проблем в пристосуванні, в адаптації політичної культури інформаційного суспільства до сучасних українських умов. Існують також і можливі негативні наслідки, які може визивати надмірна інформатизація, що також треба розглянути, говорячи про проблеми переходу України до інформаційного суспільства.

Можна виділити наступні загальні проблеми побудови інформаційного суспільства в Україні:

- нестабільність політичного та економічного становища в країні, що не дозволяє державі швидко й ефективно вирішувати економічні та організаційні проблеми забезпечення переходу до інформаційного суспільства, розрахованого на тривалу перспективу;

- зростаючий рівень регіоналізації деяких частин країни, зниження рівня і можливостей централізованого управління, зростання ступеня впливу, у тому числі і фінансового, місцевих органів влади на хід процесів інформатизації;

- економічні умови, характерні для перехідної економіки України: відсутність вільних інвестицій для фінансування програм і проектів, що реалізують стратегію переходу до інформаційного суспільства, істотне падіння обсягів виробництва і насамперед у

високотехнологічних галузях, загальний застій в економічній діяльності і значне зниження рівня життя населення;

- недостатньо високий (у порівнянні з розвитими країнами) рівень розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури і промислового виробництва інформаційних засобів, продуктів і послуг, відсутність у держави засобів для їхньої модернізації і розширення. Технічний рівень і масштаби застосування інформаційних технологій залишаються низькими порівняно з європейськими показниками. Так рівень забезпечення засобами зв'язку в Україні і Європі становить відповідно, %: фіксованими телефонними лініями – 30 і 40, мобільною телефонією – 5,5 і 50, Інтернетом – 4,5 і 36. близько 3 млн. українців роками чекають на підключення телефонної мережі [1;34];

- досить висока вартість користування Мережою. Хоч розцінки на послуги провайдерів, що забезпечують зв'язок користувача з Всесвітньою павутиною, постійно знижуються, оплата все ще залишається непосильною для багатьох власників комп'ютерів. За даними досліджень, які були проведені в Україні “кількість українських користувачів Інтернету наприкінці 2000 року досягла 650 тисяч, що складає трохи більше 1 % населення . 2002 року користувачами Інтернету стали вже 2,5 мільйона чоловіків (5 % населення). За розвитком інформаційних технологій (телефонний і мобільний зв'язок, Інтернет) Україна посідає 85 місце у світовому рейтингу” [2;38]. Правда, до цих даних треба ставитися із засторогою: точних масштабів інтернетизації у нас не знає ніхто;

- повільне впровадження проекту «Електронний уряд України», що може стати реальним шансом наздогнати розвинуті країни у розбудові ефективного уряду і прискорити формування відкритого громадянського суспільства;

- не вироблена необхідна правова база побудови інформаційного суспільства. Хоча у 1998 р. були прийняті Закони України «Про Концепцію Національної програми інформатизації», у 2000 р. – Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та широкого доступу до цієї мережі в Україні», у 2003 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про телекомунікації», з 1 січня

2004 р. набрали чинності Закони України «Про електронний документ і електронний документообіг», а також «Про електронний цифровий підпис». Загалом процес інформатизації в Україні регулюється майже 150-а законодавчими актами [3;32].

Таким чином, забезпечення переходу України до нового етапу розвитку можливо за наступних умов: модернізація інфокомунікаційної структури, розвиток інформаційних, телекомунікаційних технологій; ефективне формування і використання національних інформаційних ресурсів і забезпечення широкого доступу до них; забезпечення громадян суспільно значимою інформацією, розвиток незалежних засобів масової інформації; створення необхідної правової бази побудови інформаційного суспільства.

Список літератури:

1. Гордієнко Я.Я., Лисенко М.Є. Проблеми розвитку інформаційного суспільства в Україні // Науково-технічна інформація. - 2004. - № 2. - С. 34.

2. Рудницька Т. «Інтернетизація» і «вестернізація» життєвого світу особистості в Україні. – Круглий стіл «Особистість у контексті глобалізації»// Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. - № 2. – С. 38.

3. Гордієнко Я.Я., Лисенко М.Є. Назв. стаття. – С. 32.

В.О. Черняков
(Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана)

Інформаційні технології в освіті як складова розбудови інформаційного суспільства в Україні

Розвиток інформаційних технологій викликав необхідність змін у процесі передачі та генерування знань, в першу чергу у освіті. Спостерігається взаємовплив освіти на розвиток інформаційних технологій та успіхи інформаційних технологій на рівень освіти.

Майбутнє буде вимагати від тих, хто отримує освіту, великого запасу знань в галузі сучасних технологій. Сьогодні вже велика

частка пропозицій роботи потребує мінімальних комп'ютерних знань. Звісно ця частка в майбутньому буде лише зростати. Ті, хто отримують освіту, повинні засвоїти життєво необхідні навички у зв'язку з тим, що сучасні технології все більше проникають у всі сфери життя. При цьому слід звернути увагу на всі рівні підготовки фахівців — починаючи із школи і закінчуючи вищими навчальними закладами.

Освіта у сфері інформаційних технологій на рівні вищих навчальних закладів можна вважати найбільш розвинутою, вона стала компонентом вищої освіти в усьому світі. Це виражається в тому, що від обчислювальної математики та техніки спочатку перейшли до інформатики, а потім до комп'ютерної науки (computer science). Зараз ведеться активна робота з пошуку стандарту для курсів освіти у сфері інформаційних технологій на рівні бакалавра, магістра і аспіранта, а також узгодження національних рівнів освіти для вирішення питань, пов'язаних з наданням рівних можливостей на ринку праці спеціалістів у сфері інформаційних технологій що отримали національну освіту.

У світі, який стає все більш залежним від інформаційних технологій, слід розуміти що підвищення рівня освіти у сфері інформаційних технологій є вкрай важливим.

Снитнікова О. О.

(Сумський державний університет)

Необхідність становлення інформаційного суспільства як фактор успішної євроінтеграції України

Напевно, немає сфери діяльності на Україні, куди євроінтеграція не внесе позитивних змін. Можна розглянути цілий ряд факторів, які прискорюють і сповільнюють процес євроінтеграції. Але особливо хотілося б виділити становлення інформаційного суспільства в Україні як окремий фактор.

Комп'ютерна техніка, використання глобальної мережі Інтернет, системи електронної комерції, віртуальне спілкування, електронна пошта, — все це стало невід'ємною частиною життя

європейців. І це збільшує їхні можливості до успішного подальшого розвитку.

Американська дослідниця Ш.Вентуреллі, аналізуючи "інформаційну екосистему", відзначає, що інформаційне суспільство може стати найбагатшим джерелом творчої комунікації, збагачення й демократизації, яка будь-коли єднала людство.[1, С.20]. Тобто побудову інформаційного суспільства в кожній окремо взятій державі можна розглядати як крок до інтеграції у величезну систему, що згодом об'єднає безліч країн. Якщо ж обмежитися по територіальній ознаці границями Європи, то виходить, що тут країна, що сприяє розвитку інформаційного суспільства тим самим робить кроки у напрямку євроінтеграції.

Недолік с комп'ютерної техніки, відсутність масового безкоштовного доступу до мережі Інтернет — це першопричини для багатьох проблем успішного розвитку інформаційного суспільства. Недостатній рівень знань про користування інформаційною технікою — теж розповсюджене сьогодні явище. Не всю потрібну людині інформацію можна знайти на українських сайтах. Часто має місце острах комп'ютерних технологій, особливо ця проблема характерна для старшого покоління. Ряд людей відкидає думку про правильність становлення інформаційного суспільства.

В інформаційному суспільстві і люди повинні мислити по-іншому, бути готовими до активності, постійних змін, активно вчитися новому, подавати багато нових ідей і їх реалізовувати.

При розгляді всіх перерахованих вище проблем виникає питання, а яку би ідеальну модель розвитку ми мали, якби цих проблем не існувало.

Колишній міністр фінансів США У. Блюменталь у 1988 році казав: "Інформація почала розглядатися як ключ до сучасної економічної діяльності, це базовий ресурс, що має сьогодні таке ж значення, яке в минулому мали капітал, земля і робоча сила." [2, С.417]

Як основу нашого прогнозу розвитку ідеального результату можна використати статистичні дані, отримані в розвинених країнах. Оцінки світового інформаційного сектора Міжнародним

союзом зв'язку дають підстави припустити, що він росте швидше, ніж економіка в цілому. Інформаційний сектор - динамічна й швидко зростаюча індустрія, що є джерелом нових робочих місць.

Рівень зайнятості, ресурс часу, що звільнюється, й підвищення продуктивності праці значно позначиться на економічному стані країни, а тим самим і на рівні життя кожного окремо взятого громадянина. У такий спосіб буде побудована економічно розвинена держава. А такій державі шлях у Євросоюз відкритий.

Тепер покажемо зв'язок між цими двома процесами з іншої сторони. Просування нашої країни по шляху євроінтеграції має на увазі якоюсь мірою переймання певних стандартів європейців, у тому числі неформально сформованих законів, за якими вони живуть. До найважливішого з них можна віднести звичку жити в умовах інформаційного суспільства. Європейці показують нам приклад того життя, яким варто жити, до якого варто прагнути. Таким чином, якщо ми будемо розвивати в нашій країні інформаційне суспільство, процес євроінтеграції буде успішним і навпаки.

В Україні проблеми розвитку інформаційного суспільства виникли не сьогодні, тому вже є люди, які активно займаються їхнім вирішенням. Важливу роль грають державні програми, насамперед фінансування забезпечення освітніх установ комп'ютерною технікою, поступове поширення використання ІТ технологій у різних сферах. І матеріально, і в освітньому плані допомагають міжнародні донорські організації. Розробляються та реалізуються проекти, що сприяють розвитку інформаційного суспільства. Велику роль відіграє молодь та громадські молодіжні організації.

Як успішний приклад розбудови інформаційного суспільства можна сказати про створення системи дистанційного навчання у СумДУ.

Вагомий внесок у процес розвитку інформаційного суспільства вносить молодь.

Проблемна лабораторію університету "Соціально-гуманітарні аспекти регіональних досліджень" розробила цікавий проект, це Інтернет-газета "Студентський культурний міст: можливості,

контакти, проекти” (www.culturalbridge.iatp.org.ua). Лабораторією також готується проект по створенню центра з євроінтеграції та студентського центра з міжнародної освіти.

Отже, становлення інформаційного суспільства в Україні тісно пов'язане з євроінтеграційним процесом. Успішний розвиток першого неминуче підвищить імовірність успішності другого. І існуючі проблеми можуть бути розв'язані, коли у країні є активні люди. І діяльність кожної такої людини або групи людей, безсумнівно вносить вклад у розвиток інформаційного суспільства, а значить сприяє кроку вперед у євроінтеграції України.

Список літератури:

- 1 Вершинин М.С. Политические коммуникации в информационном обществе. —СПб.: Политическая мысль,2001.
- 2 Пильцер П. Безграничное богатство. Теория и практика экономической алхимии / Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология. - М.:Academia, 1999.

О.З. Анісімович-Шевчук

(Львівський національний університет імені Івана Франка)

Громадянин – важливий учасник політичного життя сучасного українського суспільства

На межі третього тисячоліття в Україні виникли передумови динамічного розвитку суспільства. Події Помаранчевої революції продемонстрували прагнення українських громадян до змін. Сьогодні, коли проходить процес демократизації, права людини та свобода слова виступають певним фундаментом становлення молодій європейській держави. При цьому слід зазначити, що відбувається зростання ролі знань і технологій у житті соціуму, що найрадикальнішим чином змінює не лише способи створення громадських багатств, а й якісно обновлює методи політичної взаємодії людей, а також способи управління ними і суспільством.

Варто погодитися із всесвітньовідомим дослідником сучасності Е.Тоффлером, що “цілісність, індивідуальність і чиста, людська технологія” виступають символами розвитку нової епохи, у якій

“комунікаційний зв’язок створює всі умови для повного життєзабезпечення людини” [4; с. 5-6]. Автор приходить до висновку, що “ми знаходимося лицем до лица із останнім зсувом у політичній владі. Ми можемо перебудувати демократію, зробивши її відповідною ХХІ ст., або ж потрапити у середньовіччя, у нові Темні віки. Перший шлях пов’язаний із зсувом влади від держави до індивіду. Інший шлях загрожує перетворити індивіда в нуль” [4; с. 451].

Саме тому важливою рисою демократичного суспільства є можливість громадян брати реальну активну участь в управлінні, у вирішенні державних і громадських справ. Суспільство не може бути демократичним, якщо його громадяни позбавлені таких можливостей. Ще у 1966 р. японський вчений Й. Масуда, надавав вагоме значення “демократії участі”, яка базувалася б на шістьох принципах: 1) всі громадяни повинні брати участь у прийнятті рішень, або, принаймні, їх більша кількість; 2) “дух синергії” (the spirit of the synergy) та взаємодопомоги має пронизувати всю систему (тобто, при розв’язанні сильної проблеми кожна особистість співпрацює і діє, керуючись власним поглядом); 3) вся інформація, що стосується справ, має бути доступною для громадян; 4) всі отримані громадянами здобутки і понесені ними жертви мають бути рівномірно розподілені між ними; 5) вирішення питання має відбуватися шляхом переконання та узгодження; 6) після прийняття всіх рішень громадяни братимуть участь у його втіленні в життя [3].

І це не випадково, адже головною рисою демократії завжди була взаємодія. Політичні діячі (як представники конкретних громадян) повинні добровільно приймати колективні рішення, обов’язкові для політичного життя суспільства, держави, чи політичної системи в цілому. Вони мають співпрацювати, щоб змагатися, а також здатні діяти колективно за допомогою партій, асоціацій та рухів, аби обирати кандидатів, виробляти бажані напрямки дій, звертатися до влади та впливати на політику. Саме “сучасна політична демократія є такою системою правління, при якій владні структури відповідають перед громадянами за свої дії у

суспільній (public) сфері, а громадяни реалізують свої інтереси через конкуренцію і взаємодію своїх виборних представників” [5].

З появою громадянина як самостійного суб'єкта, що усвідомлює себе індивідуальним членом суспільства, наділений певним комплексом прав і свобод, і в той же час несе відповідальність перед суспільством, можна говорити й про розвиток громадянського суспільства. Відомий дослідник Габермас Ю., втілюючи ідеї громадянського суспільства [1], зазначав, що саме у межах суспільної сфери, відбуваються раціональні дебати та дискусії, за допомогою яких реалізується участь громадян у політичному житті суспільства. Таким чином, ідея суспільної сфери як неодмінної риси демократичного суспільства, пов'язана із поняттями суспільних інтересів, адекватної інформації та свідомої дискусії.

Хоч представники деяких наукових шкіл вважають історичну оцінку Ю.Габермасом суспільної сфери, що існувала у давні часи, неточними та ідеалізованими, але попри все, ця концепція залишається центральною темою й навіть “нормативним ідеалом” під час дискусій стосовно ролі ЗМІ як суспільного форуму для раціональної комунікації і демократичних дискусій. Як зазначають американські дослідники: “Ідея суспільної сфери і сьогодні зберігає певну цінність як своєрідний критичний орієнтир; вона змушує звертати увагу, наприклад, на важливість сфери соціальної комунікації, яку неспроможні цілковито контролювати ні держава, ні великі комерційні організації» [2].

Отже, сьогодні в Україні значну увагу, на наш погляд, слід віднести суспільному простору, де формується громадська думка і, яка набуває значної ваги при прийнятті важливих суспільно-політичних рішень. Вона стає постійним діючим фактором управління, за допомогою якого визначається політична позиція спільностей, даються поради щодо пошуку оптимальних політичних дій, виносяться рішення, регулюється поведінка індивідів, спільностей і т.д.

Основними каналами вияву громадської думки є не лише проведення референдумів, опитувань населення, зборів, маніфестацій, всенародних обговорень, а й функціонування

громадських ЗМІ (зокрема, преси, телебачення). Не випадково, на сучасному етапі розвитку громадянського суспільства в Україні, важливу увагу відводиться створенню громадського телебачення. Адже, у цілому, формування громадської думки як політичного механізму презентації соціальних інтересів є результатом розвитку демократії. На жаль, питання громадського телебачення в Україні є лише предметом обговорення. Не говорячи вже про “електронну демократію”, “електронний уряд”, які сьогодні у світі стають надзвичайно актуальними.

Список літератури:

1. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство. – Львів, 2000. – 318 с.
2. Кетлін Крос та Роберт А.Гакет. Політичні комунікації та новинні засоби масової інформації у демократичних країнах: конкуруючі підходи. – http://soc-gw.univ.kiev.ua/DEM_EDU/LIBRARY
3. Масуда Й. Комп'ютопія// Філософська і соціологічна думка. – 1993. - № 6. – С. 36-50.
4. Тоффлер Е. Метаморфози влади: знання, багатство и сила на порозі ХХІ века. – М.: Изд-во «АСТ», 2002. – 669 с.
5. Шміттер Філіп К. і Карл Террі Лінн. Що таке демократія... а що – ні// Глобальне відродження демократії/ За ред. Даймонда Л. і Платтнера М. – Львів: Ахілл, 2004. – С. 96-109.

М.І. Шкардибарда
(аспірант Інституту вищої освіти АПН України, м. Київ)

Проблеми підготовки вчителів в умовах переходу до інформаційного суспільства

Суспільство кінця ХХ – початку ХХІ століття характеризується рядом особливостей, властивих більшості сучасних соціумів світу. Це, насамперед, перехід країн до суттєво нового способу організації – інформаційного суспільства. Такі суттєві зміни у суспільстві вимагають також змін та реорганізації у всіх сферах

людської діяльності. Це вимагає від сучасної людини необхідність учитися все життя, тому що процеси вдосконалення сучасних технологій, у тому числі і виробничих, бізнесу, різних видів мистецтв та освіти, мають тенденцію “експонентного” розвитку та ускладнення. Тому перехід до інформаційного суспільства був би неможливий без реформування системи освіти.

Одним з основних кроків до реформування освіти в умовах інформаційного суспільства стало активне впровадження в освіту нових інформаційних технологій – інформатизація освіти.

Але в дійсності інформатизація освіти відбувається не досить активно і ефективно, оскільки існує цілий ряд об’єктивних причин (переважно матеріального плану), але, мабуть, найбільша причина є в суб’єктивній неготовності нинішньої системи освіти до впровадження нових інформаційних технологій (НІТ) в процес навчання. Причому психологічно до цього не готовий, переважно, саме викладацький склад. Причин цьому, також досить багато: низька інформаційна культура багатьох викладачів, нестача загальнометодичних вказівок та слабка розробленість методичної системи переважної більшості комп’ютерних засобів, необхідність зміни устанавленого ритму роботи, вимога креативної діяльності, необхідність самоосвіти.

Можливими шляхами розв’язання даних проблем є проведення семінарів та курсів підвищення кваліфікації вчителів, проведення глобальних проектів на зразок “Intel ® Навчання для майбутнього”, випуск методичної літератури, більша увага розробників засобів НІТ на їхню методичну складову, стимулювання до впровадження НІТ в початковий процес з боку держави, тощо. Але одним з найперспективніших шляхів формування готовності вчителів (насамперед, психологічної) до інформатизації освіти, на наш погляд, є формування психологічної готовності до постійної самоосвіти.

Самоосвіта в умовах сьогодення практично не можлива без використання інформаційних і комунікаційних технологій. Створюються електронні курси дисциплін, формуються умови забезпечення дистанційного навчання, все збільшується обсяг корисної наукової інформації в мережах, зокрема Internet, тощо.

Все це вимагає роботи із електронними текстами. Дослідження [2] показали, що в середньому електронний текст сприймається студентами на рівні звичайного друкованого тексту і значною мірою залежить від інформаційної культури студента та досвіду роботи з електронними матеріалами. Тому при підготовці студентів педагогічних ВНЗ пропонується поступово залучати студентів до користування електронними підручниками (ЕП) та електронними навчальними посібниками (ЕНП).

На 1-му етапі бажано використовувати лише схему, коли лекції зберігаються в повному обсязі, а ЕП та ЕНП розглядаються як базова допомога з курсу. Як правило, початковий етап складає 1-3 семестри, залежно від вибраної дисципліни. Цю схему бажано застосовувати для більшості дисциплін, які вивчаються в цей період. Організація даного етапу, як правило, не вимагає значних “додаткових” зусиль від викладача, оскільки в умовах кредитно-модульної системи з кожного предмету має бути розроблений електронний конспект лекцій, варіанти контрольних та лабораторних робіт. Студенти на цьому етапі “звикають” до самостійної роботи та роботи з ЕНП.

На 2-му етапі (2-8 семестри) переважно використовується схема, коли традиційні лекційні заняття зберігаються в повному обсязі, ЕНП розглядаються як базова допомога з курсу, але робота з ними протягом поточного періоду є обов'язковою. На цьому етапі, як правило, основною “додатковою” роботою викладача є формування поточних тестів та оцінка і опрацювання їх результатів. У студентів на цьому етапі спонукається посилення самостійної роботи та відбувається посилення мотиваційного аспекту до використання ЕНП, оскільки на їх основі відбувається подальший поточний контроль.

3-ій етап (4-10 семестри) характеризується впровадженням в систему навчання схеми, коли традиційні лекції зберігаються в обсязі 50-70%, а решта 30-50% часу приділяються на самостійну роботу студентів з ЕНП під керівництвом викладача. ЕНП застосовуються лише для певних, бажано профілюючих або загальноосвітніх дисциплін. У студентів при роботі за даною

схемою відбувається подальший розвиток навичок самостійної роботи та самоосвіти.

На 4-му етапі (7-12 семестри) для вивчення певних профільних спецкурсів за наявності відповідних ЕНП можна застосовувати схему із повною заміною традиційних лекційних занять самостійною роботою студентів з ЕНП (50% часу), семінарами з його застосуванням і консультаціями (по 25% часу). Основна робота викладача переводиться на організацію відповідного ЕНП та його супровід. Для студентів даний етап характеризується повноцінною самостійною роботою з певної дисципліни, яка стимулюється завантаженістю і вузькопрофільністю навчання на випускних курсах.

Кожен з етапів не має чітких меж, і в один і той же період може відбуватися навчання за декількома схемами одночасно. Вибір схеми має визначатися викладачем згідно рівня сформованості психологічної готовності студентів до самоосвіти та характеру ЕНП з навчальної дисципліни.

Таким чином, використання даного ступеневого підходу дозволяє підвищити готовність майбутніх вчителів до самоосвіти та застосування ЕНП в своїй професійній діяльності.

Список літератури:

1. Башмаков А.И., Башмаков И.А. Разработка компьютерных учебников и обучающих систем. – М.: Информационно-издательский дом «Филинь», 2003.- 616 с.
2. Введенская Т.Ю. Психологические особенности восприятия учебной информации в виде гипертекста // New Information Technologies in Education for All. Extended Conference Proceedings. – Kiev 2006. – С. 259-268.
3. Козлакова Г.О. Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід: Монографія. К.: ВЦ "Просвіта", 2002-230 с.

Використання інформаційних технологій для перевиховання неповнолітніх правопорушників

Демократичність перетворень у країнах, що переживають період соціальної трансформації, значною мірою залежить від характеру проваджуваної ними інформаційної політики. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології, засоби та системи обчислювальної техніки і зв'язку наприклад, технологія Інтернету, й перспективи їхнього розвитку відкривають принципово нові можливості, найширші можливості для вільного масового поширення інформації.

Сучасність ставить перед українською наукою завдання вивчення та використання інформаційних процесів в різних сферах життя. Це безпосередньо стосується освіти, оскільки соціальні зміни неможливі без оптимальної організації процесів руху інформації.

Ставлячи за мету виховання громадянських якостей молоді України, освітяни повинні використовувати сучасні інформаційні технології не лише для організації навчально-виховного процесу, але й для пошуку сучасної науково-педагогічної інформації у глобальному вимірі. Для побудови громадянського суспільства нам необхідно пам'ятати й про осіб, які здобувають освіту у школах виховно-трудоустанов.

Платон розглядав злочин не як хворобу душі злочинця, а як хворобу держави та суспільства. Як на цей час-це дуже слушна думка, оскільки, суспільство і держава самі створюють умови і певним чином змушують людину в силу обставини здійснювати злочин. Тому на нашу думку, саме суспільство повинно брати активну участь в організації процесу виправлення злочинця.

На сучасному етапі актуальним для освітян є питання впровадження інформаційних технологій до навчально-виховного процесу.

Використання інформаційних технологій для перевиховання неповнолітніх правопорушників у школі при виховно-трудої колонії, на нашу думку, має велике значення для інформатизації суспільства в цілому.

При можливості організації діалогу учнів за допомогою інформаційних технологій із вчителем та однолітками із шкіл поза межами виховної колонії, на нашу думку, покращить процес ресоціалізації (свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві) вихованців колонії.

Також можливості інформаційних технологій можуть привнести позитив у навчання неповнолітніх правопорушників. Хоча я погоджуюся з тим, що особи які перебувають у виховно-трудоїх установах повинні мати обмежений доступ до інформації та можливостей передачі її (таке обмеження не повинно поширюватись на наукову літературу).

На сьогодні, на міжнародному рівні передбачено створення Концепції Connected Learning Community та в перспективі спеціально розробити шкільний сервер Microsoft Encarta Class Server — це платформа для управління навчальними планами, що поєднує високоякісні навчальні матеріали, пропоновані провідними виданнями, з можливостями доступу до цієї інформації для вчителів, учнів і батьків у будь-який час, у будь-якому місці. Вона дозволяє вчителям керувати в мережі Інтернет п'ятьма головними складовими процесу навчання: стандартами навчальних програм, планами уроків, змістом уроків, завданнями та оцінками.

Саме доступ неповнолітніх до навчально-виховної інформації у навчальному процесі може позитивно вплинути на перевиховання та психологію молодого людини. Зазвичай, педагогічно занедбані підлітки, які знаходяться у виховно-трудоїх установах, негативно ставляться до навчання. Тому на нашу думку, вчитель у виховно-трудоїх колонії повинен зацікавити учня, а це набагато легше зробити за допомогою інформаційних технологій. За допомогою інформаційних технологій, особи, які вже здобули базову освіту, можуть продовжувати навчання за програмами дистанційної

освіти, цим самим реалізуючи своє право безперервної освіти "через все життя".

Методи дистанційного навчання, що використовуються в сучасному суспільстві, забезпечують доступ до вищої освіти також і для нетрадиційних учнів... Особи які відбувають покарання у виховно-трудовах установах можуть завдяки програмам дистанційної освіти здобувати вищу освіту – ту, яка їм подобається, імponує, а не ту, яку пропонує виховна установа. Дистанційне навчання забезпечує конституційне право кожного на освіту.

На сьогодні вже відомо, що кожен із нас має унікальний стиль навчання, праці й мислення. Однак багато шкіл та університетів і далі навчають так, ніби всі учні сприймають знання однаково, – це так зване академічне, абстрактне узагальнене навчання. Дослідження та практика чітко демонструють, що тільки тридцять відсотків людей здатні схоплювати знання саме так, решта ж сімдесят навчається, використовуючи різні стилі, найкраще через діяльність. Отже, забезпечення учням і вчителям доступ до сучасних інформаційних технологій — одна з основних задач, що стоять сьогодні в сфері освіти. Насправді школа може успішно впроваджувати інформаційні технології тільки тоді, коли змінить погляд на навчання й викладання.

Неповнолітні, які перебувають у виховно-трудовах установах, здебільшого, сприймають світ, який знаходиться поза межами виховної установи, як не реальний. Таким чином, інформаційні технології можна використовувати для корекції поглядів і переконань підлітків, для розширення зв'язку з оточуючим середовищем, яке кардинально відрізняється від середовища в якому вони знаходяться.

Коли кожен учень матиме доступ до потрібної інформації, роль учителя змінюється – вона не обмежується забезпеченням інформацією. Для більшості людей навчання стає ефективнішим, коли приносить радість. Тому вчитель повинен в сучасному світі не забезпечувати інформацією, а створювати умови для здобуття знань.

Г.І.Ковтун (ст.викл. Сумського державного педагогічного університету ім. С.Макаренка)
В.А.Шеверда (студентка 5 курсу фізико-математичного факультету Сумського державного педагогічного університету ім.А.С.Макаренка)

Сучасний інформаційний розвиток українського суспільства та його вплив на формування особистості

Знаковою подією початку нового тисячоліття стало формування глобального інформаційного суспільства, символом якого стає комп'ютер – інструмент управління масовим суспільством. Всесвітня мережа Інтернет і пов'язана з нею індустрія інформаційних технологій є своєрідним ключем до цього принципово нового планетарного соціуму.

Потужність впливу інформаційного соціуму на особистість багаторазово перевершує потужність аналогічного впливу традиційного суспільства. Саме це актуалізує нині проблематику мультивекторного впливу „ери Інтернету” на соціальну сферу, міжособистісні стосунки, свободу особистості.

З кожним роком інформація стає доступнішою. На сьогодні, за підсумками квітня 2006 року, аудиторія українського Інтернету становить майже 2,8 млн. осіб (тих, хто зробив більше одного перегляду сторінки за поточний місяць, та користувачі, які переглядали сторінки в цьому і минулому році). При цьому загальний час, проведений українськими користувачами в Інтернеті, у квітні становив 1,23 млрд. хвилин, що більше семи годин на одного користувача впродовж місяця [3,10].

Географічно, як і раніше, лідирує Київський регіон. Його частка становить близько 50% від загальної аудиторії, у той час у Рівному – регіоні з найменшою активністю – лише 0,55. Далі, у порядку зменшення: Дніпропетровськ, Одеса, Донецьк, Харків, Львів, Крим, Запоріжжя. Їх сумарна частка становить близько 36% . На інші регіони припадає близько 15 % користувачів [3,10].

Отже, на сучасному етапі стверджувати, що більшість населення України має широкий та вільний доступ до Інтернету,

зарано. Українське суспільство тільки починає свій сучасний постіндустріальний інформаційний розвиток і на цьому етапі можна передбачити та попередити негативні тенденції та впливи на розвиток освіти та формування особистості.

Інформаційний соціум може бути або закритим, або відкритим. Для відкритого важливі такі ідеали, як толерантність, взаємоповага та діалогічність, стимулювання інакомислення, реформування суспільства з метою розв'язання його проблем. Закритий інформаційний соціум базований на інших принципах. Громадяни такого соціуму поводять себе не відповідно до своїх бажань.

Інформатизація та формування особистості перебувають у діалектичній протилежності: з одного боку, об'єктивні цілі та завдання сучасного розвитку суспільства потребують значного прискорення та поглиблення всіх елементів інформатизації. А це, в свою чергу, потребує стандартизації та вузької спеціалізації всіх ланок освіти та виховання, а з другого – збереження та розвиток національної культури, відродження духовності, формування інформаційної культури особистості, а отже – персоніфікації освіти та виховання.

Інформаційні технології істотно впливають на особу: розширюються можливості доступу до інформації; збільшується об'єм інформації; поглиблюється розуміння інформаційних процесів; зростає здатність до осмислення та узагальнення знань; підвищується рівень раціоналізації життя людини; зростають уміння і ступінь компетентності фахівців; людині загрожує втрата індивідуальності та етнокультурної самобутності; знижується рівень загальної культури особи; відбувається її соціальна самоізоляція; посилюється дегуманізація робочого процесу.

Інформаційно забарвлений світогляд активно впливає на свободу, мораль і духовний світ людини: розвиток комп'ютерних технологій забезпечить особі свободу вибору; з'являється можливість створювати і використовувати електронні комбінації; кожен індивідуум одночасно стає рівноправним одержувачем і творцем інформації; зростає можливість включення в єдину мережу різних баз та банків даних; підвищується рівень безпеки людини у практичних галузях діяльності, а з іншого боку -

надмірне підпорядкування комп'ютерам аж до їх обожнювання; беззахисність людини перед зовнішнім вторгненням у приватне життя; розширюється можливість отримання даних про будь-якого індивідуума; зростає можливість втрати особистої автономії; можливість маніпулювати індивідом через інформацію, яка йому направляється; загроза моральному імунітету особи унаслідок фанатичної відданості комп'ютерам; звуження духовного світу та чуттєвого сприйняття природи і соціуму, що призводить до втрати здатності розуміти „не своє”.

В інформаційному суспільстві головною умовою добробуту кожної людини є знання, здобуті завдяки безперешкодному доступу до інформації, й уміння з нею працювати. У суспільстві з нерозвиненими ідеалами свободи та демократії широке поширення інформаційної технології неможливе.

Для України науково-технічні інновації є одним з головних чинників здобуття істинної, а не декларативної незалежності, входження в контекст цивілізаційного розвитку світу. З. Бжезінський у прес-центрі МЗС у Києві в жовтні 1991 р. говорив: "Якщо Україна прагне стати сучасною європейською державою, то мусить прийняти програму дуже містких структурних змін... Республіка має всі об'єктивні умови, щоб посісти гідне місце у світі" [1,173].

Отже, першочерговим завданням є створення українського національного конкурентоспроможного інформаційного поля, яке може зменшити шкідливі та деструктивні інформаційні впливи, адже під загрозою – духовна атмосфера у віртуальному просторі та моральне здоров'я людини.

Список літератури:

1. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. Курс лекцій., видання друге, виправлене і доповнене.- К.- Генеза.-1996.-368с.
2. Канке В.А. Філософія. Исторический и систематический курс.-М.-Логос.-2002.-343с.
3. Кафарський В. Інформаційна культура українського суспільства//Голос України.-№92(3842).-2006.-С.10,12

4. Соболев О. Свобода особистості в інформаційному соціумі: стаття перша // Філософська думка.-2002.-№4.-С.36-47

5. Філософія: Підручник для вищої школи. За заг. ред. В.Г.Кременя, М.І.Горлача.-Х.- Прапор.-2004.-276с.

Троян А.В. (сумська філія АКБ „Промінвестбанк”)
Троян М.Ю. (аспірант кафедри маркетингу СумДУ)

Розвиток інформаційного суспільства як шлях інноваційних перебудов стереотипів українського народу

Сьогодні в Україні, як і загалом в світі, надзвичайно потужно постає інтерес до розбудови інформаційних систем, засобів доставки, збору та зберігання інформації. Все нові інформаційні технології “вриваються” в суспільство, призводячи до радикальних змін не лише ціннісних засад, а й звичної побудови традиційного соціуму.

Інформаційні технології поступово трансформують різні галузі, внаслідок цього деякі прояви цих процесів вже досить суттєво змінили багато сфер людського існування. Звичайно, вони протікають по різному в різних країнах, регіонах, стикаючись як з досить типовими проблемами – розвиток інфраструктури, рівень освіти і т.д., так і з індивідуальними – ідеологічні засади, культурні традиції, загальнонаціональний уклад, релігійні традиції тощо.

Де-факто, так зване загальноосвітєве інформаційне суспільство вже існує, питання постає лише в тому, що розвиток окремих частин цього загальноосвітєвого суспільства ще досить неоднорідний, коливаючись від досить примітивних засобів передачі інформації, до найвищих досягнень техніки і технології. Загальною ознакою будь-якого інформаційного суспільства, є перш за все прискорення процесів, які змінюють, трансформують і переводять на новий виток розвитку ту чи іншу соціальну групу, прошарок суспільства чи народ, що дає змогу ефективніше вирішувати проблеми цього суспільства.

Сьогодні в Україні ще досить мало уваги приділяється проблемі постановки інформаційних можливостей суспільства на

службу вирішення загальнонаціональних, загальносуспільних проблем. В першу чергу досягнення інформаційних технологій переважно використовуються як засоби досягнення різноманітних короткотермінових вигод, обслуговування бізнес-процесів, просування “повсякденної” інформації тощо. Це не є їх оптимальним використанням, адже людство в процесі розвитку інформаційного суспільства отримує можливості прискорення вирішення проблем, які завжди носили характер затяжних та хронічних. До речі останні процеси суспільного розвитку України були тому яскравим прикладом. Українське суспільство за 15 років пройшло шлях, який раніше долався десятиріччями, а то і сторіччями. В першу чергу, це стало можливим тому, що на момент початку українських трансформацій, в світі був накопичений достатній досвід і достатньо інформації про те, як такі або подібні процеси могли б проходити в нашій країні. Скориставшись світовим інформаційним досвідом, ми отримали можливість, хоча далеко не ідеально, але досить швидко наблизити ціннісну сутність українського суспільства до загальносвітових стандартів, адже при оптимальній побудові структури інформованості, передачі інформації, цілісного інформаційного поля, ми в змозі в набагато коротший термін вирішувати проблеми суспільства. Культивування нових, здорових, зрозумілих суспільству національних та загальнолюдських цінностей, натомість старих, негативних, здебільшого насаджених стереотипів дозволить уникнути проблем глобального світу, як то уповільнення розвитку, калькування іншої культури, іншої самобутності тощо.

Процеси побудови інформаційного суспільства і загалом розвитку інформованості людей, відкривають як багато можливостей, так і багато загроз, пов'язаних з прискоренням як негативних так і позитивних явищ. Завданням, в першу чергу держави, суспільства загалом є вміння скористатися унікальними сьогоднішніми інформаційними можливостями, для того щоб посилити позитивні процеси і загальмувати негативні. Розвиток інформаційних технологій подарував нам сьогодні унікальний шанс подолання загальнонаціональних проблем в більш короткі терміни, можливо за життя одного покоління, тоді як ще в

недалекому минулому на це могло піти часу як на розвиток і існування кількох таких поколінь – ось головна, на думку авторів, позитивна перевага створення і існування інформаційного суспільства.

Гостро постає проблема змісту, ідеології та методології впровадження нової інформаційної політики українського суспільства. На наш погляд – в її основу, як загальносуспільного процесу в Україні, повинні бути покладені принципи конкурентних позицій, відкритості інформації, домінування різноманітності поглядів, а також можливість захисту інформації на загальнодемократичних відкритих засадах.

Що стосується конкретних процесів, що проходять сьогодні в Україні, то перш за все нам не вистачає формування загальнонаціональних харизматичних лідерів – конкретних людей, організацій, суспільних груп. В зародковому стані знаходяться і суспільні організації, як основні продуценти суспільних цінностей, на що також впливає ще не зовсім зріла українська владна машина. Відсутність, а ще більше не узгодженість цих факторів не дає можливості для наповнення нового, щойно сформованого інформаційного суспільства саме тією суттю, ідеологією, цінностями, національними міфами тощо, що можуть допомогти подолати українському народу негативні ментальні стереотипи і розвинути здорове сприйняття перш за все самих себе, а вже через цей процес адекватно сприймати навколишній світ. Звичайно це не є проблемами формування чи розвитку інформаційного суспільства, ці проблеми лежать дещо в інших площинах трансформації українського народу, як то історична, ідеологічна, ціннісна. Але сучасний стан вкрай загрозливий, тому що може привести до формування того ж інформаційного суспільства, але вже з іншою суттю, наповненою не українським духом, а в кращому разі космополітичною ідеологією, ворожою до національної свідомості. Це може призвести до знищення української нації, але не як фізичної спільноти, а як ментальної суспільної субстанції.

Далеко не головним, але одним із першочергових чинників при формуванні українського інформаційного суспільства, є проблема

формування єдиного інформаційного поля. Ця проблема потребує комплексного підходу, чіткої програми, вивірених і чітких кроків, які будуть направлені на відновлення єдиного інформаційного поля України.

Слід суттєво продумати і модернізувати систему формування, а також засоби досягнення цілісного інформаційного поля. На цьому шляху слід разом з традиційними застосовувати і передові засоби, як то Інтернет, мобільні технології, загальнонаціональні інформаційні проекти. Досить суттєвим є виробництво, просування та культивування нових технологій, товарів, послуг, і взагалі всього креативного і інноваційного українською мовою, з національним підтекстом. Ми повинні стати передовими, щоб зберегти, захистити і розвивати. На цей принцип повинна працювати вся інформаційна програма українського суспільства.

Пивень А.Г. (СумГУ)

Развитие информационного общества Сумского региона

Определение информационного общества.

Информационное общество – степень в развитии современной цивилизации, характеризующаяся увеличением роли информации и знаний в жизни общества, возрастанием доли инфокоммуникаций, информационных продуктов и услуг в валовом внутреннем продукте, созданием глобального информационного пространства, обеспечивающего эффективное информационное взаимодействие людей, их доступ к мировым информационным ресурсам и удовлетворение их социальных и личностных потребностей в информационных продуктах и услугах [1].

Каким является информационное общество Сум в данный момент.

В Сумах действуют около 10 провайдера Интернет, имеющих собственные либо арендованные наземные каналы подключения к глобальной информационной сети Интернет. Есть возможность подключить компьютер к Интернет, используя мобильный

телефон, обычную телефонную линию, выделенный канал, возможно использование спутниковых технологий. Предприятия и организации разрабатывают собственные веб-сайты, их количество на данное время – около 500.

Широкое распространение получили домашние локальные сети. В Сумах работают порядка 10 домашних сетей с числом подключенных компьютеров более 200 ком. Общее количество подключенных к сетям компьютеров составляет приблизительно 6-8 тыс. Пользователи локальной сети бесплатно обмениваются информацией, используют общие файлы, общаются.

В городе и в областных центрах работают Интернет-клубы, которые предоставляют услуги Интернет и IP-телефонии.

Проблемы развития информационного общества.

Проблем развития довольно много, но в этой статье обращаю Ваше внимание на следующие.

1. Не достаточная компетенция пользователей.

Недостаточная компетенция это незнание новых технологий и неумение работать с компьютерной техникой, а зачастую даже не желание учиться новым возможностям, открывающимся для людей. Особенно беспокоит не желание руководителей понять новые возможности информационных технологий.

Другая сторона этой проблемы – слабая компетенция тех кто уже работает с компьютером, это влияет на широкое распространение компьютерных вирусов и спама (нежелательной почты), потерям данных.

2. Малая доля образовательных информационных услуг.

Информационные ресурсы, в основном, содержат коммерческо-развлекательный характер. Локальные сети содержат музыку, фильмы, программы. Абсолютное большинство пользователей сетей - студенты и школьники. Они практически не найдут в сети информации полезной для учебы.

Как эти проблемы решаются в данный момент

К сожалению, областной программы информатизации на данный момент нет. Но некоторые позитивные моменты необходимо отметить.

Сумский государственный университет развивает дистанционную форму обучения, разработано более 70 курсов, 8000 тестовых задач, 150 интерактивных моделей по специальностям: информатика, экономика, инженерная механика. В 2005 году были заключены договора о сотрудничестве с 4 наиболее крупными локальными сетями, и в данный момент для пользователей этих сетей (порядка 5 тыс.) бесплатно доступны лекционные материалы дистанционных курсов. Договора заключены с сетями: ТРК «ЭТС плюс», ООО «Сумы Онлайн», локальная сеть PSTS, КС «Avenue».

Компания «Павлабор» ведет работу по созданию образовательной сети. На данный момент в ней объединены 6 школ и городское управление образованием. Сеть имеет подключение в Интернет, скорость обмена информацией между школами составляет 2Мб., она позволяет широкое применение мультимедийных средств общения и взаимодействия. Но, к сожалению, вна стоящее время отсутствует информационное наполнения данной сети.

В областной библиотеке им. Н.К. Крупской и в библиотеке им.Т.Г.Шевченко действуют компьютерные центры, финансируемые международными фондами. Центры предоставляют сумчанам бесплатный доступ в Интернет, обучение на курсах и семинарах.

Сумским центром программы «Расширение доступа и обучение в Интернет» ІАТР в 2005 году были проведены специализированные курсы и конкурс разработки учебно-методических модулей электронных учебников среди учителей школ. Учителя, занявшие призовые места, получили ценные призы от спонсоров: «Квазар-Микро Сумы» и «Павлабор». Победитель конкурса Черненко В.А. – учитель школы №10 занял, также, 2 место на всеукраинском конкурсе Министерства образования и науки Украины.

В школах города установлены компьютерные классы, с организованной локальной сетью. Временно было проведено бесплатное подключение школ в Интернет. На данный момент

проблемой подключения в Интернет каждая школа занимается исходя из собственных инициатив и бюджета.

Пути решения проблем.

Обязательное обучение руководителей с ориентировкой на классификацию новых информационных возможностей. Руководитель, зная эти возможности и структуру работы своего предприятия или организации, разрабатывает планы внедрения новых технологий.

Обучение учителей школ и преподавателей Вузов новым информационным технологиям должно быть ориентировано на практическое применение существующих доступных технологий для создания учебно-методических средств. Кроме этого учителя должны привлекать учеников к созданию средств обучения, этот процесс должен прийти на смену написания рефератов или курсовых работ.

Инициативные группы учителей и разработчиков могут создать учебное информационное пространство, наполняя и развивая образовательную сеть новыми учебными модулями и методическими разработками, обучающими программами. Работы сделанные для повышения квалификации не должны оставаться только на бумаге, их электронные версии должны быть доступны в образовательной сети и в Интернет.

Необходима программа информатизации, определяющая основные приоритеты и направления, активная финансовая поддержка проектов в сфере обучения информационным технологиям и внедрению обучающих технологий в информационное пространство.

Необходимо сформировать инициативную группу из представителей власти, бизнеса, специалистов активно работающих на рынке информационных технологий для выработки концепции развития информационного пространства и привлечения финансов на перспективные проекты в сумской области.

1. Дистанционное обучение: теория и практика / В.И. Гриценко, С.П. Кудрявцева, В.В. Колос, Э.В. Веренич / Под ред. Э.С. Ноткина. - К.: Научная мысль, 2004. - 376с.

Веб-ресурсы

<http://dl.sumdu.edu.ua> – Сайт лаборатории дистанционного обучения СумГУ

<http://iatp.org.ua> – Сайт программы «Расширение доступа и обучение в Интернет» IATR

<http://e-book.iatr.org.ua> – Сайт конкурса учебно-методических модулей

<http://sic.sumy.ua> – Каталог сайтов сумского Интернет-пространства

ЗМІСТ

Секція 5. Економічні реформи в контексті інноваційного потенціалу суспільства.....	3
Павленко Ю.Є., Акуленко В.Л. Інноваційно-спрямована ідеологія економічного зростання як елемент національної безпеки.....	3
Кушерець Т.В. Особистісні чинники в системній трансформації суспільства.....	8
Васенко В. К. Соціальні гарантії вільних економічних зон (ВЕЗ).....	11
Бондаренко В.Ф. Інфляційний потенціал економіки України та проблеми його обмеження.....	14
Панченко А.І. Умови розбудови демократичного суспільства.....	17
Панченко Ю.В. Економічні засади демократичного суспільства.....	20
Шевчук О.А. Реструктуризація будівельної галузі України....	23
Сухенко В.Г., Чхайло О.М. Увійти у світ і вистояти в ньому....	26
Линник Ю.М. Класифікація екологічних товарів та послуг залежно від їх внеску в суспільний розвиток.....	29
Давлианидзе Я.С. Некоторые проблемы угольной промышленности Донбасса.....	32
Ковдик В.В. Влияние научно-технического прогресса на процессы глобализации.....	35
Буко С.Л. Специфика активности международных НГО на рынке социальных услуг.....	39
Секція 6. Людина в перехідному суспільстві (філософські, правові та психологічні аспекти).....	49
Кочура Н.М. Культурно-естетична домінанта національного світогляду, як ціннісно-ідеологічна основа стратегії державотворення.....	49
Тараненко Г.Г. Зовнішні впливи на процес соціалізації української молоді.....	53
Васютинський В.О. Духовна сфера в психоідеологічному просторі суспільства.....	57

Івацький В. І. Особистісний вимір патріотизму.....	60
Чипуренко О. М. Стосовно концептів “людина” та “перехідне суспільство”	63
Мегрелішвілі М.О. Інформаційна культура як чинник оптимізації взаємозв'язку можливості і дійсності в бутті людини в умовах трансформації суспільства.....	65
Проценко М.Г. Деякі аспекти формування творчого мислення особистості.....	68
Крамаренко Л.Д.Формування правосвідомості студентської молоді в перехідному суспільстві.....	69
Єрмакова Н.О.Дослідження вікових особливостей вибіркової довіри до себе в юнацькому віці.....	72
Сидорчук Н. С. Людина в культурі: перспективи перехідного суспільства.....	75
Жмайло І. О. Роль митця у подоланні кризи ідентичності в перехідному суспільстві.....	78
Рубан О.В. Рольова ситуація в сучасному українському суспільстві.....	81
Станкевич Г.П. Старообрядці Черниговщини в изменяющемся обществе.....	82
Чортенко А.М. Українське студентство, як носій політичної свідомості в умовах перехідного періоду(історико-філософський аспект).....	85
Світличний В.М. Проблеми духовного росту українського суспільства.....	88
Луценко С.М. Феномен толерантності та котолерантності вчителя суспільних дисциплін як запорука демократизації навчально-виховного процесу.....	90
Скринник М. А. Українська ідентичність: романтизм і сучасність.....	93
Радзівіло Ю.М. Соціальні трансформації та проблема самотності.....	96
Прокопенко О.В. Психологічні аспекти екологізації споживчої поведінки.....	98
Фльорко Л. Я. Сучасна людина в умовах перехідного суспільства.....	101

Секція 7. Сучасні інформаційні реалії та розбудова інформаційного суспільства в Україні.....	104
Яненко Я. В. Реклама – последний оплот семейных ценностей на ТВ?.....	104
Шостак В.П. Проблеми побудови інформаційного суспільства в Україні.....	107
Черняков В.О. Інформаційні технології в освіті як складова розбудови інформаційного суспільства в Україні.....	110
Снитнікова О. О. Необхідність становлення інформаційного суспільства як фактор успішної євроінтеграції України.....	111
Анісімович-Шевчук О.З. Громадянин – важливий учасник політичного життя сучасного українського суспільства.....	114
Шкардибарда М.І. Проблеми підготовки вчителів в умовах переходу до інформаційного суспільства.....	117
Тепла Ю.Ю. Використання інформаційних технологій для перевиховання неповнолітніх правопорушників.....	121
Ковтун Г.І., Шеверда В.А. Сучасний інформаційний розвиток українського суспільства та його вплив на формування особистості.....	124
Троян А.В., Троян М.Ю. Розвиток інформаційного суспільства як шлях інноваційних перебудов стереотипів українського народу.....	127
Пивень А.Г. Развитие информационного общества Сумского региона.....	130

Наукове видання

Третя міжнародна наукова конференція

ПОЛІТОЛОГІЧНІ, СОЦІОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ
ПЕРЕХІДНОГО СУСПІЛЬСТВА: ЯК ЗРОБИТИ РЕФОРМИ
УСПІШНИМИ
(22-24 червня 2006 року)

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

ТОМ 2

Відповідальний за випуск доц. М.В.Жук
Комп'ютерне верстання О. А. Снитнікова

Стиль та орфографія авторів збережені.

Підп. до друку 18.06.2006 р.

Формат 60X84 1/16.

Ум. друк. арк. 8,14. Наклад 130 прим. Замовлення № 434.

Обл.-вид. арк. 7,20.

Видавництво СумДУ. Свідоцтво ДК № 2365 від 08.12.2005 р.

40007, м. Суми, вул.Р.-Корсакова, 2.

Друкарня СумДУ. 40007, м. Суми, вул.Р.-Корсакова, 2.